

**Univerzita Karlova v Praze
Přírodovědecká fakulta**

Studijní program: Geografie
Studijní obor: Učitelství geografie a matematiky pro SŠ

Bc. Eva Fenklová

DALŠÍ VZDĚLÁVÁNÍ GYMNAZIÁLNÍCH UČITELŮ GEOGRAFIE V KARLOVARSKÉM KRAJI

**FURTHER EDUCATION OF SECONDARY-GRAMMAR-SCHOOL
GEOGRAPHY TEACHERS IN KARLOVY VARY REGION**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: RNDr. Miroslav Marada, Ph.D.

Praha 2011

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, 15. února 2011

.....

V první řadě bych ráda poděkovala vedoucímu diplomové práce RNDr. Miroslavu Maradovi, Ph.D. za cenné rady a metodické připomínky, které vedly ke zvyšování kvality práce. Dále děkuji všem účastníkům výzkumu za věnovaný čas a poskytnuté informace, bez kterých by diplomová práce nemohla vzniknout. Všem ostatním, kteří se na tvorbě diplomové práce podíleli, děkuji za trpělivost a konstruktivní připomínky.

Abstrakt

Diplomová práce se věnuje dalšímu vzdělávání gymnaziálních učitelů geografie v Karlovarském kraji. Problematika byla podrobně studována prostřednictvím provedeného kvalitativního výzkumu formou mnohonásobné případové studie – kvalitativní analýzy polostrukturovaných rozhovorů s osobami, které mají úzkou souvislost s dalším vzděláváním ve zkoumaném území. Realizovaný kvalitativní výzkum přináší širokou škálu dat týkajících se přístupu vedení škol a samotných gymnaziálních učitelů geografie k dalšímu vzdělávání, možností dalšího vzdělávání v Karlovarském kraji i následného transferu jeho výsledků do výuky geografie. Na základě dat získaných od dotčených osob byl vytvořen návrh na možné rozšíření nabídky dalšího vzdělávání gymnaziálních učitelů geografie v Karlovarském kraji, který představuje podnět pro zvýšení kvality výuky geografie na gymnáziích v kraji.

Klíčová slova

kvalitativní výzkum – polostrukturovaný rozhovor – význam dalšího vzdělávání – možnosti dalšího vzdělávání – organizace dalšího vzdělávání – distanční forma vzdělávání

Abstract

The master thesis focuses on further education of secondary-grammar-school geography teachers in the Karlovy Vary region. The topic has been studied in detail using a qualitative research in the form of multiple case studies of semi-structured interviews of persons relevant to further education in the studied region. The qualitative research conducted brings a wide range of data relevant to the approaches taken by management of different schools and geography teachers to further education, opportunities for further education in the Karlovy Vary region, and the subsequent transfer of its results to the geography curriculum. Based on the data collected from the persons asked, a proposal for a possible expansion of the further education of secondary-grammar-school geography teachers in the Karlovy Vary region was drafted. This proposal represents a motivation for improvement of the quality of the geography curriculum in the region.

Keywords

qualitative research – semi-structured interview – importance of further education – opportunities for further education – structuring of further education – distance-based learning

Seznam zkratk

ČŠI	Česká školní inspekce
DV	další vzdělávání
EVVO	enviromentální vzdělávání, výchova a osvěta
GIS	geografický informační systém
MŠMT ČR	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky
NIDV	Národní institut pro další vzdělávání
ŠVP	školní vzdělávací program

Seznam tabulek

Tabulka 1: Použité znaky v komentované transkripci

Tabulka 2: Otázky pro výzkum

Tabulka 3: Sestavení dílčích kapitol výzkumné zprávy

Tabulka 4: Návrh koncepce dalšího vzdělávání gymnaziálních učitelů geografie
v Karlovarském kraji

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Další vzdělávání učitelů – vymezení pojmu	8
3. Charakteristika dalšího vzdělávání učitelů	10
3. 1 Význam a cíle dalšího vzdělávání učitelů	10
3. 2 Formy vzdělávacích aktivit v rámci dalšího vzdělávání učitelů.....	12
3. 3 Diferenciace účastníků dalšího vzdělávání.....	13
3. 4 Problematika efektivity dalšího vzdělávání učitelů	14
4. Potřeba dalšího vzdělávání učitelů geografie	16
5. Zakotvení dalšího vzdělávání učitelů v právních předpisech a strategických dokumentech	17
5. 1 Právní předpisy týkající se dalšího vzdělávání učitelů	17
5. 2 Strategické dokumenty týkající se dalšího vzdělávání učitelů	19
6. Další vzdělávání učitelů ve Spolkové republice Německo	21
7. Další vzdělávání učitelů a grantové projekty v Karlovarském kraji	23
8. Výzkumy v oblasti dalšího vzdělávání učitelů v České republice	25
9. Metodika výzkumu.....	26
9. 1 Koncepce výzkumu a volba účastníků.....	26
9. 2 Volba otázek pro výzkum	30
9. 3 Metodika analýzy dat	37
10. Výsledky výzkumu	38
10. 1 Organizace dalšího vzdělávání učitelů v Karlovarském kraji.....	39
10. 2 Financování dalšího vzdělávání	42
10. 3 Lektori v kurzech dalšího vzdělávání	45
10. 4 Účast na dalším vzdělávání a její omezení.....	46
10. 5 Hodnocení škol a učitelů	49
10. 6 Postoj vedení škol a učitelů geografie k dalšímu vzdělávání.....	50
10. 7 Preference gymnaziálních učitelů geografie v otázce dalšího vzdělávání	52
10. 8 Využití výsledků dalšího vzdělávání ve výuce geografie.....	54
10. 9 Nástin možného vývoje dalšího vzdělávání učitelů geografie	56
10. 10 Shody a rozdíly v získaných datech	57
11. Návrh koncepce dalšího vzdělávání učitelů geografie v Karlovarském kraji	58
11. 1 Organizace distančního vzdělávání	59
11. 2 Účastníci distančního vzdělávání	60
11. 3 Výhody a nevýhody distančního vzdělávání aplikovaného v dalším vzdělávání učitelů geografie.....	61
11. 4 Návrh organizace dalšího vzdělávání gymnaziálních učitelů geografie v Karlovarském kraji formou distančního vzdělávání	63
11. 5 Návrh organizace dalšího vzdělávání gymnaziálních učitelů geografie v Karlovarském kraji formou vzdělávacích kurzů	65
12. Závěr.....	65
Použitá literatura	69
Seznam příloh	71

1. Úvod

Učitelské povolání je ze své podstaty povoláním výrazně dynamickým. Absolvování vysokoškolského studia učitelství lze chápat jako pomyslnou vstupenku do vzdělávací soustavy, kvalitní výkon učitelské profese však vyžaduje soustavné vzdělávání pedagogů po celou dobu jejich působení ve škole. S postupem času se mění nejen dílčí části vzdělávací soustavy, právní předpisy týkající se vzdělávání na některém ze stupňů škol, ale i systém a podstata vzdělávání na konkrétním typu školy, metody výuky jednotlivých předmětů, stejně jako se v neposlední řadě mění i potřeby společnosti v oblasti vzdělávání žáků. Výše uvedené faktory jsou jedním z odůvodnění nutnosti dalšího vzdělávání učitelů na všech stupních škol. Dalším důvodem nutnosti dalšího vzdělávání učitelů je stále se rozvíjející vědecké poznání, které může přinést zásadní změny do obsahového vymezení vzdělávacího oboru. Na pokrok ve vědeckém poznání a z něj plynoucí změny učiva by měl učitel reagovat pohotově a maximálně se snažit předávat svým žákům poznatky odpovídající současným závěrům vědeckých prací, a to nejen z hlediska geografie, ale i didaktiky geografie, pedagogiky a psychologie. Další vzdělávání pedagogických pracovníků představuje z uvedených důvodů jeden z pilířů kvality vzdělávací instituce.

Geografie jako věda je specifická svým rychlým rozvojem. Lze říci, že poznatky zahrnuté do obsahového rámce geografie se mění každým dnem, a to nejen na poli geografie socioekonomické. Vznikají a zanikají konflikty, rozrůstají se města, migrují lidé, mění se klima na planetě Zemi – to je jen několik příkladů z dynamického vývoje geografických poznatků. Je tedy zřejmé, že učitel geografie¹ by měl na základě svého kontinuálního studia aktualizovat učivo předkládané žákům, což může pro žáky znamenat výraznou motivaci pro vzdělávání v geografii. Ve vzdělávání se nemění pouze obsah, ale i didaktické metody, které by měly být také předmětem dalšího vzdělávání učitelů.

Další vzdělávání učitelů má různé formy – samostudium učitele, semináře učitelů daného vzdělávacího oboru, konference zaměřené na problematiku vzdělávání, kurzy dalšího vzdělávání pedagogů při vysokých školách nebo specializovaných institucích. Z důvodu velké diverzity poznatků a metod v gymnaziální výuce geografie² by měly být učiteli geografie využívány formy různé.

Primárním úkolem školy jako instituce je vzdělávání a výchova žáků. Zůstane-li však další vzdělávání učitelů stranou zájmu, odrazí se to na kvalitě vzdělání žáků,

¹ V diplomové práci (kromě části dílčí kapitoly 9. 2) je užíván pojem „učitel geografie“, přestože je vyučovací předmět na gymnáziích nazýván „zeměpis.“ Důvodem je skutečnost, že vědní obor se nazývá geografie a stejně tak se používají názvy vědních oborů v případě učitelů biologie, matematiky apod.

² V diplomové práci je užíván pojem „výuka geografie“ ze stejného důvodu, jako je zavedeno užívání pojmu „učitel geografie.“ (viz pozn. 1)

kteřá představuje hlavní zájem společnosti v oblasti vzdělávání. Další vzdělávání učitelů je proto nedílnou součástí učitelské profese.

V diplomové práci jsou vedle teoretického vymezení dalšího vzdělávání učitelů předloženy výsledky provedeného kvalitativního výzkumu problematiky dalšího vzdělávání gymnaziálních učitelů geografie na území Karlovarského kraje, a to z pohledu Karlovarského kraje jako zřizovatele většiny čtyřletých a osmiletých gymnázií v Karlovarském kraji, zástupců instituce zabývajících se poskytováním dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků na území kraje, pracovníků vedení škol i samotných gymnaziálních učitelů geografie. Hlavním cílem diplomové práce je zhodnocení současného stavu organizace dalšího vzdělávání učitelů geografie v Karlovarském kraji, míry zapojení gymnaziálních učitelů geografie do dalšího vzdělávání a samotného využití znalostí, dovedností a metod osvojených během organizovaných vzdělávacích akcí v rámci dalšího vzdělávání v samotné učitelské praxi. Vedlejším aplikačním cílem diplomové práce je předložení návrhu na rozšíření možností dalšího vzdělávání učitelů geografie v Karlovarském kraji.

Diplomová práce je strukturována do 12 kapitol. Kapitoly v první části předložené práce jsou zaměřeny na teoretický význam dalšího vzdělávání učitelů, jeho formy, právní úpravu a srovnání se situací v oblasti dalšího vzdělávání v některých spolkových zemích Spolkové republiky Německo. Kapitoly ve druhé části práce jsou zaměřeny na metodiku kvalitativního výzkumu a následně na analýzu problematiky dalšího vzdělávání gymnaziálních učitelů geografie na území Karlovarského kraje, a to formou podrobného vyhodnocení provedených rozhovorů s dotčenými zástupci institucí a učiteli geografie.

Cílem provedené kvalitativní analýzy dat je získání odpovědí na otázky: „Jaké jsou možnosti dalšího vzdělávání gymnaziálních učitelů geografie v Karlovarském kraji a do jaké míry jsou nově nabyté znalosti, dovednosti a metody osvojené prostřednictvím dalšího vzdělávání využívány v samotné výuce geografie?“

Předložená diplomová práce by mohla být využita jako výchozí materiál pro propagaci dalšího vzdělávání mezi gymnaziálními učiteli a z hlediska institucionálního pro rozšiřování možností dalšího vzdělávání gymnaziálních učitelů geografie, a to nejen na území Karlovarského kraje. Z uvedených důvodů bude diplomová práce předložena všem účastníkům provedeného kvalitativního výzkumu.

2. Další vzdělávání učitelů – vymezení pojmu

Pojem další vzdělávání je často spojován či zaměňován s pojmy podobnými: celoživotní učení, celoživotní vzdělávání, profesionální rozvoj a profesní růst. Široké

vymezení pojmu umožňuje nahlížet na něj z různých perspektiv. Kohnová a kol. (1995, s. 7) „charakterizují další vzdělávání učitelů jako:

- systematický, nepřetržitý a koordinovaný proces, který navazuje na pregraduální vzdělávání a trvá po celou dobu učitelovy profesní kariéry,
- celoživotní rozvíjení profesních kompetencí učitele a trvalý osobnostní rozvoj učitele,
- společensky zvláště významnou oblast vzdělávání dospělých,
- základní předpoklad transformace školství,
- nejefektivnější formu vyrovnávání obsahu i metod vzdělávání i výchovy ve školství s rychlými proměnami v hospodářsko-technickém i kulturně-sociálním kontextu.“

Pojem další vzdělávání je často chápán jako pojem ekvivalentní pojmu profesionální rozvoj. V této souvislosti je vhodnější pojem profesionální rozvoj chápat jako pojem nadřazený, který zahrnuje jednak další vzdělávání, jednak samostudium a poznatky získané z vlastní učitelské praxe. Další vzdělávání je v tomto chápání definováno jako soubor konkrétních vzdělávacích aktivit, které jsou součástí profesionálního rozvoje. Jeho specifikem je institucionální podoba, ve které je ve velké míře realizováno. Institucionální podoba v problematice dalšího vzdělávání učitelů neznamena soustavu školících zařízení, ale znamená jednotné programové zpracování vzdělávání na určité úrovni (centrální, regionální nebo místní). Při dalším vzdělávání učitelů je předpokladem, že účastníci některé z jeho forem jsou absolventy příslušné vysoké školy (plně kvalifikovaní učitelé) a další vzdělávání na dosaženou kvalifikaci navazuje a rozvíjí ji, doplňuje, rozšiřuje nebo dosaženou kvalifikaci zvyšuje, v žádném případě ale přípravné vzdělávání učitelů nenahrazuje.

Morandi (cit. v Lazarová 2006, s. 14–15) „shrnuje řadu perspektiv, ze kterých je možné na zaměření a cíle dalšího vzdělávání učitelů nahlížet, a nabízí čtyři základní paradigmatu pojetí dalšího vzdělávání:

- teoretické paradigma (jde o získávání více či méně izolovaných znalostí),
- paradigma praxe (profesionální dovednosti se získávají přímo v praxi, jde o získávání zkušeností a dovedností),
- kriticko-výzkumné paradigma (vzdělávání je nahlíženo jako kritické zkoumání, které je hybnou silou vývoje),
- osobnostní paradigma (vzdělávání je nahlíženo jako proces osobnostního rozvoje).“

Porozumění pojmu dalšího vzdělávání mezi učiteli je důležitým předpokladem pro plánování profesionálního rozvoje a podmínkou efektivity dalšího vzdělávání. Ve společnosti českých učitelů je však pojem dalšího vzdělávání obvykle chápán jako

rozvoj znalostí, dovedností a metod konkrétně využitelných ve výuce a vedoucí ke zvýšení kvality učitelské práce. „Podstatně méně se objevují porozumění typu: změny v myšlení, postojích a hodnotách, identifikace slabých a silných stránek.“ (Lazarová a kol. 2006, s. 17)

Další vzdělávání učitelů je nutné zásadně odlišovat od pojmu „doplňující pedagogické studium,“ které představuje získání plné učitelské kvalifikace u učitelů v praxi, kteří jsou nekvalifikovaní proto, že absolvovali odborné studium, ale během vysokoškolského studia nezískali pedagogickou způsobilost. Pedagogickou způsobilost získávají po úspěšném absolvování studia doplňujícího.

Další vzdělávání učitelů je společně s dalším vzděláváním absolventů jiných vysokých škol mnohdy shrnováno do termínu celoživotní vzdělávání (pojem celoživotní vzdělávání se dělí ve skutečnosti na vzdělávání dětí a mládeže a vzdělávání dospělých – pozn. aut.). Pojem celoživotní vzdělávání však není v českých právních předpisech týkajících se školství uváděn, proto nebude v diplomové práci užíván. V českých právních předpisech a dokumentech Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky je uváděn pojem „další vzdělávání pedagogických pracovníků,“ pod kterým je nutné chápat nejen další vzdělávání učitelů, ale i vychovatelů, mistrů odborného výcviku, trenérů atd. Diplomová práce je zaměřena pouze na další vzdělávání gymnaziálních učitelů, proto je v diplomové práci namísto obecnějšího pojmu „pedagogický pracovník“ užíván pojem „učitel.“

3. Charakteristika dalšího vzdělávání učitelů

3. 1 Význam a cíle dalšího vzdělávání učitelů

Další vzdělávání učitelů tvoří významnou součást učitelského vzdělávání a profesního rozvoje, mělo by být přínosem pro učitele i žáky, školu a její celkovou atmosféru a z dlouhodobého hlediska pro celou společnost. Je považováno za nejefektivnější formu vyrovnávání obsahu i metod vzdělávání a výchovy s nastupujícími změnami v hospodářsko-technickém a kulturně-sociálním kontextu.

Transformace vzdělávání na území našeho státu po roce 1989 přinesla do učitelského povolání významné změny, a to především do pojetí role učitele a kompetencí k úspěšnému výkonu profese v nově nastolených podmínkách. Z důvodu velkého rozvoje vědeckých poznatků, nových technologií, nových vědeckých disciplín a změny společenských potřeb se během posledních 20 let změnila i obsahová náplň a metodika výuky. Tato změna byla dále na prahu 21. století umocněna postupným vytvářením a zavedením nových kurikulárních dokumentů na základních a středních

školách, což společně vedlo k nutnosti většího rozvoje možností dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků (pod pojmem pedagogický pracovník je chápán pojem nadřazený pojmu učitel – zahrnuje i vychovatele, mistry odborného výcviku apod. – pozn. aut.).

Cíle dalšího vzdělávání lze vymezit dvěma způsoby. Mezi obecněji definované cíle patří například zdokonalování profesionální dovednosti učitelů, zdokonalování vyučovacího a učebního procesu, budování nástrojů pro vytváření změn ve vzdělávání, v neposlední řadě i osobnostní vývoj jedince učitele. V užším vymezení se mezi cíle dalšího vzdělávání učitelů řadí dosáhnout profesionálního mistrovství jednotlivce, stát se jako učitel více odpovědným a autonomním, stát se odborníkem v dosahování nových cílů, setkávat se s učiteli z jiných škol, kompenzovat případné nedostatky pregraduálního studia, zlepšit kompetence a tím i celkovou efektivitu organizace a další. Profesionalita učitele však neobsahuje pouze stránku odbornou, ale i osobnostní a etickou. Osobnostní a etické vyspělosti jedince není možné dosáhnout jen v průběhu vysokoškolského studia, a proto by měla být rozvíjena i v rámci dalšího vzdělávání učitelů. Na tuto stránku osobnosti má ale významný vliv morálka a charakter učitele, a proto je diskutabilní, zda je možné, aby byla „naučitelná.“

Vedle tradičně uváděných cílů dalšího vzdělávání je zdůrazňována i ekonomická a politická funkce rozvoje učitelů a význam „aktuálně“ vzdělaných učitelů, kteří díky svým nově nabytým znalostem, dovednostem a metodám připraví své žáky jak pro nové ekonomicko-technologické, tak i změněné kulturně-sociální podmínky.

Na základě provedeného výzkumu Profesionalizace 1998 (Havlík 1999) byl od účastníků výzkumu získán žebříček cílů dalšího vzdělávání:

- zvyšování úrovně znalostí vyučovaného předmětu a všeobecného rozhledu (99 % účastníků),
- zvládnutí didaktiky (85 % účastníků),
- zvyšování úrovně teoretického poznání a znalost alternativních postupů (70 % účastníků).

Klíčovým pojmem v problematice dalšího vzdělávání učitelů je pojem „změna“ chápána především jako změna znalostí, dovedností, metod, postojů a pojetí výuky, vedoucí ke zvýšení celkové kvality vzdělávání.

Je skutečností, že v českém školství je do dalšího vzdělávání organizovaného prostřednictvím speciálních vzdělávacích akcí zapojena jen část učitelů. Odpor vůči dalšímu vzdělávání a neúčast na žádné z jejích forem brání dosahování cílů, narušuje plány a brzdí rozvoj. „Je jednou z příčin stále hrozící propasti mezi teorií a praxí, vizí a realitou.“ (Janas 1998, cit. v Lazarová a kol. 2006, s. 87) Rezistence vůči dalšímu vzdělávání může být ale chápána jako přirozená reakce učitele na změnu, učitele

odolávající dalšímu vzdělávání a dalším inovacím lze stále chápat jako potenciální účastníky dalšího vzdělávání.

Ve společnosti českých učitelů je pojem dalšího vzdělávání spojován s nabýváním konkrétně vymežitelných a v praxi viditelných znalostí a dovedností, méně se objevuje porozumění pojmu ve smyslu změn v myšlení, postojích, hodnotách a identifikace slabých a silných stránek. Přetrvávajícím problémem nejen v českém prostředí je nevyváženost odborné a pedagogicko-psychologické složky obsahu dalšího vzdělávání učitelů ve prospěch složky odborné.

Je třeba poznamenat, že další vzdělávání učitelů nemusí vždy znamenat přínos samotnému učiteli, škole ani žákům, a to zejména v případě, že další vzdělávání bude realizováno nekvalitně, případně neefektivními metodami. Překážkou v prováděných výzkumech je, že efektivita uskutečněné akce v rámci dalšího vzdělávání učitelů se neprojeví ihned, ale až v delším časovém horizontu. Z tohoto důvodu je pro účastníky dalšího vzdělávání učitelů mnohdy obtížné bezprostředně zhodnotit efektivitu akce a celkový význam a konkrétní přínos pro danou vyučovací hodinu. Problematika míry využitelnosti znalostí, dovedností a metod osvojených v rámci organizovaných kurzů dalšího vzdělávání gymnaziálních učitelů geografie byla studována jako jedna ze součástí provedeného kvalitativního výzkumu.

3. 2 Formy vzdělávacích aktivit v rámci dalšího vzdělávání učitelů

Další vzdělávání učitelů má mnoho forem, od individuální formy reprezentované samostudiem učitele až po formy skupinové realizované buďto přímo na školách v rámci učitelského sboru nebo organizované specializovanými institucemi. Každá z forem dalšího vzdělávání si klade jiný cíl a vyžaduje odlišné metody práce. Nelze přitom stanovit pořadí významnosti jednotlivých forem dalšího vzdělávání nebo označit některou formu za nejdůležitější. Na školách v Česku je další vzdělávání učitelů realizováno především prostřednictvím mimoškolních skupinových aktivit (přednášek, seminářů, školení, kurzů, výcviků, dílen).

Přednáška a školení jsou charakteristické jednorázovým krátkodobým předáváním informací, kdy hlavní roli hraje přednášející nebo školitel. Seminář předpokládá větší zapojení účastníků do diskusí a výměn zkušeností, předpokládá využití týmové práce. Seminář může být pojat i jako akce několikadenní. Pod pojmem kurz je chápán nácvik konkrétně vymezených dovedností, má podobu uceleného programu. Výcvik je zaměřen naopak na rozvoj osobnostních charakteristik jedince, proto je často spojen s psychologickou tematikou. Absolvování výcviku vyžaduje nejčastěji opakovaná praktická cvičení po dobu několika let. Další vzdělávání ve formě dílen je krátkodobým nácvikem dané dovednosti doplněným o ukázky z praxe.

„Čeští učitelé spontánně spojují s pojmem další vzdělávání učitelů zejména tyto aktivity (bez ohledu na míru preference):

- kurzy a semináře poskytované vnějšími subjekty,
- diskuse a výměna zkušeností s učiteli,
- studium literatury,
- veřejnoprávní televize – vzdělávací programy,
- internet,
- hospitace u kolegů ve třídě,
- návštěvy výstav,
- relaxace apod.“ (Lazarová a kol. 2006, s. 23)

Ve vybrané literatuře (Kohnová 2004) se vymezují kategorie dalšího vzdělávání učitelů podle cílových změn, které sledují: změna znalostí, přístupu, chování jednotlivců, změna charakteru skupin nebo školních organizací a změna školského systému nebo společnosti.

Všechny formy dalšího vzdělávání učitelů by měly vycházet z požadavků učitelské profese, proto by měli být učitelé spoluautory vzdělávacích programů „sami sobě.“ V případě, že bude další vzdělávání organizováno formou nařízení seznamu akcí, kterých se učitelé povinně musí zúčastnit, může tento stav zapříčinit sníženou efektivitu dalšího vzdělávání.

Institucionální forma dalšího vzdělávání učitelů je v České republice organizována na několika úrovních:

- místní (okresní) úroveň: školy,
- regionální úroveň: střediska dalšího vzdělávání učitelů, vysoké školy,
- centrální úroveň: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky (koncepční, koordinační, informační a iniciační funkce).

3. 3 Diferenciace účastníků dalšího vzdělávání

Volba formy dalšího vzdělávání učitelem je ovlivněna nejen individuálními vzdělávacími potřebami učitelů a školy, ale i nabídkou, dostupností a kvalitou akcí v rámci dalšího vzdělávání. Přestože je další vzdělávání dle zákona povinností každého učitele, je významným faktorem při výběru vzdělávací akce v rámci dalšího vzdělávání učitelů vnitřní i vnější motivace potenciálních účastníků.

Významnými faktory, jimiž je ovlivněna motivace učitelů k dalšímu vzdělávání, jsou (Lazarová a kol. 2006):

- trvalejší osobnostní rysy (ochota vzdělávat se souvisí se svědomitostí, odpovědností, pílí jedince),

- věk učitele (s rostoucím věkem učitele klesá motivace pro další vzdělávání z důvodu vyšší únavy, zvýšené potřeby klidu, syndromu vyhoření),
- kariérní postup učitele (splnění podmínek pro navýšení platu),
- pohlaví učitele (učitelé muži směřují k vedoucímu postavení ve škole),
- osobní a rodinný kontext (znesnadnění dalšího vzdělávání rodinnou situací, zdravotním stavem, nedostupností apod.),
- zkušenost s dalším vzděláváním,
- celkové klima školy,
- řízení dalšího vzdělávání z úrovně školy i školské politiky.

Hlavní roli hraje v motivaci účastníků otázka dobrovolnosti či nedobrovolnosti v přístupu k dalšímu vzdělávání – povinnost účasti na konkrétní akci může být nařízena např. ředitelem školy (upraveno podle Lazarová a kol. 2006).

Významnou měrou je účast na akci v rámci dalšího vzdělávání učitelů ovlivněna i vlastním přístupem učitele k učitelské profesi a kariérnímu růstu, podle kterého se liší i chování učitele na kurzu dalšího vzdělávání. Na jedné straně stojí učitelé, kteří mají osobní zájem na dalším vzdělávání, akcí se účastní zcela dobrovolně a jsou na nich aktivní z hlediska interakce s lektorem i ostatními účastníky. Popsaná skupina učitelů může být v učitelském kolektivu na dané škole velmi užitečná tím, že může motivovat ostatní učitele k podobnému přístupu k učitelské profesi. Na druhé straně je zaznamenávána skupina učitelů, kteří specializované akce dalšího vzdělávání odmítají, jejich aktivita je omezena na odpor a vyjadřování skepse vůči dalšímu vzdělávání. Jejich účast na akcích dalšího vzdělávání je dána nařízením (např. vedení školy), na akcích jsou zcela pasivní, často dokonce průběh akce záměrně narušují. I tito jedinci mohou svým přístupem a chováním výrazně poznamenat pracovní atmosféru v kolektivu učitelů.

Ve fungujícím pracovním kolektivu by učitelé neměli vnímat další vzdělávání jako nutnost či nařízení, ale jako prostředek pro zvyšování kvality své výuky geografie, případně prostřednictvím vzájemné výměny zkušeností, dovedností a metod jako faktor rozvoje výuky geografie v celém kolektivu vyučujících na dané škole.

3. 4 Problematika efektivit dalšího vzdělávání učitelů

Výzkum efektivit dalšího vzdělávání učitelů má stejný význam jako výzkum zabývající se organizací a cíli dalšího vzdělávání učitelů na území našeho státu. Výběr vzdělávacích programů pro učitele ještě nezaručuje jejich kvalitu a skutečný přínos pro praxi. Přesto se většina výzkumů prováděných v České republice věnuje pouze organizaci dalšího vzdělávání učitelů, jeho efektivitu však opomíjí (Lazarová a kol. 2006). Z tohoto důvodu je výzkum provedený v rámci diplomové práce věnován

i efektivitě kurzů dalšího vzdělávání učitelů geografie organizovaných mimo prostředí školy ve specializovaných institucích z hlediska možnosti využití znalostí, dovedností a metod osvojených během kurzů v konkrétních vyučovacích hodinách geografie.

Učitele, který se aktivně účastní organizované formy dalšího vzdělávání, nelze automaticky považovat za inovujícího a schopného, kvalitnějšího než jeho kolegové, kteří se vzdělávacích akcí neúčastní. Efektivita vzdělávacích akcí se posuzuje velmi obtížně a je často chybně spojována s kvalitou akce, úspěšností akce nebo spokojeností účastníků. Jmenované faktory jsou ale pouze podpůrnými prvky efektivity, vlastní efektivitu je nutné sledovat z pohledu přínosu pro vzdělávací praxi učitele, tedy užitku pro žáky, školu jako instituci, rodiče žáků a ostatní učitele, v neposlední řadě užitku pro celou společnost (Lazarová a kol. 2006). Skutečná efektivita dalšího vzdělávání se může proto projevit až s odstupem delší doby, a to především ve smyslu změny v pojetí výuky, myšlení, názorech a postojích učitele k vykonávané práci (i tyto prvky lze chápat jako prvky zvyšování kvality učitele).

Efektivita dalšího vzdělávání je ovlivněna působením řady faktorů (upraveno podle Lazarová a kol. 2006):

- úrovní školské politiky (tvorba koncepcí vzdělávání, identifikace potřeb společnosti, finanční podpora ze strany státu, kariérní růst ve vztahu k dalšímu vzdělávání),
- úrovní školského prostředí (úroveň vnitřní spolupráce mezi učiteli navzájem a mezi učiteli a vedením školy, způsob řízení ze strany vedení školy),
- úrovní vzdělávacích metod a procesů učení,
- vztahem účastníka k profesionálnímu zdokonalování a jeho způsobem práce (osobnostní faktory účastníka – otevřenost k učení, motivace apod.).

Faktorem, který výrazně omezuje efektivitu dalšího vzdělávání učitelů je odpor vůči změnám, které by s sebou mělo další vzdělávání učitelů nést. Odpor vůči změnám může poukazovat na hlubší problémy, které profesionální rozvoj a inovace ve školství provázejí. Kladení odporu vůči dalšímu vzdělávání ze strany učitelů je ale možné chápat jako relativně pozitivní skutečnost, protože daní učitelé o možnostech dalšího vzdělávání přemýšlejí, zvažují jejich klady a zápory. Zcela jiný problém představují učitelé, kteří o dalším vzdělávání nejenže nehovoří např. s kolegy, ale ani o jeho možnostech neuvažují. Odpor u učitelů může být způsoben jak vnitřními vlivy (osobnostní rysy jedince – strach, lenost, nezáměr, existence jiných priorit apod.), tak vlivy vnějšími (chybějící podpora dalšího vzdělávání učitelů vedením školy, financování dalšího vzdělávání apod.).

4. Potřeba dalšího vzdělávání učitelů geografie

Společně s novými trendy v oblasti geografického vzdělávání na všech typech škol získává stále větší význam i otázka dalšího vzdělávání učitelů geografie. Vedle nových témat, na které by se měla výuka geografie zaměřit, se trendy v geografickém vzdělávání ubírají zejména směrem k novým metodám výuky. Moderní výuka geografie je charakteristická používáním takových metod, jejichž úspěšné zvládnutí není pouhým prostředkem, ale i cílem a obsahem vzdělávání. Ve výuce geografie by měl být dán mnohem větší prostor samostatným činnostem žáků – samostatné práci s informacemi, činnostem integrujícím více vyučovacích předmětů, projektovému vyučování, skupinové práci žáků. Mezinárodní charta geografického vzdělávání upřednostňuje produktivní metody vzdělávání, při nichž je žák během procesu vzdělávání aktivním účastníkem, nikoli jen příjemcem informací.

Na výraznou změnu metod výuky geografie se váže i změna v systému hodnocení žáků, ke které by učitelé měli přistoupit. Uvedené změny, ke kterým by mělo ve výuce geografie dojít, stejně jako kurikulární reforma v nejširším slova smyslu, představují impulsy pro další vzdělávání učitelů geografie všech typů škol.

Ve většině vyspělých zemí světa probíhá reforma vzdělávání, která se, vedle dětí a mládeže, týká i dospělých. V této souvislosti se hovoří o celoživotním vzdělávání či učení, v rámci učitelské profese o dalším vzdělávání.

Probíhající reformy vzdělávání ve vyspělých zemích znamenají pro výuku geografie snížení hodinové dotace, což má za následek i obecný pokles významu geografie ve společnosti. Z tohoto důvodu by mělo být významně propagováno další vzdělávání učitelů geografie, prostřednictvím něhož by učitelé mohli získat argumenty pro obhajobu geografie na poli působení ostatních vyučovacích předmětů. Je zřejmé, že v této souvislosti není cílem snižování významu ostatních vyučovacích předmětů, ale uznání geografického vzdělávání v kurikulárních dokumentech jednotlivých škol.

Obecně dochází k přechodu od výuky k učení, tedy zatímco v minulosti byl v centru pozornosti geografického vzdělávání učitel, dnes je větší pozornost věnována činnostem žáka. „Problém dnes není v kvantitě geografických informací, jež procházejí geografickým vzděláváním, nýbrž v jejich kvalitě, náročnosti, hloubce.“ (Hynek 2002, s. 401) Kritériem úspěšnosti geografického vzdělávání jsou osvojené vědomosti, dovednosti, postoje a hodnoty žáků, nikoli oborové, didaktické a pedagogicko-psychologické charakteristiky učitele. Základem geografické způsobilosti přestávají být vědomosti, ale dochází ve velké míře k přesunu významu na geografické dovednosti. Aby žáci dosahovali během školní docházky vysokých výkonů v oblasti geografického vzdělávání (a všech dalších oblastech vzdělávání žáků), musí nejprve učitel obrátit

pozornost sám na sebe, reflektovat svoji pedagogickou činnost a uvědomit si potřebu dalšího vzdělávání jako prostředku zvyšování kvality vzdělávání, která je jedním z cílů společnosti.

V českém školském systému je potřeba přehodnotit pojetí geografického vzdělávání, přitom není potřeba nahrazovat původní vyučující geografie jinými vyučujícími. K provedení změny stačí, aby původní vyučující přijali prostřednictvím různých forem dalšího vzdělávání a sebereflexe nové obecné pojetí geografického vzdělávání a metody výuky a aby měli zájem rozšiřovat a aktualizovat oborové, didaktické a pedagogicko-psychologické dovednosti, které získali během vysokoškolské přípravy na výkon profese učitele geografie. Je předpokladem, že se v souboru dat získaných prostřednictvím provedeného kvalitativního výzkumu objeví uvedené cíle dalšího vzdělávání učitelů geografie.

V prostředí českých škol je třeba vytvářet příznivé podmínky pro další vzdělávání učitelů geografie (stejně jako dalších vyučovacích předmětů) a propagovat další vzdělávání mezi učiteli, k čemuž má přispět i předložená diplomová práce.

5. Zakotvení dalšího vzdělávání učitelů v právních předpisech a strategických dokumentech

5. 1 Právní předpisy týkající se dalšího vzdělávání učitelů

Další vzdělávání učitelů je ve většině evropských zemí zakotveno v právních předpisech státu. V některých státech jsou právní předpisy zaměřeny spíše na organizaci dalšího vzdělávání učitelů, v jiných státech spíše na jeho cíle.

Legislativní rámec dalšího vzdělávání učitelů je v nejobecnějším smyslu dán ústavním pořádkem České republiky – Listinou základních práv a svobod, ve které je uvedeno (hlava IV., článek 26), že „Každý má právo na svobodnou volbu povolání a přípravu k němu.“ Další vzdělávání učitelů je součástí soustavné přípravy k povolání, proto na něj má každý pedagog právo.

Detailně je další vzdělávání učitelů zakotveno v zákoně č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání ve znění pozdějších předpisů (nazýván „Školský zákon“). V tomto zákoně je vymezeno, že zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků zajišťují další vzdělávání pedagogických pracovníků škol a školských zařízení, poskytují školám a školským zařízením poradenství v otázkách metodiky a řízení škol a školských zařízení, dále zprostředkovávají informace o nových směrech a postupech ve vzdělávání, zajišťují

koordinaci podpůrných činností pro školy a školská zařízení, rozvojových programů a dalších akcí. Financování dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků je zajišťováno finančními prostředky ze státního rozpočtu.

Dalším významným právním předpisem je zákon č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů ve znění pozdějších předpisů. V tomto zákoně se uvádí, že pedagogičtí pracovníci mají po dobu výkonu své pedagogické činnosti povinnost dalšího vzdělávání, kterým si obnovují, upevňují a doplňují kvalifikaci. Další vzdělávání pedagogických pracovníků organizuje ředitel školy podle plánu dalšího vzdělávání, který stanoví po předchozím projednání s příslušným odborovým orgánem. Při stanovení plánu dalšího vzdělávání je nutno přihlížet ke studijním zájmům pedagogického pracovníka, potřebám a rozpočtu školy. Další vzdělávání pedagogických pracovníků se uskutečňuje:

- na vysokých školách, v zařízeních dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků a v jiných zařízeních na základě akreditace udělené Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky,
- samostudiem,
- dalším vzděláváním zdravotnických pracovníků podle zvláštního právního předpisu v případě učitelů zdravotnických studijních oborů.

Dokladem o absolvování dalšího vzdělávání vykonaného na vysoké škole, v zařízeních dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků a jiných zařízeních, jež mají akreditaci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, je osvědčení vydané vzdělávací institucí, která další vzdělávání pořádala.

K dalšímu vzdělávání formou samostudia přísluší pedagogickým pracovníkům volno v rozsahu 12 pracovních dnů ve školním roce, nebrání-li tomu vážné provozní důvody; dobu čerpání volna určuje ředitel školy. Za dobu čerpání tohoto volna přísluší náhrada platu, která se rovná výši ušlého platu.

Zákon č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů ve znění pozdějších předpisů neupravuje roční časový rozsah dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků, což je diskutabilní. Pro srovnání je možné uvést zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách ve znění pozdějších předpisů, ve kterém je v § 111 uvedeno, že „zaměstnavatel je povinen zabezpečit sociálnímu pracovníku další vzdělávání v rozsahu nejméně 24 hodin za kalendářní rok, kterým si obnovuje, upevňuje a doplňuje kvalifikaci.“ (zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách ve znění pozdějších předpisů) Další vzdělávání sociálních pracovníků se uskutečňuje v rámci kurzů akreditovaných Ministerstvem práce a sociálních věcí České republiky. Není proto jasné, z jakého důvodu není podobným způsobem v zákoně o pedagogických pracovnících ustanoven časový rozsah dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků.

Vyhláška Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy č. 317/2005 o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků vymezuje druhy dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků – studium ke splnění kvalifikačních předpokladů, studium ke splnění dalších kvalifikačních předpokladů a studium k prohlubování odborné kvalifikace (do poslední kategorie je zařazeno průběžné vzdělávání učitelů).

5. 2 Strategické dokumenty týkající se dalšího vzdělávání učitelů

Strategickým dokumentem v oblasti vzdělávání na úrovni České republiky je Národní program rozvoje vzdělávání v České republice (Bílá kniha), který byl schválen usnesením vlády České republiky č. 113 ze dne 7. února 2001. V tomto dokumentu je uvedeno, že další vzdělávání a sebevzdělávání pedagogických pracovníků je podstatným znakem učitelské profese, jejím právem i povinností, jedním ze základních kritérií posuzování kvality učitele. Další vzdělávání je dle Národního programu rozvoje vzdělávání v České republice (Bílé knihy) nezbytnou složkou rozvoje jednotlivců i jedním z nejdůležitějších prvků organizování života školy. Jedním z hlavních úkolů MŠMT ČR je systematická podpora dalšího vzdělávání jeho účelovým financováním, zřizováním rozvojových programů i zajištěním odpovídající podpůrné infrastruktury.

Strategickým dokumentem na úrovni Karlovarského kraje je Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy Karlovarského kraje 2008, který byl zpracován v souladu s Dlouhodobým záměrem vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky a Strategií celoživotního učení České republiky, čímž došlo k harmonizaci strategií. Mezi strategické směry uvedené v Dlouhodobém záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy Karlovarského kraje 2008 patří zvyšování profesionality a zlepšování pracovních podmínek pedagogických pracovníků, stejně jako podpora jejich dalšího vzdělávání.

Další vzdělávání učitelů je v tomto dokumentu zdůrazňováno v souvislosti s transformací v oblasti vzdělávání – zavádění rámcových a školních vzdělávacích programů pro různé typy škol a realizací nové podoby maturitní zkoušky. Karlovarský kraj v rámci procesu zkvalitňování a modernizace vzdělávání má vizi podporovat a vytvářet podmínky pro další vzdělávání učitelů vedoucí k rozvoji kompetencí potřebných pro tvorbu školních vzdělávacích programů a k provedení reformy školství v praxi.

Vedle dalšího vzdělávání učitelů, které se soustředí na rozšiřování vědomostí učitelů a rozvoj kompetencí pro tvorbu školních vzdělávacích programů, se další

vzdělávání v Karlovarském kraji zaměřuje i na zvyšování kompetencí učitelů v oblasti pedagogicko-psychologické.

Vzhledem k tomu, že Karlovarský kraj je v celorepublikovém srovnání z dlouhodobého pohledu krajem s nejnižší mírou kvalifikovanosti učitelů, spolupracuje kraj s Pedagogickou fakultou Západočeské univerzity v Plzni ve snaze zřídit na území Karlovarského kraje detašované pracoviště fakulty pro vzdělávání učitelů. Kromě zajišťování nabídky vzdělávání učitelů by měla tato instituce úlohu koordinačně-metodickou a konzultační. V rámci detašovaného pracoviště fakulty by měly v budoucnosti vzniknout metodické kabinety pro jednotlivé obory tak, aby mohly být učitelům nabízeny metodické, konzultační a další činnosti.

V rámci programového období 2007–2013 by měla být podporována řada aktivit v oblasti dalšího vzdělávání učitelů včetně realizace odborných praxí a zahraničních stáží s důrazem na realizaci kurikulární reformy, na jazykové vzdělávání a využívání výpočetní techniky ve výuce, včetně osvojení moderních pedagogických metod, souvisejících se systematickým zvyšováním kvality a efektivity vzdělávání. V rámci uvedeného programového období by měly být také podporovány veškeré aktivity v rámci dalšího vzdělávání učitelů, které jsou zaměřeny na projekty začleňování škol do udržitelného rozvoje na lokální úrovni. Cílem je také prohloubení vzdělávání lektorů, řídicích a organizačních pracovníků vzdělávacích institucí působících v oblasti dalšího vzdělávání.

Dokumentem úzce souvisejícím s Dlouhodobým záměrem vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy Karlovarského kraje 2008 je Operační program Vzdělávání pro konkurenceschopnost 2007–2013, ve kterém je jako jedna ze čtyř priorit uvedena priorita dalšího vzdělávání, které směřuje k posílení adaptability a flexibility lidských zdrojů pro zvýšení konkurenceschopnosti ekonomiky a udržitelného rozvoje v České republice.

Národní institut pro další vzdělávání připravuje Dlouhodobý záměr dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků České republiky, jehož cílem je zkvalitnění dalšího vzdělávání a zpřehlednění jeho nabídky. Dlouhodobý záměr, který připravuje Národní institut pro další vzdělávání, bude podporovat vznik informačního portálu, který by se stal hlavním zdrojem informací o dalším vzdělávání učitelů, vymezí jasná pravidla jeho realizace a pojmenuje kompetence subjektů vstupujících do dalšího vzdělávání učitelů.

I na nejnižší úrovni jednotlivých škol by bylo vhodné sestavovat pro období několika let vlastní strategické plány pro další vzdělávání učitelů, které by koordinovaly vzdělávání učitelů jednotlivých předmětů v průběhu stanoveného plánovacího období. Na základě takto zpracovaných strategických plánů jednotlivých škol by mohla být

sestavována nabídka dalšího vzdělávání pro učitele v Karlovarském kraji, čímž by byl zajištěn větší soulad mezi nabídkou a poptávkou po specializovaných kurzech dalšího vzdělávání, který je v případě geografie a gymnaziálních učitelů v Karlovarském kraji zcela nedostatečný (což bylo zjištěno na základě provedeného výzkumu).

6. Další vzdělávání učitelů ve Spolkové republice Německo

Pro porovnání situace v oblasti dalšího vzdělávání učitelů v České republice byla zvolena Spolková republika Německo (dále jen „Německo“), z jejíž systému dalšího vzdělávání učitelů by mohl český školský systém čerpat náměty pro možné zkvalitnění.

V Německu funguje třífázový model vzdělávání učitelů – první fáze je univerzitní, ukončená první státní zkouškou. Druhou fází je tzv. refendariát, tzn. přípravná služba, v průběhu které studenti získávají praxi ve vyučování. Studenti jsou přiřazeni určité škole, na které vyučují (částečně pod vedením zkušeného pedagoga, částečně samostatně). Po skončení druhé fáze následuje druhá státní zkouška. Třetí fází představuje další vzdělávání učitelů.

Problematika dalšího vzdělávání učitelů v Německu byla prostudována v právních předpisech a dalších dokumentech platných ve spolkové zemi Hamburk a spolkové zemi Bavorsko.

Ve školském zákoně spolkové země Hamburk naposledy novelizovaném dne 6. července 2006 je uvedeno, že povinností učitele je zachovávat a dále rozvíjet své vzdělávací a výchovné schopnosti v době mimo vyučování, jejich rozvoj dokázat dokladovat. Další vzdělávání učitelů je podporováno odpovídající nabídkou příslušných institucí, které zajišťují kvalitu vzdělávání a výchovy.

Další vzdělávání učitelů je v Hamburku zajišťováno Zemským ústavem pro vzdělávání učitelů a rozvoj škol (Landesinstitut für Lehrerbildung und Schulentwicklung). Za rozvoj vzdělávání a jeho řízení jsou zodpovědné školy. Zemský ústav může svou nabídkou kurzů další vzdělávání učitelů pouze podporovat. Zemský ústav přispívá dalším vzděláváním učitelů, aby byli učitelé na základě vzdělávacích plánů a programu příslušné školy trvale schopni obstát před nároky své školy v měnících se podmínkách profese. Kromě vlastních nabídek kurzů dalšího vzdělávání učitelů zprostředkovává informace o vzdělávacích nabídkách jiných institucí zaměřených na poskytování dalšího vzdělávání.

Ve vzdělávacím oboru geografie poskytuje Oddělení dalšího vzdělávání učitelů výše uvedeného zemského ústavu:

- poradenství v oblasti didaktiky geografie,
- pomoc při prosazování rámcových vzdělávacích programů,

- pomoc při přípravě materiálů pro výuku geografie,
- pomoc při plánování, provádění a prezentaci projektů,
- organizování oborově zaměřených konferencí.

Na internetových stránkách Oddělení dalšího vzdělávání učitelů Zemského ústavu pro vzdělávání učitelů a rozvoj škol je zveřejněna, vedle nabídky kurzů, konferencí a symposií týkajících se vzdělávacího oboru geografie, i řada konkrétních materiálů pro výuku geografie, například charakteristiky a výsledné zprávy z geografických projektů uskutečněných na gymnáziích ve městě i okolí. Zveřejněné materiály jsou velmi dobře použitelné ve výuce geografie, protože se nejedná pouze o návrhy projektů, ale o skutečně realizované projekty, jejichž realizaci je možné chápat jako důkaz možnosti jejich využití ve výuce geografie. Dalším příkladem jsou seznamy odkazů k vybraným aktuálním tématům pro výuku geografie, které učiteli mohou výrazně zjednodušit přípravu na vyučovací hodinu.

Ve spolkové zemi Bavorsko je v zákoně o vzdělávání učitelů ze dne 12. prosince 1995 uvedeno, že další vzdělávání učitelů slouží k zachování a rozšiřování dovedností, které byly získány během přípravy k výkonu učitelské profese a jejich přizpůsobení rozvoji vědeckých poznatků. Další vzdělávání učitelů je realizováno ve specializovaných institucích. Každý učitel je povinen dále se vzdělávat, a to konkrétně i aktivní účastí na kurzech dalšího vzdělávání učitelů. V nezbytně nutném rozsahu musí učitel, který se účastní akce v rámci dalšího vzdělávání, získat od školy úlevy v pracovní činnosti.

Centrální institucí pro další vzdělávání učitelů ve spolkové zemi Bavorsko je Akademie pro další vzdělávání učitelů a personální řízení ve městě Dillingen (Akademie für Lehrerfortbildung und Personalführung Dillingen), která je dále strukturována do řady regionálních center dalšího vzdělávání učitelů. Úkolem akademie je realizovat akce v oblasti dalšího vzdělávání učitelů všech typů škol a všech předmětů (s výjimkou tělesné výchovy a výuky náboženství). Pro další vzdělávání učitelů tělesné výchovy a náboženství všech typů škol jsou v Bavorsku zřízeny dvě specializované instituce.

Pro další vzdělávání učitelů geografie a občanské výchovy je na akademii zřízen samostatný odbor, který svou nabídku vzdělávacích kurzů pro gymnaziální učitele geografie zveřejňuje prostřednictvím pravidelně vydávané tištěné publikace s nabídkou kurzů a prostřednictvím svých internetových stránek.

Kurzy dalšího vzdělávání pořádané akademií a jejími regionálními centry jsou pro učitele všech typů škol zřizovaných spolkovou zemí Bavorsko bezplatné, stejně jako ubytování a stravování po dobu trvání kurzu. Učitelům soukromých škol je účast na vzdělávacích akcích zpoplatněna.

Po prostudování nabídek dalšího vzdělávání gymnaziálních učitelů geografie ve spolkových zemích Hamburk a Bavorsko bylo zjištěno, že nabídka vzdělávacích akcí pro učitele geografie je oproti jiným vzdělávacím předmětům výrazně užší, což může být znakem obecného nedocení geografie v gymnaziální výuce, které se, podobně jako v Německu, děje často i ve vzdělávání na gymnáziích v České republice. Jako znak podhodnocování významu geografie v gymnaziální výuce v České republice může být chápáno např. neprosazení výuky geografie ve všech čtyřech ročnících vyššího stupně gymnázia do školního vzdělávacího programu části gymnázií.

7. Další vzdělávání učitelů a grantové projekty v Karlovarském kraji

V Karlovarském kraji byla 1. dubna 2010 zahájena realizace grantového projektu „Krajské vzdělávací centrum pro další vzdělávání pedagogických pracovníků,“ který je financován v rámci Operačního programu „Vzdělávání pro konkurenceschopnost“ z prostředků Evropského sociálního fondu, Evropského fondu pro regionální rozvoj a státního rozpočtu České republiky. Realizace projektu by měla být dokončena k 31. březnu 2011.

Cílem projektu je zvýšení dostupnosti dalšího vzdělávání učitelů a zajištění rovného přístupu ke vzdělání. Za tímto účelem bylo zřízeno Krajské vzdělávací centrum pro další vzdělávání pedagogických pracovníků (dále jen „Krajské vzdělávací centrum“) při Gymnáziu Sokolov a na dalších 3 školách – Prvním Českém gymnáziu v Karlových Varech, Gymnáziu Cheb a Integrované střední škole technické a ekonomické Sokolov byla zřízena vzdělávací střediska. V každém ze vzdělávacích středisek by mělo být vyškolenο během realizace projektu 25 učitelů (případně lektorů/metodiků) základních a středních škol z okresů Karlovy Vary, Sokolov a Cheb, a to v odborně-předmětových, pedagogicko-psychologických, lektorských a manažerských kompetencích. Celkem bude v Karlovarském kraji ve všech čtyřech nově zřízených institucích proškolenο minimálně 350 učitelů v rámci 45 kurzů ve 3 vzdělávacích oblastech – didaktická technika, využití didaktické techniky v předmětu (v rámci této oblasti i problematika využití počítače ve výuce geografie) a metodické workshopy.

Krajské vzdělávací centrum bude koordinovat postup při naplňování kurikulární reformy, zprostředkovávat výměny zkušeností s realizací školních vzdělávacích programů, organizovat workshopy za účelem výměny zkušeností učitelů a organizovat konference (tzv. Pedagogické dny), na kterých budou mít možnost prezentovat

jednotlivé školy své úspěšné aktivity a zároveň na konferencích budou lektori z vysokých škol školit učitele v oblasti využití moderních technologií ve výuce.

Realizace poměrně rozsáhlého projektu by měla přispět ke zvýšení motivace učitelů k profesnímu růstu, a to zejména prostřednictvím aplikace nových metod a forem vzdělávání. Partnery projektu tvoří celkem 13 základních a středních škol v Karlovarském kraji a Agentura projektového a dotačního managementu Karlovarského kraje.

Pro efektivnější spolupráci učitelů jednotlivých předmětů a vzájemnou výměnu zkušeností byly vytvořeny metodické kabinety, které sdružují učitele jednotlivých předmětů ze základních a středních škol v Karlovarském kraji. Ve stavu k září 2010 metodický kabinet geografie sestává ze 2 gymnaziálních učitelů geografie a 3 učitelů geografie na základních školách.

Skutečnost, že v nabídce dalšího vzdělávání učitelů v rámci probíhajícího projektu budou i kurzy zaměřené na středoškolskou výuku geografie, je potvrzením významu výuky geografie na středních školách a zároveň formou propagace dalšího vzdělávání mezi středoškolskými učiteli geografie. Kurzy dalšího vzdělávání se pro učitele geografie stanou dostupné, a proto je možné očekávat zvýšený zájem o vzdělávací kurzy ze strany učitelů.

Dalším grantovým projektem týkajícím se dalšího vzdělávání učitelů v Karlovarském kraji je projekt „Rozšíření a zkvalitnění nabídky dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků v Karlovarském kraji,“ který byl realizován od 1. ledna 2009 do 31. prosince 2010. Tento projekt byl spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky, jeho vyhláшателеm byl Krajský úřad Karlovarského kraje. Na tomto projektu se podílela společnost PECKA – Centrum celoživotního vzdělávání Karlovy Vary, o.p.s.

Cílem projektu je systematické prohlubování kompetencí učitelů, a to mimo jiné i v oblasti environmentální výchovy a metodické podpory při realizaci kurikulární reformy. Environmentální výchova má úzkou souvislost s výukou geografie, proto další vzdělávání učitelů v oblasti environmentální výchovy má velký význam právě pro vyučující geografie. Během realizace projektu bude uspořádáno přibližně 100 vzdělávacích akcí, při kterých budou veškeré náklady hrazeny z rozpočtu projektu, vstup bude garantován bez poplatku. Hlavními oblastmi pro uspořádání vzdělávacích akcí v rámci dalšího vzdělávání učitelů budou oblasti s horší dopravní dostupností v rámci Karlovarského kraje, a to především Ašsko, Chebsko, Mariánskolázeňsko a západní oblasti Krušnohoří.

8. Výzkumy v oblasti dalšího vzdělávání učitelů v České republice

Po roce 1989 bylo na území České republiky provedeno několik výzkumů týkajících se profesního růstu a dalšího vzdělávání učitelů. Všechny provedené výzkumy v této oblasti se týkaly problematiky dalšího vzdělávání učitelů v obecné rovině; žádný z výzkumů se nezabýval dalším vzděláváním učitelů geografie. Výzkumné zprávy z uvedených výzkumů nebylo možné v průběhu sestavování diplomové práce získat. Z tohoto důvodu je uveden přehled vybraných výzkumů a jejich zaměření bez uvedení podrobnějších výsledků, a to v takovém rozsahu, v jakém jej bylo možné zjistit ze sekundárních zdrojů. Tato skutečnost ovšem neovlivní vlastní výzkum v rámci předložené diplomové práce, který se omezuje pouze na další vzdělávání gymnaziálních učitelů geografie ve vybraném území, protože by nebylo možné výsledky výzkumů z důvodu přílišné obecnosti v případě uvedených celorepublikových výzkumů vzájemně porovnat.

Ze stejného důvodu, tj. chybějících výzkumů, které by se na úrovni České republiky nebo na úrovni některého z krajů věnovaly dalšímu vzdělávání gymnaziálních učitelů geografie, nemohla být diplomová práce podepřena větším množstvím odborné literatury.

Prvním rozsáhlým dotazníkovým výzkumem byl projekt „Systém dalšího vzdělávání učitelů a servisní střediska pro učitele v regionu,“ který byl proveden v roce 1993 a zaměřoval se na proměnu školy a nároků na učitele. Tento výzkum byl aktualizován v roce 1998.

Společně se zamýšleným zavedením atestací pro učitele začátkem 90. let bylo zpracováno několik výzkumů, které lze zařadit do oblasti výzkumů týkajících se dalšího vzdělávání učitelů.

Na institucionální zajištění dalšího vzdělávání učitelů byly zaměřeny dotazníkové výzkumy provedené v letech 1995–2000 „Další vzdělávání učitelů na okresní úrovni,“ které byly věnovány činnosti institucí pro další vzdělávání učitelů a na formy dalšího vzdělávání. Tato problematika byla sledována i v některých výzkumech z let předchozích, např. výzkum činnosti metodiků a řízení metodických útvarů na školách a v institucích dalšího vzdělávání učitelů. Některá regionální zařízení prováděla dílčí výzkumy názorů a požadavků učitelů z praxe.

V roce 2000 byl zahájen výzkumný záměr „Rozvoj národní vzdělanosti a vzdělávání učitelů v evropském kontextu,“ v roce 2001 byly uveřejněny závěry projektu výzkumu „Podpora práce učitelů.“

Předložená diplomová práce je zaměřena konkrétně na další vzdělávání gymnaziálních učitelů geografie v Karlovarském kraji, jedná se tedy o mnohem užší vymezení výzkumu. Na druhou stranu menší soubor účastníků umožňuje zabývat se gymnaziálními učiteli geografie v Karlovarském kraji, možnostmi a uplatněním jejich dalšího vzdělávání mnohem podrobněji.

9. Metodika výzkumu

9. 1 Koncepce výzkumu a volba účastníků

Pro nalezení odpovědi na dvě výzkumné otázky, které jsou stanoveny v úvodu diplomové práce, byla zvolena metoda analýzy dat získaných na základě provedení kvalitativního výzkumu, jejímž cílem bylo, vedle nalezení odpovědi na stanovené výzkumné otázky, také upozornění na význam dalšího vzdělávání gymnaziálních učitelů geografie, jeho propagace mezi učiteli i zástupci vedení jednotlivých škol, stejně jako sestavení návrhu na rozšíření možností dalšího vzdělávání učitelů geografie v Karlovarském kraji.

Objektem provedeného aplikovaného kvalitativního výzkumu jsou osoby, které mají zásadní vliv na další vzdělávání gymnaziálních učitelů geografie v Karlovarském kraji a úzkou souvislost s ním – pracovníci Krajského úřadu Karlovarského kraje jako zřizovatele většiny čtyřletých a osmiletých gymnázií na území kraje, vedoucí Národního institutu pro další vzdělávání, pracoviště Karlovy Vary, ředitelé jednotlivých gymnázií (případně zástupci ředitelů), v neposlední řadě samotní vyučující geografie. Volba účastníků výzkumu byla provedena s cílem postihnout problematiku dalšího vzdělávání gymnaziálních učitelů geografie komplexně, proto byli do výzkumu vedle samotných gymnaziálních učitelů geografie zahrnuti zástupci zřizovatele většiny gymnázií v Karlovarském kraji, který má jako instituce možnost podílet se na financování dalšího vzdělávání, pracovníci Národního institutu pro další vzdělávání, který je institucí poskytující další vzdělávání učitelům, stejně jako pracovníci vedení gymnázií (ředitelé gymnázií, v jednom případě zástupce ředitele), kteří umožňují z pohledu organizačního a finančního realizaci dalšího vzdělávání konkrétního vyučujícího. Dalším důvodem pro uvedenou volbu účastníků byla možnost provedení kontroly u odpovědí na část otázek, která se ve své podstatě shodovala u různých kategorií účastníků výzkumu.

Výzkum byl proveden na území Karlovarského kraje, zúčastnila se ho většina zástupců vedení gymnázií v kraji, stejně jako vybraní vyučující geografie z jednotlivých gymnázií v kraji. Výzkum byl proveden na relativně malém vzorku účastníků. Protože je ale do výzkumu zahrnuta většina gymnázií v Karlovarském kraji (9 z 10 škol – 1 škola provedení výzkumu odmítla), mohlo být provedeno celkové zhodnocení

situace. Zobecnit poměry a vztahy, které byly zjištěny během kvalitativního výzkumu např. na celou populaci gymnaziálních učitelů geografie v Česku však nelze, což plyne z podstaty zvolené metody výzkumu.

Do kvalitativního výzkumu byly zahrnuty následující instituce:

- Krajský úřad Karlovarského kraje,
- Národní institut pro další vzdělávání, pracoviště Karlovy Vary,
- První české gymnázium v Karlových Varech,
- Střední odborná škola pedagogická, gymnázium a vyšší odborná škola Karlovy Vary,
- Gymnázium a obchodní akademie Mariánské Lázně,
- Gymnázium Ostrov,
- Gymnázium Cheb,
- Gymnázium Sokolov,
- Gymnázium a střední odborná škola Aš,
- Gymnázium, základní škola a mateřská škola Mánesova s.r.o., Sokolov (zřizovatelem školy není Karlovarský kraj),
- Svobodná chebská škola, základní škola a gymnázium s.r.o., Cheb (zřizovatelem školy není Karlovarský kraj).

Na území Karlovarského kraje existovalo ve školním roce 2010/2011 celkem 10 škol, na nichž jsou žáci vzděláváni v následujících oborech: „Gymnázium – všeobecné 8leté,“ „Gymnázium – všeobecné 4leté,“ „Gymnázium – esteticko-výchovné předměty,“ „Gymnázium – přírodovědné předměty“ a „Gymnázium – tělesná výchova.“ V případě, že není výše uvedeno jinak, platí, že zřizovatelem dané školy je Karlovarský kraj. Do kvalitativního výzkumu bylo zahrnuto 9 z 10 gymnázií, pouze jedno gymnázium zřizované Karlovarským krajem nebylo do výzkumu zahrnuto (Gymnázium a obchodní akademie Chodov), protože vedení školy provedení výzkumu odmítlo. Další institucí, která nebyla zahrnuta do výzkumu, je soukromá organizace PECKA – Centrum celoživotního vzdělávání Karlovy Vary, o.p.s., a to také z důvodu odmítnutí provedení výzkumu.

Během hloubkového kvalitativního výzkumu bylo provedeno celkem 18 rozhovorů, z toho 3 rozhovory s pracovníky Krajského úřadu Karlovarského kraje (ve věku 40–55 let), 1 rozhovor s pracovník Národního institutu pro další vzdělávání, pracoviště Karlovy Vary (ve věku 40–50 let), 8 rozhovorů s řediteli škol, případně zástupci ředitelů škol (ve věku 45–60 let) a 6 rozhovorů s gymnaziálními učiteli geografie (ve věku 30–55 let). Z důvodu odmítnutí provedení rozhovoru nebo chybějící reakce na opakovanou žádost týkající se provedení výzkumu, nebyli do výzkumu zahrnuti

vyučující geografie ze všech škol, v případě ředitelů škol nebo jejich zástupců chybí ze stejného důvodu ve výzkumu rozhovor s jednou osobou.

Na základě systematicky získaných dat z jednotlivých škol bylo provedeno shrnutí týkající se možností dalšího vzdělávání gymnaziálních učitelů geografie v kraji, míry využití možností dalšího vzdělávání učiteli a samotného využití znalostí, dovedností a metod osvojených prostřednictvím dalšího vzdělávání ve výuce geografie na gymnáziích.

Z důvodu velkého množství faktorů, kterými je ovlivněna problematika dalšího vzdělávání učitelů, mnoha dílčích lokálních příčinných souvislostí a potřeby získat data v existujícím kontextu, byla zvolena metoda hloubkového kvalitativního výzkumu provedená v přirozeném prostředí škol, resp. dotčených institucí. Dalším odůvodněním volby kvalitativního výzkumu studované problematiky byla nutnost postoje výzkumníka uvnitř situace, a pro získání co největšího množství dat vhodnost komunikace přímo s účastníky. Subjektivita výzkumníka je v kvalitativním výzkumu vnímána jako přínos pro porozumění skutečnosti. Před provedením vlastního výzkumu nebyly výzkumníkem formulovány hypotézy, což představuje další specifický rys kvalitativního výzkumu. Postup kvalitativního výzkumu je induktivní, tzn. teprve po nasbírání dostatečného množství dat začíná výzkumník hledat pravidelnosti, které se v získaných datech vyskytují a formuluje předběžné závěry, které jsou podepřeny údaji z provedeného výzkumu. Výstupem výzkumu je formulování hypotéz, které jsou platné jen pro vzorek, na kterém byla data získána a není možné je zobecňovat, což je specifickým rysem kvalitativního výzkumu (Švaříček, Šedřová a kol. 2007).

Z hlediska jednotlivých forem kvalitativního výzkumu byla zvolena metoda mnohonásobné případové studie, přičemž se jedná o detailní studium několika případů. Během výzkumu bylo shromažďováno velké množství dat od účastníků výzkumu s cílem zachytit složitost případu a popsat řetězce příčin v jejich komplexitě. Detailní studium několika případů je považováno za jeden ze způsobů, jak porozumět složitým sociálním jevům a jejich vzájemným vztahům. Výsledky mnohonásobné případové studie jsou velmi pevně zakotveny v realitě, proto jsou snadno srozumitelné samotným účastníkům výzkumu i široké veřejnosti (Švaříček, Šedřová a kol. 2007).

Ve výzkumu problematiky bylo užito hloubkových polostrukturovaných rozhovorů s otevřenými otázkami, na které jednotliví účastníci odpovídali. Metoda polostrukturovaného rozhovoru byla zvolena z důvodu možnosti srovnání odpovědí různých účastníků a možnosti shrnutí a vyhodnocení výsledků. Výhodou polostrukturovaného rozhovoru oproti volnému interview je především možnost omezení na určitou linii rozhovoru a dané téma výzkumu, stejně jako jednodušší analýza získaných dat. Na druhou stranu je omezena šíře získaných informací

od účastníka, což ale není překážkou v případě, že je během výzkumu položeno dostatečné množství otázek tak, jak bylo provedeno v předložené diplomové práci. Užití polostrukturovaného rozhovoru ve výzkumu umožňuje výzkumníkovi klást účastníkům doplňující otázky, které pomáhají upřesnit nebo rozvést informace získané od účastníků výzkumu při odpovědích na otázky výzkumníkem předem připravené.

Od každého účastníka byl předem získán ústní informovaný souhlas, každý respondent s provedením výzkumu souhlasil a předem byl plně informován o průběhu a okolnostech výzkumu. Účastníci výzkumu byli seznámeni s tím, že mohou kdykoli během polostrukturovaného rozhovoru ukončit svou účast ve výzkumu, případně odmítnout sdělit odpověď na některou z otázek. V diplomové práci je zachována anonymita všech účastníků výzkumu. Informovaný souhlas měl následující podobu:

„Souhlasím s provedením polostrukturovaného rozhovoru o délce trvání 20–60 minut za účelem získání dat pro zpracování diplomové práce. Moje účast ve výzkumu je dobrovolná a jsem si vědom/a, že mohu poskytnutí odpovědi na libovolnou otázku odmítnout. Veškerá data budou před zpracováním analýzy anonymizována a jako anonymní budou zveřejněna v diplomové práci.“

Při vedení polostrukturovaných rozhovorů s otevřenými otázkami s dotčenými osobami byly pořizovány zvukové záznamy, na základě kterých byl u každého rozhovoru proveden přepis rozhovoru a následně analýza získaných dat doplněná o jejich interpretaci. V případě tří rozhovorů účastníci výzkumu odmítli záznam na diktafon, proto byl proveden ruční zápis rozhovoru. U rozhovorů, u kterých nebyl pořizován zvukový záznam, je tato skutečnost v přílohách diplomové práce uvedena. Přepisy všech 18 provedených rozhovorů jsou uvedeny v přílohách diplomové práce.

V přepisech jednotlivých rozhovorů jsou použity některé symboly, které vyjadřují např. neverbální části výpovědi. Použité symboly jsou přehledně uvedeny v následující tabulce, ve které je popsán jejich význam.

Tabulka 1: Použité znaky v komentované transkripci

(,)	zcela krátká přestávka v projevu
..	krátká pauza
...	střední pauza
(pauza)	dlouhá pauza
Hhm	vyplnění pauzy, signál očekávání odpovědi
(.)	poklesnutí hlasu
(-)	kolísání hlasu, nerozhodný tón
(z)	zábrany ve vyjádření, váhání
(k)	označená korektura (zdůraznění konečné verze)
<u>Jistě</u>	nápadné zdůraznění
<u>Jistě</u>	protahovaně
(smích)	charakterizace neslovních znaků projevu
(..)	nesrozumitelně
(...)	část rozhovoru v přepisu vynechána z důvodu odklonu výpovědi od tématu rozhovoru
(xxx)	část rozhovoru v přepisu vynechána z důvodu zachování anonymity

Zdroj: HENDL, J. (2005): Kvalitativní výzkum. Portál, Praha, s. 209 (upraveno)

V přílohách práce, kde jsou uvedeny přepisy všech rozhovorů, jsou rozhovory z důvodu zachování anonymity účastníků výzkumu označeny následujícím způsobem (pořadí ve zvoleném označení rozhovorů neodpovídá pořadí, v jakém je výše uveden seznam institucí, které byly zahrnuty do výzkumu):

- rozhovory s pracovníky Krajského úřadu Karlovarského kraje: Aa, Ab, Ac
- rozhovor s pracovnící NIDV, pracoviště Karlovy Vary: B
- rozhovory s řediteli škol (případně se zástupci ředitelů): Ca, Cb, Cc, Cd, Ce, Cf, Cg, Ci
- rozhovory s vyučujícími geografie: Da, Db, Dc, Dd, De, Df

9. 2 Volba otázek pro výzkum

Provedeného kvalitativního výzkumu ve formě polostrukturovaných rozhovorů s otevřenými otázkami se zúčastnili pracovníci Krajského úřadu Karlovarského kraje pro oblast školství, pracovnice Národního institutu pro další vzdělávání, pracoviště Karlovy Vary, ředitelé (případně zástupci ředitelů) čtyřletých a osmiletých gymnázií v kraji a z každého gymnázia náhodně vybraní vyučující geografie (v případě

osmiletých gymnázií vyučující geografie na vyšším stupni gymnázia). Pro každou uvedenou kategorii účastníků byla sestavena sada otázek, které byly jednotlivým respondentům pokládány. Otázky, které byly během rozhovorů výzkumníkem pokládány navíc, jsou uvedeny v přepisech rozhovorů v přílohách diplomové práce. Případy, kdy byly některé otázky během vedení polostrukturovaného rozhovoru s daným účastníkem vynechány, jsou v přepisech rozhovorů zřetelně označeny. Důvodem vynechání některých otázek byla skutečnost, že daná otázka byla buďto zodpovězena v předešlých odpovědích, nebo se obsahově daného účastníka netýkala, případně na otázku účastník neodpověděl.

Časový rozsah každého polostrukturovaného rozhovoru byl 20-60 minut, rozhovory byly prováděny v přirozeném prostředí škol, resp. na Krajském úřadě Karlovarského kraje a na pracovišti Národního institutu pro další vzdělávání v Karlových Varech. Otázky jsou formulovány v mužském rodě, důvodem je zjednodušení celého textu.

Otázky, které byly sestaveny za účelem provedení kvalitativního výzkumu, se týkaly následujících oblastí: finanční prostředky, časové možnosti, organizace dalšího vzdělávání, formy a obsah dalšího vzdělávání a motivace učitelů pro aktivní účast na dalším vzdělávání. Pro přehlednost je uvedena následující tabulka, ve které jsou otázky rozděleny podle oblastí, kterých se týkaly, a podle účastníků výzkumu. Do kategorie „Ostatní“ byly zařazeny otázky, které nebylo možné zařadit do žádné jiné kategorie, přičemž se z části týkají využití znalostí a dovedností osvojených v rámci dalšího vzdělávání ve výuce geografie na gymnáziích. Pro zjednodušení jsou v tabulce uvedeny pouze odkazy na jednotlivé otázky, které jsou v seznamu otázek rozděleny do bloků A-D podle typu účastníka výzkumu (tzn. označení D2 znamená otázku č. 2, která byla pokládána učitelům geografie).

Položit otázky z kategorie „Časové možnosti“ pracovníkům Krajského úřadu Karlovarského kraje a Národního institutu pro další vzdělávání, pracoviště Karlovy Vary, bylo irelevantní, proto zůstaly dvě buňky v této kategorii otázek prázdné, stejně jako zůstala prázdná jedna buňka v kategorii „Ostatní“ (žádná otázka položená pracovníkům Krajského úřadu Karlovarského kraje nebyla zařazena do této kategorie).

Tabulka 2: Otázky pro výzkum

<div>účastník výzkumu</div> <div>oblast</div>	finanční prostředky	časové možnosti	organizace dalšího vzdělávání	formy a obsah dalšího vzdělávání	motivace	ostatní
Krajský úřad Karlovarského kraje	A1, A2, A3, A10, A12		A5, A6, A11, A13	A9	A4, A7, A8	
Národní institut pro další vzdělávání, pracoviště Karlovy Vary	B9, B10		B2, B3, B5, B6, B8, B15	B4, B11, B12, B13	B7, B14	B1
vedení gymnázií	C2, C12, C13, C14	C3, C5, C11	C10	C6, C7, C8	C1, C4, C9	C15, C16
učitelé geografie	D6, D12	D7, D15, D24	D9, D13, D14, D22, D30	D3, D4, D5, D16, D17, D18	D8, D11, D25, D26, D28, D29	D1, D2, D10, D19, D20, D21, D23, D27

Zdroj: vlastní zpracování

A. Seznam otázek pro zástupce Karlovarského kraje pro oblast školství:

1. Jakým způsobem jsou přerozdělovány finanční prostředky z krajského rozpočtu na jednotlivá gymnázia v kraji?
2. Kdo přerozděluje finanční prostředky na daném gymnáziu na jednotlivé výdaje školy?
3. V případě, že o přerozdělování financí na konkrétní výdaje školy rozhoduje ředitel školy nebo školská rada, musí být rozpočet školy zároveň schválen Karlovarským krajem jako zřizovatelem školy?
4. Jaký důraz je kladen ze strany Karlovarského kraje na další vzdělávání učitelů? Je nějakým způsobem zdůrazňován jeho význam?
5. Existuje v rámci Karlovarského kraje celokrajský systém dalšího vzdělávání učitelů? Kdo ho financuje?
6. Jaké jsou možnosti dalšího vzdělávání gymnaziálních učitelů zeměpisu³ v Karlovarském kraji? Kdo provozuje kurzy dalšího vzdělávání v kraji?
7. Jsou jednotlivá gymnázia hodnocena a porovnávána Karlovarským krajem jako jejich zřizovatelem?
8. Má kraj jako zřizovatel většiny gymnázií možnost zasáhnout nějakým způsobem do personálního složení školy?
9. Jaká je spolupráce kraje s Českou školní inspekcí? Jak často probíhají inspekce na gymnáziích?
10. Má možnost kraj ze svého rozpočtu dotovat další vzdělávání gymnaziálních učitelů zeměpisu? Jsou udělovány speciální (účelové), jednorázové dotace? Kým jsou financovány projekty týkající se rozvoje dalšího vzdělávání učitelů v Karlovarském kraji?
11. Jaké jsou možnosti zřízení pobočky pedagogické fakulty v Karlovarském kraji?
12. Jaká je finanční podpora center pro další vzdělávání pedagogických pracovníků? Kdo je jejich zřizovatelem?
13. Jakým způsobem kraj zasahuje do činnosti institucí pro další vzdělávání učitelů?
14. Chtěl byste zdůraznit nějakou oblast, která byla předmětem tohoto rozhovoru?
15. Chtěl byste se na něco zeptat Vy?

³ V seznamech otázek pro jednotlivé kategorie účastníků provedeného výzkumu, stejně jako v prepisech rozhovorů, je užíván pojem „učitel zeměpisu“, „vyučující zeměpisu“, „výuka zeměpisu“, na rozdíl od větší části diplomové práce, kde je užíván pojem „učitel geografie“, „vyučující geografie“, „výuka geografie“. Důvodem je pokládání otázek v přirozeném prostředí škol, kde se vyučovací předmět nazývá „zeměpis“. Ze stejného důvodu se v některých částech diplomové práce v souladu se školskou praxí užívá pojmu „zeměpis“.

**B. Seznam otázek pro vedoucí Národního institutu pro další vzdělávání,
pracoviště Karlovy Vary:**

1. Jak dlouho existuje pracoviště Národního institutu pro další vzdělávání v Karlových Varech?
2. Jakým způsobem a jak často jsou organizovány kurzy dalšího vzdělávání učitelů?
3. Je Národní institut pro další vzdělávání jedinou institucí organizující další vzdělávání učitelů v Karlovarském kraji?
4. Jaký podíl všech akcí pořádaných Vaší institucí je zaměřen na další vzdělávání gymnaziálních učitelů zeměpisu?
5. Jaká je spolupráce institutu s vysokými školami? Jsou ochotny zabezpečit kvalifikované školitele pro kurzy dalšího vzdělávání učitelů zeměpisu?
6. Lektorují v kurzech dalšího vzdělávání také učitelé ze základních a středních škol?
7. Kdo dává podněty pro oblasti, kterých by se mělo další vzdělávání učitelů týkat?
8. Je možné, aby skupina vyučujících zeměpisu požádala institut o zorganizování kurzu dalšího vzdělávání týkajícího se problematiky vybrané učiteli z praxe a bylo jí vyhověno?
9. Jaké jsou náklady pro účastníka kurzu dalšího vzdělávání?
10. Co všechno zahrnuje poplatek, který učitel uhradí za kurz dalšího vzdělávání?
11. Jakou formou je nejčastěji organizováno další vzdělávání učitelů zeměpisu ve Vaší instituci?
12. Jaké je obsahové zaměření kurzů dalšího vzdělávání učitelů zeměpisu?
13. Jaký cíl si kladou kurzy dalšího vzdělávání pro učitele zeměpisu (zdokonalování vědomostí, didaktických nebo pedagogicko-psychologických dovedností)?
14. O jakou oblast mají gymnaziální učitelé zeměpisu v rámci dalšího vzdělávání největší zájem?
15. Jakým způsobem do činnosti Národního institutu pro další vzdělávání zasahuje Karlovarský kraj?
16. Chtěl byste zdůraznit nějakou oblast, která byla předmětem tohoto rozhovoru?
17. Chtěl byste se na něco zeptat Vy?

C. Seznam otázek pro ředitele škol, případně jejich zástupce:

1. Jak je ze strany vedení gymnázia vnímána potřeba dalšího vzdělávání učitelů zeměpisu?

2. Jak je další vzdělávání učitelů a náklady s ním spojené zaneseno do rozpočtu školy?
3. Jak ředitel školy jedná při nutnosti udělit učiteli volno, pokud má zájem se zúčastnit kurzu/školení/konference v rámci dalšího vzdělávání?
4. Má učitel, který se aktivně dále vzdělává, nějaké zvláštní ohodnocení ve své práci?
5. Kdy je učitelům udělováno 12 dnů volna, které ze zákona přísluší pro využití v dalším vzdělávání?
6. Jak často probíhají hospitace ze strany vedení školy ve výuce konkrétního vyučujícího zeměpisu?
7. Kdy na škole naposledy proběhla inspekční činnost České školní inspekce?
8. Schází se vyučující zeměpisu s předsedou předmětové komise v zeměpisu proto, aby vzájemnou výměnou vědomostí, dovedností, metod a zkušeností přispívali k dalšímu vzdělávání?
9. Jaká část vyučujících zeměpisu na vyšším gymnáziu se účastní specializovaných kurzů dalšího vzdělávání?
10. Jsou v učitelském sboru učitelé, kteří jsou sami lektory v kurzech dalšího vzdělávání organizovaných přímo na škole nebo mimo školu?
11. Kterou část školního roku preferuje vedení školy pro účast učitelů na kurzech dalšího vzdělávání?
12. Kdo kurzy dalšího vzdělávání organizované mimo školu hradí?
13. Kdo hradí vedlejší náklady spojené s dalším vzděláváním vyučujícího zeměpisu organizovaném mimo školu (doprava, ubytování, stravování)?
14. Je vyučujícím zeměpisu hrazena literatura, kterou si zakoupí za účelem dalšího vzdělávání?
15. Jaké faktory omezují další vzdělávání učitelů zeměpisu na této škole?
16. Co by přispělo k většímu rozvoji dalšího vzdělávání učitelů zeměpisu na této škole?
17. Chtěl byste zdůraznit nějakou oblast, která byla předmětem tohoto rozhovoru?
18. Chtěl byste se na něco zeptat Vy?

D. Seznam otázek pro učitele zeměpisu:

1. Kolik let vyučujete zeměpis na vyšším gymnáziu?
2. Jaké podmínky Vám dává škola k dalšímu vzdělávání?
3. Scházíte se jako skupina vyučujících zeměpisu za účelem diskuse a vzájemné výměny zkušeností, dovedností, nových metod a vědomostí, které by přispěly k Vašemu dalšímu vzdělávání?

4. Jak často byla ve Vaší výuce zeměpisu hospitace ze strany vedení školy, případně České školní inspekce?
5. Využíváte pro své další vzdělávání hospitací ve vyučovacích hodinách svých kolegů? Přicházejí do Vašich hodin zeměpisu hospitovat Vaši kolegové?
6. Je Vám školou hrazena literatura, kterou si zakoupíte za účelem svého dalšího vzdělávání?
7. Kdy čerpáte 12 dnů volna, které ze zákona přísluší dalšímu vzdělávání učitelů?
8. Kolikrát jste se během doby, kdy působíte jako učitel zeměpisu na vyšším gymnáziu, zúčastnil kurzů dalšího vzdělávání organizovaných mimo školu?
9. O jaké akce se jednalo? Jak byly časově, resp. finančně náročné? Kde se akce konaly?
10. Co limituje Vaši účast na kurzech dalšího vzdělávání mimo školu?
11. Jaké důvody Vás vedly zapojit se do organizovaného dalšího vzdělávání mimo školu?
12. Kdo hradil náklady na Vaše další vzdělávání mimo školu?
13. Organizuje škola sama formou setkání učitelů zeměpisu další vzdělávání?
14. Preferujete další vzdělávání ve škole nebo organizované mimo školu?
15. Do jaké míry Vaše absence ve škole ovlivní výuku zeměpisu?
16. Čemu byste se chtěl naučit v rámci kurzů dalšího vzdělávání?
17. Co očekáváte od kurzů dalšího vzdělávání? Se kterými tématy byste se rád setkal v rámci kurzů dalšího vzdělávání?
18. Jakou formou by podle Vašeho názoru měly kurzy dalšího vzdělávání probíhat? Jak by měly být časově, resp. finančně náročné?
19. Do jaké míry ovlivnilo/ovlivňuje další vzdělávání Vaši výuku zeměpisu?
20. Předáváte svoje znalosti a dovednosti osvojené během dalšího vzdělávání svým kolegům?
21. Jaké znalosti a dovednosti osvojené v rámci dalšího vzdělávání jste aplikoval do výuky? Uveďte konkrétní příklady činností ve výuce.
22. Jaké kladete nároky na organizované kurzy dalšího vzdělávání učitelů zeměpisu?
23. Kdybyste měl možnost navrhnout obsah 3 jednodenních kurzů dalšího vzdělávání, čemu by se kurzy věnovaly a jakým způsobem by byly organizovány?
24. Jaké máte časové preference pro absolvování kurzů dalšího vzdělávání?
25. Co byste ve své výuce zeměpisu/v gymnaziální výuce zeměpisu obecně chtěl změnit?
26. Které obecné pedagogické dovednosti byste u sebe chtěl zdokonalit?

27. Mohl byste procentuálně vyjádřit, jaký podíl oborových, didaktických a pedagogicko-psychologických znalostí a dovedností osvojených během kurzů dalšího vzdělávání jste použil ve výuce zeměpisu?
28. Myslíte si, že by měli být učitelé, kteří se aktivně dále vzdělávají, zvláště oceňováni?
29. Jaká je Vaše osobní motivace dále se vzdělávat?
30. Uvažujete o tom, že byste se stal lektorem v kurzech dalšího vzdělávání organizovaných mimo školu nebo sám organizoval další vzdělávání pro své kolegy – učitele zeměpisu na této škole?
31. Chtěl byste zdůraznit nějakou oblast, která byla předmětem tohoto rozhovoru?
32. Chtěl byste se na něco zeptat Vy?

9. 3 Metodika analýzy dat

Data, která byla získána prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů s otevřenými otázkami, měla formu souvislých textů – jednalo se o přepisy rozhovorů s jednotlivými účastníky výzkumu. Provedení přepisu všech 18 rozhovorů bylo časově velmi náročné, přesto bylo získání přepisů rozhovorů nutné z hlediska metodiky výzkumu. Soubor dat byl následně podroben systematické analýze a interpretaci.

Pro provedení analýzy dat z kvalitativního výzkumu byla zvolena metoda otevřeného kódování, při kterém je text (přepis polostrukturovaného rozhovoru s jedním účastníkem výzkumu) rozložen na jednotky, kterým jsou výzkumníkem přidělena jména (kódy), a s takto nově označenými částmi textu se dále pracuje v analýze dat. Jednotkou přitom může být jedno slovo, věta nebo celý odstavec textu. Přidělení kódů jednotkám textu zároveň slouží k odlišení jednotek textu. Hranice jednotky nejsou stanoveny formálně, jednotkou se může stát významový celek různé velikosti. Kódy jsou jednotlivým jednotkám textu přidělovány na základě předem stanovených výzkumných otázek.

Souběžně s přidělováním kódů jednotkám textu je vytvářen seznam existujících kódů a přehledný soupis míst, kde se dané kódy vyskytují. Abecední seznam kódů a jejich výskytů v přepisech rozhovorů zpracovaný ve formě tabulky je uveden v přílohách diplomové práce (označení De2 znamená, že kód se vyskytuje v otázce č. 2 v rozhovoru označeném De; označení rozhovorů viz dílčí kapitola 9. 1). Následně jsou jednotlivé kódy seskupeny na základě podobnosti nebo vnitřní souvislosti. V každé kategorii kódů se nacházejí takové kódy, které přísluší k danému jevu, a významově spolu souvisejí (např. v kategorii kódů „Organizace“ se vyskytují kódy kvalifikovanost, lektoři DV, nabídka DV, obsah DV, organizace DV, personální složení, zásah kraje).

Kategorizovaný seznam kódů, ze kterého vychází výzkumná zpráva, je uveden rovněž v přílohách diplomové práce.

Metoda otevřeného kódování směřuje k hloubkové práci s textem, je možné se prostřednictvím ní zaměřit na rozkrývání významů, které nebyly na první pohled zjevné. Jedná se o metodu induktivní; na základě získaných dat se jejich seskupováním a kategorizací výzkumník dostává k definování vztahů a závislostí mezi nimi.

Pro další práci se získanými daty kvalitativní povahy byla užita technika „vyložení karet“ (Švaříček, Šedová 2007). Tato technika je založena na tom, že výzkumník pracuje s kategorizovaným systémem kódů, kategorie uspořádá a na základě uspořádání kategorií sestaví výzkumnou zprávu, ve které získané informace přeformuluje a odděleně interpretuje (např. kategorie kódů „Financování“ byla použita pro sestavení části výzkumné zprávy uvedené v dílčí kapitole 10. 2 Financování dalšího vzdělávání). Do nově vytvořeného textu výzkumné zprávy byly zahrnuty všechny kategorie tak, aby byly nalezeny co možná nejpodrobnější odpovědi na stanovené výzkumné otázky a aby byla detailně zhodnocena problematika dalšího vzdělávání. Ve výzkumné zprávě jsou získaná data přísně odlišena od výzkumníkovy interpretace dat, což je provedeno tak, že každá dílčí kapitola ve výzkumné zprávě uvedené v kapitole 10 (Výsledky výzkumu) je rozdělena na 2 části – „Poznatky z rozhovorů“ a „Interpretace výzkumníka.“ V dílčích kapitolách kapitoly 10 jsou přímé citace z výpovědí účastníků výzkumu zapsány kurzívou a jsou vloženy do uvozovek.

Ve výzkumné zprávě jsou částečně uvedena i shrnující data kvantitativního charakteru, která představují doplněk ke zhodnocení celé problematiky a zarámování výsledků kvalitativního výzkumu.

V diskusi provedené po sestavení výzkumné zprávy a uvedené v rámci kapitoly 12 (Závěr) se výzkumník vrací k získaným poznatkům, zamýšlí se nad hodnověrností a přenositelností výsledků. Součástí předložené diskuse je i nástin možných důsledků provedení výzkumu. Výzkumník v diskusi kriticky posuzuje získané poznatky a celý průběh výzkumu.

10. Výsledky výzkumu

Výzkumná zpráva byla z důvodu možnosti podrobnějšího rozboru studované problematiky rozdělena do 10 tematických částí, které jsou reprezentovány následujícími dílčími kapitolami. Dílčí kapitoly 10. 1 až 10. 9 vycházejí z kategorizovaného systému kódů, který byl vytvořen na základě metody otevřeného

kódování, a z tabulky č. 2 (uvedené v dílčí kapitole 9. 2), ve které byly otázky sestavené za účelem provedení kvalitativního výzkumu rozděleny podle oblastí, kterých se týkaly, a podle účastníků výzkumu. V následující tabulce je přehledně uvedeno, ze kterých kategorií v kategorizovaném systému kódů uvedeném v přílohách diplomové práce a ze kterých oblastí uvedených v tabulce č. 2 vycházejí jednotlivé dílčí kapitoly výzkumné zprávy.

Tabulka 3: Sestavení dílčích kapitol výzkumné zprávy

Dílčí kapitola výzkumné zprávy	Oblast v tabulce č. 2 (Otázky pro výzkum)	Kategorie v kategorizovaném systému kódů
10. 1 Organizace dalšího vzdělávání učitelů v Karlovarském kraji	organizace dalšího vzdělávání	organizace
10. 2 Financování dalšího vzdělávání	finanční prostředky	financování
10. 3 Lektori v kurzech dalšího vzdělávání	organizace dalšího vzdělávání	organizace
10. 4 Účast na dalším vzdělávání a její omezení	motivace	účast
10. 5 Hodnocení škol a učitelů	formy a obsah dalšího vzdělávání	evaluační činnost
10. 6 Postoj vedení škol a učitelů geografie k dalšímu vzdělávání	motivace	vztah k dalšímu vzdělávání
10. 7 Preference gymnaziálních učitelů geografie v otázce dalšího vzdělávání	časové možnosti, organizace dalšího vzdělávání, formy a obsah dalšího vzdělávání	preference učitelů
10. 8 Využití dalšího vzdělávání ve výuce geografie	ostatní	využití v praxi
10. 9 Nástin možného vývoje dalšího vzdělávání učitelů geografie	všechny oblasti	budoucnost, preference učitelů

Zdroj: vlastní zpracování

Dílčí kapitola 10. 2 (Financování dalšího vzdělávání) podává podrobné informace týkající se škol, jejichž zřizovatelem je výhradně Karlovarský kraj. Školy nezřizované Karlovarským krajem mají systém financování v některých částech odlišný. Protože v Karlovarském kraji je naprostá většina gymnázií (8 z 10 gymnázií) zřizována krajem, není v této dílčí kapitole věnována pozornost školám, které jsou zřizovány jinou institucí.

10. 1 Organizace dalšího vzdělávání učitelů v Karlovarském kraji

Poznatky z rozhovorů

Karlovarský kraj je jedním z krajů s nejnižší mírou kvalifikovanosti učitelů všech stupňů škol, a proto zde nabývá další vzdělávání učitelů zvláště velkého významu. Podíl kvalifikovaných učitelů na gymnáziích v kraji je ve srovnání s ostatními typy středních škol podstatně vyšší, průměrná míra kvalifikovanosti učitelů působících

na všech stupních škol se však pohybuje kolem 70 %. Organizována jsou jak studia pro doplnění kvalifikace, tak kurzy dalšího vzdělávání, ve kterých si kvalifikovaní učitelé mají možnost rozšířit svoje znalosti a dovednosti a tím zvýšit kvalitu své práce. Možnosti organizovaného dalšího vzdělávání učitelů jsou v Karlovarském kraji soustředěny do okresních měst: Karlových Varů, Sokolova a Chebu.

Karlovarský kraj je jediným krajem v rámci České republiky, ve kterém není zřízena příspěvková organizace zřizovaná krajem, která by poskytovala další vzdělávání učitelů. Další vzdělávání učitelů je v Karlových Varech poskytováno Národním institutem pro další vzdělávání, institucí přímo řízenou Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, a jednou soukromou společností, jejímž předmětem činnosti je poskytování dalšího vzdělávání učitelů. Další možnosti jsou učitelům nabízeny v rámci celokrajského projektu, který má doplnit chybějící instituci pro DV zřizovanou krajem. Jedná se o projekt, v jehož rámci bylo při Gymnáziu Sokolov zřízeno Krajské vzdělávací centrum s dílčími středisky v Sokolově, v Karlových Varech a v Chebu. Součástí projektu je zřízení internetového portálu pro učitele, ve kterém by učitelé všech předmětů na všech stupních škol měli možnost najít nejen kompletní nabídku kurzů DV, ale i oborové aktuality, přípravy na vyučovací hodiny a mohli si své zkušenosti vyměnit s kolegy z praxe. Záměr kraje zřídit v Karlových Varech pobočku pedagogické fakulty některé z univerzit se zatím nepodařilo naplnit.

Největší množství kurzů DV pro učitele je organizováno v Karlových Varech, žádné kurzy pořádané v Karlových Varech ale dosud nebyly zaměřeny na učitele geografie. Národní institut pro další vzdělávání v Karlových Varech se zaměřuje zejména na priority určené Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, kterým je institut také zřizován a financován, např. na kurzy pro koordinátory ŠVP, školení k nové podobě maturitní zkoušky, připravuje kvalifikační studium pro koordinátory environmentální výchovy (EVVO), nabízí kurzy pro rozvoj obecných pedagogicko-psychologických dovedností učitelů. NIDV je vytížen kurzy zaměřenými na problematiku související s probíhající reformou školství v Česku, a proto nemá prostor pro nabídku vzdělávacích akcí pro učitele geografie.

NIDV je schopen na žádost dostatečně velké skupiny vyučujících zorganizovat vzdělávací akci „na klíč“ podle aktuálních vzdělávacích potřeb vyučujících geografie. Zatím ale nebyl ze strany středoškolských učitelů zaznamenán zájem o uspořádání takové akce.

Z důvodu minimální nabídky organizovaných kurzů DV pro učitele geografie na území Karlovarského kraje si gymnaziální učitelé geografie vybírají z nabídky v ostatních krajích, zejména v Plzeňském kraji a v Praze. V Plzni se jedná zpravidla o jednodenní akce organizované Pedagogickou fakultou Západočeské univerzity

v Plzni. U některých kurzů pro učitele geografie, které byly pořádány na území Karlovarského kraje, byla u 2 účastníků výzkumu zaznamenána nespokojenost s formou i obsahem kurzu. Zcela nedostatečná nabídka kurzů v Karlovarském kraji pro učitele geografie je významným omezujícím faktorem DV gymnaziálních učitelů. Žádná škola zahrnutá do výzkumu neorganizuje sama DV učitelů geografie.

Karlovarský kraj nemá kompetence pro zasahování a ovlivňování dalšího vzdělávání učitelů poskytovaného NIDV, protože NIDV je organizací, jejímž zřizovatelem není kraj. Na druhou stranu mezi Krajským úřadem Karlovarského kraje a NIDV v Karlových Varech probíhá velmi úzká spolupráce.

Interpretace výzkumníka

Během rozhovorů prováděných s pracovníky Krajského úřadu Karlovarského kraje a Národního institutu pro další vzdělávání, pracoviště Karlovy Vary, byla patrná snaha o zvýšení kvalifikovanosti učitelů na všech stupních škol, která se promítla do mnohých odpovědí účastníků výzkumu. Přestože byly otázky zaměřeny na vzdělávání typu rozšiřování dosavadních znalostí a dovedností u kvalifikovaných učitelů, byla obsahem řady odpovědí snaha o poskytnutí takové nabídky vzdělávání, která by se primárně věnovala doplnění kvalifikace učitelů působících v praxi. U všech účastníků byl zaznamenán velký důraz na další vzdělávání kvalifikovaných učitelů všech stupňů škol, avšak z rozhovorů bylo patrné, že nízký podíl kvalifikovaných učitelů je účastníky vnímán jako mnohem větší problém.

Důvod, proč se v Karlových Varech vůbec (nebo v Karlovarském kraji zcela ojediněle) nekonají kurzy dalšího vzdělávání určené učitelům geografie, nebyl z pohledu výzkumníka uspokojivě objasněn. Vysvětlení skutečnosti tak, že je nabídka kurzů zaměřena na obecnější témata týkající se probíhajících reformy školství v Česku, a proto nezbývá prostor pro kurzy určené vyučujícím geografie, je nedostatečné. Pokud by tento fakt byl jediným důvodem, proč se kurzy v Karlovarském kraji nekonají, pak by nemohly být ze stejného důvodu organizovány ani v dalších krajích. V programové nabídce NIDV pro období září 2010 až leden 2011 však takové kurzy v některých krajích Česka nalezneme (Programová nabídka pro další vzdělávání pedagogických pracovníků II 2010).

Skutečnost, že dosud nikdy nedala skupina vyučujících geografie podnět NIDV pro uspořádání vzdělávací akce, může být známkou nedostatečné motivace dále se vzdělávat, což je zaznamenáváno zejména u středoškolských učitelů. Na druhou stranu je nutné vzít v úvahu to, že Karlovarský kraj tvoří malou spádovou oblast pro středoškolské (nebo konkrétně gymnaziální) učitele geografie, a proto by uspořádání takové akce v Karlových Varech z důvodu nízkého počtu účastníků

nemuselo být finančně rentabilní. Pro otevření určitého kurzu je třeba dosáhnout alespoň minimálního počtu účastníků. Na NIDV v Karlových Varech bylo problémem zajistit dostatečný počet účastníků i u kurzu pro koordinátory EVVO, jehož absolvování by mělo být z důvodu předmětové blízkosti především v zájmu učitelů geografie.

Účast na organizovaných kurzech dalšího vzdělávání v rámci geografie mimo Karlovarský kraj představuje nejen větší časovou náročnost, ale zároveň snižuje objem finančních prostředků, které by mohly být efektivněji využity pro účast učitelů na větším počtu vzdělávacích akcí v rámci kraje. Významným krokem v problematice dalšího vzdělávání je probíhající projekt zřízení Krajského vzdělávacího centra a jeho dalších středisek, ve kterých by mělo být poskytováno v blízké budoucnosti další vzdělávání učitelům všeobecně vzdělávacích předmětů na všech stupních škol. Zřízení sítě vzdělávacích středisek výrazně přiblíží další vzdělávání jeho účastníkům a nabídne kurzy pro učitele všech předmětů, což by mohlo vést i k většímu zájmu ze strany gymnaziálních učitelů geografie. Krajské vzdělávací centrum ve školním roce 2010/2011 započalo svou činnost nabídkou vzdělávacích akcí pro učitele vybraných všeobecně vzdělávacích předmětů.

10. 2 Financování dalšího vzdělávání

Poznatky z rozhovorů

Rozvoj dalšího vzdělávání učitelů v Karlovarském kraji je v obecnější rovině výrazně podporován ziskem finančních prostředků z dotací různého typu. Národní institut pro další vzdělávání čerpá finanční prostředky pro možnost uspořádání některých vzdělávacích kurzů na základě grantových projektů financovaných Evropským sociálním fondem, národních projektů financovaných Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky a na základě dalších individuálních a ostatních projektů. Karlovarský kraj jako zřizovatel většiny gymnázií v kraji poskytuje účelové dotace na další vzdělávání pouze v případě, že se v rámci DV jedná o problém týkající se většiny škol v kraji. V tomto smyslu byla udělena účelová dotace na studium pro doplnění kvalifikace učitelů 1. stupně základních škol nebo dotace na školení koordinátorů EVVO. Jako poskytnutí finančních prostředků ze strany Karlovarského kraje lze chápat i skutečnost, že pracovníci Krajského úřadu Karlovarského kraje bezplatně vedou kurzy pro ředitele škol týkající se např. managementu škol, které jsou pořádány na NIDV.

Finanční prostředky, které škola může využít na další vzdělávání učitelů, pocházejí ze tří zdrojů. Ze státního rozpočtu přichází každým rokem prostřednictvím MŠMT ČR finanční částka, která závisí na stupni školy a počtu žáků ve škole (tzv. normativ

na žáka). Z těchto finančních prostředků je učitelům primárně hrazeno další vzdělávání. Dalším zdrojem financí jsou prostředky, které školy získávají do svého rozpočtu navíc od Karlovarského kraje (v případě, že je kraj zřizovatelem dané školy), posledním možným zdrojem financí jsou dotace z různých zdrojů a sponzorské dary. Objem finančních prostředků využitelných pro DV učitelů původem ze státního rozpočtu je mnohem vyšší než objem finančních prostředků využitelných pro DV učitelů, které jsou udělovány školám jejich zřizovatelem (Karlovarským krajem).

Kompetencí ředitele školy je sestavit rozpočet školy a ředitel školy je po sestavení rozpočtu školy dále povinen dodržovat rozpočtová pravidla, tzn. nesmí bez schválení zřizovatele školy změnit účel finančních prostředků (finanční prostředky na další vzdělávání učitelů a finanční prostředky na učební pomůcky jsou shrnuty v jedné rozpočtové položce). Ředitel školy určí, kolik finančních prostředků z rozpočtu školy vydá na pomůcky, kolik na DV učitelů atd., přičemž neexistuje předpis, který by nařizoval řediteli školy vydat určitou část finančních prostředků na další vzdělávání učitelů. Do rozdělení objemu financí do uvedených dílčích kategorií Karlovarský kraj jako zřizovatel školy nezasahuje. V případě podání žádosti zřizovateli a jejím schválení může ředitel školy část finančních prostředků určených na provoz školy použít na DV učitelů, čímž zvýší objem prostředků v této kategorii. Čerpání finančních prostředků na DV učitelů z různých typů dotací je na gymnáziích zcela ojedinělé (objevilo se pouze na jedné z oslovených škol), ze sponzorských darů nečerpá prostředky pro DV učitelů žádná škola zahrnutá do výzkumu.

Náklady na jednodenní kurzy se pohybují v řádu 500,- Kč až 1 000,- Kč pro jednoho účastníka, náklady na souvislé studium např. pro koordinátory ŠVP nebo EVVO se pohybují kolem 10 000,- Kč pro jednoho účastníka. Z důvodu velké finanční náročnosti některých vzdělávacích akcí zasahuje do DV učitelů kraj, který svými finančními prostředky financuje částečně vybrané akce, čímž se snižují náklady účastníka, resp. školy.

Učitel, který má zájem se účastnit akce v rámci dalšího vzdělávání, je kurzovné včetně cestovních náhrad, které zahrnují dopravu, ubytování a stravování, hrazeno z prostředků školy. Vzhledem ke skutečnosti, že účast učitelů na DV je limitována organizačními problémy, které nepřítomnost učitele způsobuje, a motivací učitelů, může být ve školách vyhověno z hlediska použitelných finančních prostředků vzdělávacím potřebám každého učitele. Na základě provedeného výzkumu bylo zjištěno, že část nákladů na kurzy DV (případně kompletní náklady) si daný vyučující hradí sám pouze v případě, že se obsahové zaměření kurzu nevztahuje k ŠVP školy, proto vzdělávání v dané oblasti není v zájmu školy.

Literatura, kterou si učitelé geografie kupují za účelem svého dalšího vzdělávání, je na gymnáziích zcela běžně hrazena školou. Jediným omezením v tomto případě je, že daná literatura zůstává majetkem školy, nikoli učitele, a musí být k dispozici všem vyučujícím. „Ale rád si kupuji knihy i do vlastní knihovny. To není, že bych chtěl jako všechno proplatit od školy.“ (rozhovor Dd)

Interpretace výzkumníka

Na základě provedení analýzy dat získaných prostřednictvím provedeného výzkumu není patrné, že by jednotliví účastníci výzkumu vnímali jako problém zásadní nedostatek finančních prostředků, které by mohly být použity pro DV učitelů. V souvislosti s tím, že v probíhajícím školním roce 2010/2011 došlo k radikálnímu omezení přísunu finančních prostředků přerozdělovaných MŠMT ČR jednotlivým školám, je zjištěný fakt neočekávaný. Vzniklou situaci lze interpretovat tak, jak bude dále podrobněji rozvedeno v dílčí kapitole 10. 6 věnující se přístupu samotných vyučujících k dalšímu vzdělávání, že v důsledku organizačních problémů vznikajících v souvislosti s DV učitelů a zároveň nepříliš velkého zájmu gymnaziálních učitelů dále se vzdělávat, dochází k tomu, že i menší objem finančních prostředků na jednotlivých gymnáziích stále stačí pokrýt požadavky učitelů na DV.

Skutečnost, že se v rámci výzkumu objevila pouze jedna škola, která sama čerpá finanční prostředky na DV učitelů z různých typů dotací, lze ve skutečnosti chápat jako znak nedostatečného zájmu vedení škol o profesní růst svých zaměstnanců a z toho plynoucí nedostatečné motivace k DV učitelů ze strany vedení škol, stejně jako nedostatečné informovanosti pracovníků vedení škol o dotačních programech. Evropská unie nabízí prostřednictvím různých fondů na základě předložení projektů čerpání dotací za účelem DV, přesto valná většina škol finanční prostředky z dotací nečerpá. V případě, že by tento fakt měl příčinu v nízkém zájmu učitelů o svůj profesní rozvoj, pak by byla práce vedení jednotlivých gymnázií neoprávněně označena za nedostatečnou v oblasti sestavování projektů a čerpání dotací z fondů Evropské unie. V jiném případě, pokud je ze strany gymnaziálních učitelů geografie zaznamenáván velký zájem o další vzdělávání, avšak je limitováno chybějící nabídkou vzdělávacích akcí pro učitele geografie v Karlovarském kraji, pak by finanční prostředky čerpané z dotací mohly v rozpočtech gymnázií umožnit úhradu vyšších nákladů na vzdělávací akce pro učitele geografie, které by se konaly mimo Karlovarský kraj, případně v zahraničí.

Vysoká četnost absolvování vzdělávacích akcí v rámci DV nebyla u oslovených učitelů geografie zaznamenána, proto se v datech získaných od učitelů neobjevilo, že by se museli částečně podílet na úhradě jimi zvolených vzdělávacích akcí.

10. 3 Lektori v kurzech dalšího vzdělávání

Poznatky z rozhovorů

Další vzdělávání učitelů geografie v Karlovarském kraji je limitováno i problémem se získáním kvalifikovaného lektora, který byl ochoten pořádat v Karlovarském kraji vzdělávací akce pro gymnaziální (a ostatní) učitele geografie. Následující citace pochází z rozhovoru s pracovnící Národního institutu pro další vzdělávání, pracoviště Karlovy Vary: *„Není to jednoduché, protože sehnat lektory.. taky je užší výběr, zejména třeba když vy byste se chtěla specializovat na ten zeměpis, takže se musí sehnat takový lektor... aby byl opravdu pro ty účastníky zajímavý.“ (rozhovor B)* Vysoké školy běžně zajišťují kvalifikované lektory pro kurzy dalšího vzdělávání pořádané NIDV v Karlových Varech; pro další vzdělávání učitelů geografie představuje nalezení lektora velký problém. V Karlovarském kraji nelze najít odborníky v geografii, kteří by mohli vést vzdělávací kurzy pro učitele geografie, proto je nutné zvát odborníky z ostatních krajů, což se zatím příliš nedaří.

Na vzdělávacích akcích pořádaných NIDV zároveň lektorují učitelé ze základních a středních škol, avšak opět se to netýká vyučujících geografie. Odpovídá to skutečnosti, že pouze jedna ze škol zahrnutých ve výzkumu uvedla, že na ní působí učitel geografie, který je zároveň krajským metodikem výuky geografie a sám je lektorem v kurzech dalšího vzdělávání pro učitele geografie. Gymnaziální učitelé geografie neuvažují o tom, že by se stali lektory v kurzech dalšího vzdělávání organizovaných např. NIDV nebo sami organizovali vzdělávací akce pro své kolegy – učitele geografie.

Interpretace výzkumníka

Problém najít pro vzdělávací akce v rámci DV učitelů geografie organizované v Karlovarském kraji kvalifikované lektory je možné chápat jako jeden z limitujících faktorů pro pořádání vzdělávacích akcí. Mnohem větším problémem je malá spádová oblast pro konání vzdělávacích akcí. Vezmeme-li v úvahu, že v Karlovarském kraji ve školním roce 2010/2011 existuje pouze 10 škol, které nabízejí vzdělávání gymnaziálního typu, a na ostatních středních školách má zeměpis ve školních vzdělávacích programech pouze velmi malou hodinovou dotaci, pak je zřejmé, že uspořádat vzdělávací akci, které by se zúčastnilo 20–30 středoškolských učitelů geografie, je z organizačních důvodů téměř nemožné. Z tohoto důvodu by bylo vhodnější ponechat organizování kurzů na institucích mimo Karlovarský kraj, kde jsou zřízeny vysoké školy, které mohou pro vzdělávací akce poskytovat kvalifikované lektory, případně další vzdělávání v Karlovarském kraji organizovat distanční formou.

Na druhou stranu je nutné konstatovat, že vzdělávací akce, které jsou organizovány pro menší počet účastníků, jsou v mnohých případech účinnější.

Na šesti gymnáziích zahrnutých ve výzkumu působí učitelé, kteří jsou zároveň lektory v kurzech DV učitelů. Netýká se to ovšem (s výjimkou jednoho případu) učitelů geografie, což nesvědčí o dostatečné odborné připravenosti učitelů geografie pro výkon této činnosti.

10. 4 Účast na dalším vzdělávání a její omezení

Poznatky z rozhovorů

V provedeném výzkumu nebyl zaznamenán vliv délky praxe daného učitele geografie a četnosti jeho účasti na organizovaných kurzech DV. V rámci jednotlivých gymnázií se více než polovina učitelů geografie účastní kurzů DV organizovaných mimo školu, na jediném gymnáziu byla zjištěna nulová účast učitelů geografie na kurzech DV.

U akcí, kterých se vyučující geografie v rámci Karlovarského kraje i mimo kraj zúčastnili, se jednalo o akce probíhající v pracovní dny, a to buď akce jednorázové nebo opakující se po dobu několika týdnů. Volno za účelem dalšího vzdělávání formou účasti na kurzech a podobných organizovaných akcích je vedeními škol učitelům udělováno a je vykazováno jako služební cesta. Udělení volna za účelem účasti vyučujícího na vzdělávací akci je výraznou komplikací na gymnáziích, kde je geografie vyučována jediným vyučujícím.

Volno, které je v rozsahu 12 dnů v roce ze zákona umožněno čerpat každému učiteli za účelem samostudia, je čerpáno zpravidla v době tzv. vedlejších prázdnin (jarních, podzimních apod.) a dnů ředitelského volna. Ve výzkumu se objevily i dva extrémní případy – škola, na které je učiteli uděleno volno pro samostudium kdykoli během roku, a škola, na které učitel geografie volno pro samostudium nečerpá vůbec (jedná se o případ externího vyučujícího na dané škole).

Jako formu dalšího vzdělávání, která je organizována přímo v prostředí jednotlivých gymnázií, lze chápat setkání učitelů v rámci předmětové komise zeměpisu a vzájemné hospitace učitelů ve vyučovacích hodinách. Na některých, zejména menších školách, předmětová komise zeměpisu nefunguje samostatně, ale zeměpis je přiřazen do předmětové komise přírodovědných předmětů, kam je zpravidla řazena ještě biologie a chemie. Z šesti oslovených vyučujících pouze jeden udal, že na gymnáziu existuje samostatně předmětová komise zeměpisu. Učitelem ve škole, kde existuje samostatná předmětová komise zeměpisu, bylo potvrzeno, že si učitelé v rámci setkání

vyměňují vzájemně své zkušenosti a přispívají tak k dalšímu vzdělávání. Naopak se objevila jedna škola, na které předmětové komise neexistují vůbec.

Výzkumem bylo zjištěno, že vzájemné hospitace učitelů geografie ve vyučovacích hodinách nejsou zcela běžnou součástí DV, přesto byla zaznamenána dvě gymnázia, na kterých se vyučující geografie dále vzdělávají i tímto způsobem. „... protože tím se člověk vždy učí, ať už je hospitující nebo ať.. takže ano.“ (rozhovor Dd)

V nejširší rovině patří mezi omezující faktory rozvoje dalšího vzdělávání učitelů geografie v Karlovarském kraji nedostatečná nabídka specializovaných kurzů, chybějící pobočka pedagogické fakulty některé z univerzit, která by poskytovala další vzdělávání učitelům geografie, a celkově nízký počet vyučujících geografie na středních školách a s tím spojený problém zajistit obsazenost kurzů. Omezujícími faktory účasti z pohledu samotných učitelů geografie jsou zejména čas, finanční náklady (z pohledu vedení některých gymnázií, učitelé se na úhradě kurzu zpravidla nepodílejí) a vnitřní motivace učitelů. Účast učitele na dalším vzdělávání přináší škole nejen finanční výdaje (úhrada kurzovního a cestovních náhrad), ale i organizační problémy při změnách v rozvrhu a další finanční náklady, které vznikají z důvodu zvýšení platu zastupujícímu učiteli, který pracoval nad rámec svého úvazku. Roli hraje i kvalita nabízených vzdělávacích akcí v souvislosti s lektory DV, formou a obsahem kurzů.

Interpretace výzkumníka

Nízký nebo přímo nulový podíl gymnaziálních učitelů geografie na dané škole, kteří se aktivně účastní organizovaných akcí v rámci DV, může mít několik příčin. Otázka finančních prostředků, ze kterých gymnázia hradí DV učitelů, je diskutabilní. Na jedné straně pracovníci vedení gymnázií uváděli, že limitujícím faktorem pro rozvoj DV svých učitelů geografie je nedostatečný objem financí, na druhé straně všechna vedení škol potvrdila, že pokud mají učitelé zájem zúčastnit se jakéhokoli vzdělávací akce, je jim to umožněno a včetně vedlejších výdajů plně uhrazeno. Mnohem větší roli hrají podle názoru výzkumníka časové možnosti konkrétního vyučujícího a jeho vnitřní motivace.

Časová dotace pro vyučovací předmět zeměpis je zpravidla 2 hodiny týdně v prvních třech ročnících vyššího gymnázia, což z hlediska objemu učiva může představovat pro učitele problém v případě jeho absence z důvodu DV (nebo z důvodu jiného). Jelikož je akce DV plánována zpravidla několik měsíců předem, bylo by možné přeorganizovat v daném týdnu rozvrhy tak, aby došlo pouze k výměně pořadí vyučovacích hodin v rámci jednotlivých dnů a nedošlo by k vynechání žádné vyučovací hodiny geografie z důvodu absence učitele. Tímto opatřením by se zároveň snížily celkové náklady na DV, protože by nebylo nutné hradit vyučujícím přesčasové hodiny.

Zásadním limitujícím faktorem je motivace učitelů, které se podrobněji věnuje dílčí kapitola 10. 6.

Když vezmeme v úvahu odpovědi samotných vyučujících, tak je alarmující, že na jednom gymnáziu, které je obecně typem střední školy, kde má zeměpis největší hodinovou dotaci, působí vyučující, který během výkonu učitelské profese neabsolvoval ani jeden kurz dalšího vzdělávání.

Skutečnost, že 12 dnů volna, která jsou ze zákona určena pro samostudium učitelů, jsou učitelům udělována v době tzv. vedlejších prázdnin nebo ve dnech ředitelského volna, je v rozporu s tím, že učitelé nemají zájem účastnit se vzdělávacích akcí v době prázdnin. Jestliže se v době prázdnin věnují každý den v rozsahu pracovní doby samostudiu, není důvod, proč by se nemohli ve stejném hodinovém rozsahu v době prázdnin účastnit organizovaných vzdělávacích akcí. Jako zcela nepochopitelný se jeví případ, kdy vyučující vůbec nečerpá volno pro samostudium a zároveň se neúčastní organizovaných kurzů dalšího vzdělávání.

Existence předmětových komisí zeměpisu na gymnáziích je základním předpokladem pro setkávání skupiny učitelů na dané škole. Zahrnutí zeměpisu do předmětové komise přírodovědných předmětů je sporné ze dvou hlavních důvodů. Jednak je diskutabilní považovat zeměpis za předmět ryze přírodovědného charakteru, jednak tím zeměpis ztrácí na dané škole částečně své postavení a může se pro předmět stát mnohem obtížnější prosadit se mezi ostatními předměty zařazenými do dané komise.

Vzájemné hospitace učitelů geografie ve vyučovacích hodinách nejsou na gymnáziích běžné (využívají je pouze 2 ze 6 oslovených učitelů), přestože se jedná o organizačně nejdostupnější formu DV, pomineme-li DV formou samostudia. Tuto skutečnost lze interpretovat tak, že v kolektivu učitelů, jak bylo zjištěno i na základě provedeného výzkumu, hraje roli věk jednotlivých učitelů. Z tohoto důvodu učitelé nižšího věku nemají zájem hospitovat u svých výrazně starších kolegů, protože nechtějí hodnotit práci zkušenějších kolegů. Zároveň však učitelé ve vyšším věku nemají zájem hospitovat u mladších kolegů, a to zřejmě z toho důvodu, že mají svůj ustálený způsob výuky a od mladšího učitele, který je „méně zkušený“ by nemohli převzít nové metody, znalosti a dovednosti. Zkušenosti nabyté během dalšího vzdělávání formou vzájemných hospitací ve vyučovacích hodinách by mohly být diskutovány v rámci setkání předmětové komise. Nemožnost dalšího vzdělávání formou vzájemných hospitací je zřejmá u gymnázií, na kterých působí jediný učitel geografie. Domnívám se, že by se vzájemné hospitace ve vyučovacích hodinách měly stát zcela běžnou součástí práce učitelů všech stupňů a typů škol, protože tvoří významnou součást dalšího vzdělávání učitelů.

10. 5 Hodnocení škol a učitelů

Poznatky z rozhovorů

Hodnocení škol a učitelů je realizováno prostřednictvím různých forem hodnocení. Základní institucí, jejímž úkolem je provádět inspekční činnost a následné hodnocení škol, je Česká školní inspekce. Inspekční činnost probíhá ve školách v Karlovarském kraji formou komplexní inspekce četností 1x za 3–4 roky. Na všech gymnáziích v kraji proběhla komplexní inspekční činnost naposledy v průběhu ledna až května roku 2010. Komplexní inspekční činnost se zaměřuje na dané škole na všechny předměty, management školy atd. a na škole během ní probíhají hospitace inspektorů ve vyučovacích hodinách. Častěji než komplexní inspekční činnost probíhá na školách specializovaná inspekční činnost, která se zaměřuje na dané škole na konkrétní zvolenou problematiku, např. dokumentaci školy, hospodaření apod. Na základě provedené inspekční činnosti je sepsána inspekční zpráva, která je jedním z dokumentů určených k hodnocení školy. V případě, že se jedná o komplexní inspekční činnost, je v inspekční zprávě České školní inspekce detailně zhodnocena výuka geografie i další vzdělávání učitelů.

Karlovarský kraj jako zřizovatel většiny gymnázií v kraji nemá zpracován oficiální systém hodnocení škol, avšak existuje rámcová dohoda o spolupráci mezi Karlovarským krajem a Českou školní inspekcí. Inspekční zprávy z jednotlivých škol jsou předávány Krajskému úřadu Karlovarského kraje a představují jeden z podkladů pro hodnocení škol krajem.

Hodnocení učitelů v rámci jednotlivých škol probíhá prostřednictvím hospitací pracovníků z vedení školy ve vyučovacích hodinách a vzájemných hospitací učitelů ve vyučovacích hodinách. Pohled vedení škol na potřebu provádět hospitace ve vyučovacích hodinách je různorodý. Na třech oslovených gymnáziích z devíti pracovníci vedení nekonají hospitace ve vyučovacích hodinách vůbec, naopak byla zaznamenána tři gymnázia, na kterých vedení školy hospituje ve vyučovacích hodinách více než jednou ročně. Jedním z důvodů pro nekonání hospitací ze strany vedení gymnázií je skutečnost, že ve vyučovací hodině, ve které probíhá hospitace ze strany vedení školy, vyučující podá větší výkon než je jeho výkon standardní, a proto hospitace pozbývají svého smyslu. Další vzdělávání formou vzájemných hospitací učitelů geografie ve vyučovacích hodinách je výjimečné (viz také dílčí kapitola 10. 4), týká se zejména hospitací začínajících učitelů ve vyučovacích hodinách tzv. zavádějících učitelů.

Interpretace výzkumníka

Hodnocení škol a jednotlivých učitelů hraje v problematice dalšího vzdělávání důležitou roli. Skutečnost, že průběh vyučovací hodiny zhlédne člověk, jehož cílem je hodnotit její provedení, je významným faktorem, který může rozvíjet DV. Jednak je možné, aby si na základě hodnocení vyučovací hodiny daný učitel uvědomil, že jsou místa, ve kterých by mohl svou výuku zdokonalit, jednak vzájemné hospitace učitelů – kolegů mohou samy o sobě přispět k DV, protože absolvování hospitace a následná diskuse mezi kolegy může vést ke vzájemnému obohacení učitelů o nové zkušenosti, znalosti, dovednosti a vyučovací metody.

Intenzivní spolupráce mezi Krajským úřadem Karlovarského kraje a Českou školní inspekcí má z hlediska DV učitelů velký význam, protože provedením inspekční činnosti na škole může být odhalena nízká nebo nulová účast učitelů na organizovaných kurzech DV, na což může zareagovat Karlovarský kraj jako zřizovatel škol a může zahájit jednání s pracovníky vedení školy s cílem rozvoje DV učitelů na dané škole.

Hospitace ze strany vedení škol jsou učiteli geografie vnímány jako zcela běžná součást výkonu učitelského povolání, již méně jsou chápány jako součást DV učitelů. Reakce na otázku týkající se vzájemných hospitací učitelů geografie v hodinách byly smíšené a i v tomto případě lze vyvodit závěr, že učitelé hospitace obecně nepovažují za příspěvek ke svému dalšímu vzdělávání.

10. 6 Postoj vedení škol a učitelů geografie k dalšímu vzdělávání

Poznatky z rozhovorů

Vedení všech gymnázií v Karlovarském kraji další vzdělávání učitelů geografie podporuje, na jedné ze škol je účast na organizovaném DV učitelům geografie ze strany vedení škol dokonce doporučována. Na školách, kde se učitelé aktivně účastní organizovaných akcí v rámci DV, je nutné vzniklou absenci učitele nebo skupiny učitelů organizačně zvládnout, což je jednodušší na větších gymnáziích, kde je možné jednodušším způsobem zajistit ve vyučovacích hodinách zástup za chybějícího učitele. Symbolem velké podpory DV na dané škole je i finanční ocenění učitelů, které je realizováno prostřednictvím odměn vyplácených učitelům několikrát ve školním roce nebo prostřednictvím osobního ohodnocení jako nenárokové složky platu vyplácené učiteli měsíčně. Přestože je DV učitelů povinností, která plyne ze zákona o pedagogických pracovnících, jsou gymnaziální učitelé zpravidla zvláště oceňováni za účast na vzdělávacích akcích v rámci DV (jak uvedlo

6 pracovníků vedení škol z celkových 8 oslovených), což souhlasí i s výpovědi samotných gymnaziálních učitelů.

Významným faktorem, který omezuje rozvoj DV učitelů geografie na gymnáziích v Karlovarském kraji, je motivace a zájem učitelů. Obecně je zájem středoškolských učitelů o účast na organizovaných kurzech DV výrazně nižší než zájem ze strany učitelů základních a mateřských škol. Postoje gymnaziálních učitelů geografie i pracovníků vedení gymnázií k DV jsou smíšené. V jednom případě bylo zaznamenáno gymnázium, na kterém je zřetelně vysoce nadprůměrný zájem o organizované kurzy DV ze strany učitelů, ale zároveň existuje jedno gymnázium, kde je účast učitelů na organizovaných kurzech DV nulová. Z pohledu vedení škol dochází také k polaritě. Na převážné většině gymnázií je zájem o DV známkou celkového zájmu o učitelskou profesi, na jednom z gymnázií vedení škol polemizuje s otázkou, zda se učitel geografie po absolvování organizovaného kurzu DV stane „lepší“ učitelem.

Motivace pro samotné učitele geografie jsou různé. Snahou učitelů je osvojit si prostřednictvím absolvování vzdělávacích akcí nové metody, při jejichž použití by se podařilo zapojit žáky během vyučovacích hodin více do výuky a zároveň metody, které by žáky motivovaly pro větší zájem o zeměpis, vyučovat zeměpis aktuálně a moderně a doplnit si chybějící znalosti. V odpovědích účastníků výzkumu se nezdá objevovat i osobní radost z práce učitele geografie a nadšení pro práci. „... v *tom zeměpise se člověk nemusí moc motivovat, protože chci-li ten zeměpis učit aktuálně, moderně, dobře, tak se musím pořád vzdělávat.*“ (rozhovor Da)

Motivace učitelů geografie dále se vzdělávat je významně ovlivněna spokojeností s organizací, formou a obsahem kurzů, které daní učitelé absolvovali. Spokojenost učitelů je oficiálně sledována prostřednictvím tzv. evaluačních dotazníků, které účastníci kurzu pořádaného NIDV vyplňují po končení kurzu. Na základě provedeného výzkumu bylo u 2 účastníků z řad vyučujících zjištěno, že kurzy, které absolvovali (nejednalo se o kurzy pořádané NIDV, pracoviště Karlovy Vary), nenaplnily původní očekávání učitelů, což výrazně ovlivňuje snižující se motivaci učitelů geografie dále se vzdělávat formou účasti na vzdělávacích akcích.

Interpretace výzkumníka

Je zřejmé, že pokud je určitá činnost povinnou součástí vykonávané práce, není důvod, proč by měla být zvlášť oceňována. V případě dalšího vzdělávání učitelů geografie v Karlovarském kraji však finanční ocenění aktivit učitele může zvýšit jeho motivaci, stejně jako motivaci kolegů v pedagogickém sboru dané školy, kteří během své kariéry ve školství neabsolvovali žádnou vzdělávací akci. Je zřejmé, že primární

motivací učitele dále se vzdělávat by měl být jeho vlastní zájem o profesní rozvoj, skutečností ovšem zůstává, že motivace finančním ohodnocením má nezanedbatelný význam.

Otázka, zda se po absolvování vzdělávacích akcí zvýší kvalita výuky geografie daného vyučujícího, závisí nejen na kvalitě vzdělávací akce, ale i na osobní motivaci učitele. Vzdělávací akce může mít vysokou kvalitu, přesto, pokud ji učitel absolvuje pouze na základě nařízení školy a nenachází osobní motivaci pro účast, nemusí být akcí žádným způsobem výuka geografie ovlivněna.

Osobní motivace pro účast na kurzech DV jsou různorodé a vedle aktualizace informací jsou učitelé motivováni i inovací v oblasti metod výuky, která nabývá v současné době, kdy lze předávat zkušenosti, dovednosti, hodnoty a postoje celou škálou metod, mnohem většího významu. Faktorem významně snižujícím osobní motivaci učitelů je nespokojenost s organizací, formou a obsahem absolvovaných vzdělávacích akcí. Během výzkumu nebylo zjištěno, z jakých důvodů se kurzy jevily účastníkům jako nekvalitní a nenaplnily jejich očekávání. Lze se ale domnívat, že v souvislosti s tím, že je problematické najít kvalifikované lektory, kteří by v Karlovarském kraji vedli kurzy DV pro učitele geografie, mohlo být příčinou nespokojenosti ze strany účastníků vedení kurzu málo zkušeným lektorem.

10. 7 Preference gymnaziálních učitelů geografie v otázce dalšího vzdělávání

Poznatky z rozhovorů

Otázku preferencí gymnaziálních učitelů geografie, které se týkají dalšího vzdělávání, je třeba uvést nejvýznamnějším činitelem, kterým je kvalita vzdělávacích kurzů ve smyslu osobnosti lektora a obsahu vzdělávacích kurzů. Zárukou kvality vzdělávacího kurzu je dle názorů gymnaziálních učitelů geografie známé jméno lektora, kterým je odborník v oboru geografie nebo didaktiky geografie, vysokoškolský pedagog nebo autor učebnic geografie. Gymnaziální učitelé by jako lektory přijali i středoškolské učitele v případě, že cítí vnitřní potřebu sdělit svým kolegům něco nového a přispět svými znalostmi a metodami ke zkvalitnění výuky geografie na gymnáziích.

Obsahem kurzů DV pro učitele geografie by měly být zejména nové poznatky týkající se fyzické geografie, regionální geografie světadílů i socioekonomické geografie České republiky (zejména průmyslu České republiky), stejně jako nové metody výuky – využití geoinformačních systémů, mapových serverů, specializovaných programů ve výuce. *„Čili jestli toto lze pojmout jinak, aby tam nebyly ty výčty, navíc, jak se pořád něco mění, tak je to samozřejmě..“ (rozhovor Dd)*

Podrobnější údaje k preferencím učitelů geografie týkajících se obsahu vzdělávacích akcí jsou uvedeny v části „Interpretace výzkumníka“ v této dílčí kapitole. Učitelé by preferovali, aby si mohli z kurzů odnést některé materiály, příručky apod., které by mohly přímo sloužit pro využití ve výuce. Vedle rozvoje oborových a didaktických dovedností se u 2 učitelů geografie objevil zájem o rozvoj pedagogicko-psychologických dovedností, především dovednosti motivovat žáky.

Kurzy by měly být organizovány mimo školu (na specializované instituci nebo jiné škole), a to nejlépe v Karlovarském nebo Plzeňském kraji. Mělo by se jednat o jednodenní akce, jednodenní akce opakující se každý týden po dobu např. 5 týdnů, případně o akce víkendové (zahrnující i terénní část kurzu). Akce by se měly konat z pohledu vedení škol nejlépe o tzv. vedlejších prázdninách (jarní prázdniny, podzimní prázdniny apod.), problémem však je, že v době vedlejších prázdnin je nabídka vzdělávacích akcí minimální a učitelé nemají zájem věnovat den určený ke samostudiu organizované akci. Konání vzdělávacích akcí v měsících červenec a srpen je diskutabilní, protože v těchto měsících většina učitelů čerpá svou řádnou dovolenou. Zcela nevyhovujícím obdobím jsou měsíce květen a červen, ve kterých případná nabídka nemůže být gymnaziálními (a ostatními středoškolskými) učiteli využita z důvodu konání maturitních zkoušek. Z pohledu samotných učitelů geografie by měly být vzdělávací akce organizovány ideálně v měsících říjnu, listopadu a prosinci a v měsících únoru, březnu a dubnu, které jsou z hlediska množství pracovních povinností klidnějšími obdobími.

O výši kurzovného gymnaziální učitelé příliš nepřemýšlejí, protože jim jsou kurzy zpravidla plně hrazeny školou včetně cestovních náhrad, preferovanou výši kurzovného je nejvýše 1000,- Kč/1 den kurzu.

Interpretace výzkumníka

Mezi jednotlivými tématy, které představují preference učitelů geografie, byl zaznamenán vyvážený poměr mezi tématy zaměřenými na rozvoj oborových, didaktických a pedagogicko-psychologických dovedností. Tuto skutečnost lze interpretovat tak, že učitelé geografie kladou stejný důraz na rozvoj všech tří typů obsahu, což je v práci učitele žádoucí.

Soustředit nabídku vzdělávacích kurzů do období tzv. vedlejších prázdnin by bylo z organizačních důvodů pro školy ideálním řešením. Instituce organizující další vzdělávání však nabídku do tohoto období nesoustředí, zřejmě proto, že mají zkušenosti s nízkou účastí učitelů na vzdělávacích akcích pořádaných v době prázdnin. V případě, že by učitelům nebylo 12 dnů volna pro samostudium udělováno během tzv. vedlejších prázdnin, mohli by se učitelé v této době účastnit kurzů DV a dny volna

určené samostudiu by mohli čerpat v měsících červenci a srpnu, kdy je v řadě případů pro vedení škol složité najít učitelům ve škole pracovní vytížení.

V jedné z otázek, které byly během výzkumu kladeny učitelům geografie, měli učitelé navrhnout obsah tří jednodenních kurzů dalšího vzdělávání. Na základě získaných dat a provedení analýzy byl vytvořen návrh témat, kterým by mohly být kurzy pro gymnaziální učitele geografie v Karlovarském kraji věnovány:

- zapojení počítače, techniky a pomůcek do výuky – GIS, program Google Earth (shoda u 4 učitelů),
- geopolitika – problematika Číny, světové konflikty, problematika světových náboženství (shoda u 4 učitelů),
- geografie obyvatelstva (shoda u 2 učitelů),
- socioekonomická geografie České republiky (shoda u 2 učitelů),
- geografická exkurze v Karlovarském kraji (shoda u 2 učitelů),
- rozvoj pedagogicko-psychologických dovedností učitele (shoda u 2 učitelů),
- získávání a zpracování geografických informací (téma se objevilo pouze u 1 učitele).

Při analýze dat získaných od jednotlivých účastníků výzkumu došlo k zajímavému zjištění, že v případě prvních dvou uvedených témat došlo u čtyř učitelů ke shodě v obsahu kurzu, proto tato témata lze považovat za oblasti, ve kterých gymnaziální učitelé geografie cítí nejvíce potřebu dalšího vzdělávání. V ideálním případě by měly být kurzy pořádány v Karlovarském nebo Plzeňském kraji a mělo by se jednat o jednodenní kurzy, v případě geografické exkurze s možným přesahem do víkendu. Jednodenní akce v rámci kurzů dalšího vzdělávání jsou ale nevhodné z důvodu časového omezení, nemožnosti detailně si vyzkoušet a osvojit nové přístupy a metody, případně do obsahu vzdělávací akce zahrnout terénní výuku.

10. 8 Využití výsledků dalšího vzdělávání ve výuce geografie

Poznatky z rozhovorů

U pracovníků vedení jednoho gymnázia byla zaznamenána polemika nad otázkou využitelnosti znalostí, dovedností a metod ve výuce, které si účastníci osvojí během organizovaných kurzů dalšího vzdělávání. Samotní učitelé geografie hodnotili znalosti, dovednosti a metody osvojené během specializovaných vzdělávacích akcí jako málo využitelné v samotné výuce geografie, což bylo odůvodňováno v případě kurzů zaměřených na osvojování nových metod velkou časovou náročností, která tyto nové metody řadí mezi metody, jež jsou ve výuce téměř nevyužitelné.

Učitelé uvádějí, že ve výuce geografie jsou využitelnější znalosti, dovednosti a metody, které získali formou samostudia. Míru využitelnosti poznatků získaných prostřednictvím organizovaných forem dalšího vzdělávání, stanovují učitelé v rozmezí 10–50 %. V jednom z rozhovorů byla zaznamenána i odpověď, že poznatky získané na základě absolvování organizovaných forem dalšího vzdělávání nejsou ve výuce geografie využitelné vůbec.

Interpretace výzkumníka

Skutečnost, že jak pracovníci vedení škol, tak samotní učitelé geografie polemizují nad otázkou využitelnosti poznatků, dovedností a metod získaných během organizovaných kurzů, vyvolává otázku jejich skutečné kvality a množství informací, které jsou použitelné ve výuce. Motivace dále se vzdělávat aktivní účastí na vzdělávacích akcích klesá tímto nejen u učitelů s dlouholetou praxí, ale i u začínajících učitelů, kteří se u svých kolegů informují o vzdělávacích akcích pro učitele geografie. Stejně tak větší využitelnost poznatků získaných samostudiem může souviset s celkovou úrovní vzdělávacích akcí, kterých se daní gymnaziální učitelé geografie zúčastnili.

Nízká míra využitelnosti poznatků a metod osvojených během vzdělávacích akcí může být zapříčiněna i skutečností, že aplikace nových metod do výuky je nemožná vzhledem k chybějícímu vybavení škol finančně náročnými pomůckami.

Řešením celé problematiky kvality vzdělávacích akcí je upozorňovat pořadatelské instituce ze strany samotných učitelů geografie, a to např. formou vyjádření učitelů k proběhlé akci prostřednictvím tzv. evaluačních dotazníků, ve kterých by byla vyjádřena nespokojenost s průběhem vzdělávací akce. Lektory v kurzech DV pro učitele jsou v mnohých případech vysokoškolští pedagogové, kteří jsou vzdáleni samotné učitelské praxi na gymnáziích, což může být jednou z příčin nízké využitelnosti znalostí, dovedností a metod v praxi. Každý návrh na zkvalitnění vzdělávacích akcí ve smyslu využitelnosti v praxi by přispěl k zamyšlení lektorů nad obsahem vzdělávacího kurzu a případnému doplnění, resp. částečnému přepracování obsahu vzdělávací akce.

Zároveň je nutné uvést, že důvodem nízké míry využitelnosti poznatků a metod osvojených během vzdělávacích akcí v rámci DV může být celkové odmítání nového pojetí geografického vzdělávání u gymnaziálních učitelů, které je jim předkládáno na některých vzdělávacích akcích. V tomto případě mohou být lektori kurzů vysoce kvalitní, jejichž cílem je změnit myšlení a přístupy učitelů geografie, přesto se obsah kurzu může v tomto případě jevit u kategorie učitelů „klasiků“ jako nevyužitelný ve výuce.

10. 9 Nástin možného vývoje dalšího vzdělávání učitelů geografie

Poznatky z rozhovorů

V souvislosti s nízkým podílem kvalifikovaných učitelů v Karlovarském kraji probíhá řada projektů dalšího vzdělávání, které jsou financovány Evropským sociálním fondem nebo Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. Jedná se ale zejména o vzdělávací kurzy zaměřené na doplnění chybějící kvalifikace, a to např. u učitelů 1. stupně základních škol.

K rozvoji dalšího vzdělávání gymnaziálních učitelů geografie v Karlovarském kraji přispívá projekt zřízení Krajského vzdělávacího centra při Gymnáziu Sokolov, ke kterému budou náležet další pobočky v Karlových Varech, v Sokolově a v Chebu. *„My pořádáme workshopy, vychází to tak na 2 workshopy za 14 dní pro učitele jednotlivých oborů.“ (rozhovor Ce)* Krajské vzdělávací centrum se do budoucna zaměří na další vzdělávání učitelů všech všeobecně vzdělávacích předmětů. Pro geografii by měl vzniknout zvláštní kabinet organizující workshopy a další vzdělávací akce pro učitele geografie. V Karlovarském kraji je snahou zároveň zřídit metodická centra pro další vzdělávání učitelů odborných předmětů.

K rozvoji dalšího vzdělávání gymnaziálních učitelů geografie by z pohledu vedení škol přispělo zavedení kariérního systému ve školství, na základě kterého by se aktivity spojené s dalším vzděláváním promítly v platech učitelů. Zvyšování platu by se neodvíjelo od délky praxe, ale od vlastních aktivit daného vyučujícího, včetně aktivit v rámci dalšího vzdělávání. Dalším faktorem, který by pomohl rozvinout další vzdělávání učitelů geografie v Karlovarském kraji, je zajištění větší nabídky vzdělávacích akcí, které by nebyly soustředěny z velké míry pouze do Karlových Varů, ale i do dalších měst v rámci Karlovarského kraje. Pro učitele geografie by měly být pořádány takové kurzy, jejichž obsah by byl lépe aplikovatelný v samotné výuce, což by vedlo i k vyšší motivaci gymnaziálních učitelů geografie dále se vzdělávat.

Interpretace výzkumníka

Rozvoj dalšího vzdělávání učitelů v Karlovarském kraji je podporován v rámci různých projektů, které jsou financovány prostředky Evropské unie nebo Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. Během výzkumu však nebylo (až na jednu výjimku) zaznamenáno, že by samotná vedení škol reagovala na výzvy Evropské unie a čerpala pro svoje zaměstnance finanční prostředky určené k dalšímu vzdělávání z dotačních programů, přestože takové možnosti existují. Je to pravděpodobně způsobeno velkou pracovní vytížeností pracovníků vedení škol, případně malými zkušenostmi s navrhováním projektů a žádostmi o dotace.

Zřízení Krajského vzdělávacího centra při Gymnáziu Sokolov tvoří významný posun v nabídce dalšího vzdělávání učitelů v Karlovarském kraji a zřízením dalších poboček v Karlových Varech, Sokolově a v Chebu se výrazně zlepšila dopravní dostupnost učitelů při zájmu o absolvování vzdělávacích akcí. Již v současné době (říjen, listopad 2010) jsou pořádány vzdělávací akce – workshopy, konference pro učitele řady všeobecně vzdělávacích předmětů, a to na různých místech v rámci Karlovarského kraje (na zřízených pobočkách Krajského vzdělávacího centra). Nabídka vzdělávacích akcí se bude postupně rozšiřovat, v budoucnu bude zahrnovat i vzdělávací akce pro vyučující geografie.

Zavedení kariérního systému ve školství, který by dle pracovníků vedení škol přispěl k rozvoji dalšího vzdělávání učitelů, je komplikováno několika činiteli, přičemž jedním z nich je problematika finanční. Zavedení kariérního systému ve školství by totiž přineslo výrazné zvýšení objemu finančních prostředků použitých na platy pedagogických pracovníků, proto je kariérní systém ve školství již několikátým rokem předmětem rozsáhlých diskusí.

10. 10 Shody a rozdíly v získaných datech

Provedením analýzy dat získaných z kvalitativního výzkumu byly zjištěny v rámci jednotlivých kategorií účastníků zásadní shody v odpovědích na vybrané otázky. Zjištěné shody jsou uvedeny v podobě tezí, které podrobně postihují problematiku DV gymnaziálních učitelů geografie v Karlovarském kraji. Množství zjištěných shod představuje potvrzení skutečnosti, že by v kraji mohla být realizována zásadní změna v oblasti dalšího vzdělávání gymnaziálních učitelů geografie.

Významné rozdíly v odpovědích jednotlivých kategorií účastníků výzkumu nebyly zaznamenány, což je ovlivněno zejména dvěma faktory. Jednak byly shody a rozdíly sledovány v rámci podstatných rysů získaných kvalitativních dat a s ohledem na stanovené výzkumné otázky, jednak nedošlo k tomu, že by na danou otázku (v rámci jedné z kategorií účastníků výzkumu) byla získána od každého účastníka jiná odpověď. Z tohoto důvodu vycházejí následující teze pouze ze zjištěných shod v odpovědích na otázky v rámci dané kategorie účastníků.

Teze:

- V Karlovarském kraji je kladen velký důraz na další vzdělávání učitelů z pohledu Krajského úřadu Karlovarského kraje, NIDV, pracoviště Karlovy Vary i vedení jednotlivých gymnázií.

- V Karlovarském kraji je nedostatečná nabídka dalšího vzdělávání určeného gymnaziálním učitelům geografie, proto je učiteli geografie využívána nabídka vzdělávacích akcí v Plzeňském kraji.
- Oslovené školy samy neorganizují další vzdělávání učitelů (jedinou výjimkou je škola zahrnutá do projektu Krajského vzdělávacího centra).
- Na oslovených školách nepůsobí běžně učitelé geografie, kteří by zároveň působili jako lektori v kurzech dalšího vzdělávání pro učitele geografie.
- Mezi Krajským úřadem Karlovarského kraje a NIDV, pracovištěm Karlovy Vary probíhá velmi úzká spolupráce v oblasti dalšího vzdělávání učitelů.
- Pro další vzdělávání učitelů není preferováno období tzv. vedlejších prázdnin (jarní, podzimní prázdniny apod.), protože v této době učitelé čerpají 12 dnů volna, které je ze zákona určeno pro samostudium.
- Další vzdělávání ve formě vzdělávacích kurzů je učitelům plně hrazeno z rozpočtu školy, a to včetně cestovních náhrad.
- Literatura, která je učiteli využívána za účelem dalšího vzdělávání, je hrazena z rozpočtu školy.
- Učitelé geografie uvádějí, že obsah vzdělávacích kurzů v rámci dalšího vzdělávání je jen částečně využitelný ve výuce geografie.
- Učitelé geografie se shodli, že v obsahu vzdělávacích kurzů v rámci dalšího vzdělávání by preferovali aktualizaci geografických dat a osvojení nových výukových metod.

Vybrané zjištěné shody byly využity jako jeden z podkladů pro sestavení návrhu koncepce dalšího vzdělávání učitelů geografie v Karlovarském kraji uvedeného v kapitole 11.

11. Návrh koncepce dalšího vzdělávání učitelů geografie

v Karlovarském kraji

Na základě provedeného výzkumu, analýzy získaných kvalitativních dat a studia strategických a koncepčních dokumentů, které se zabývají dalším vzděláváním učitelů, byl sestaven návrh koncepce dalšího vzdělávání gymnaziálních učitelů geografie v Karlovarském kraji. Tento návrh by mohl být využit Národním institutem pro další vzdělávání, pracovištěm Karlovy Vary a Krajským úřadem Karlovarského kraje jakožto institucemi, které mají bezprostřední vliv na organizaci dalšího vzdělávání na území kraje.

Provedením analýzy kvalitativních dat bylo zjištěno, že jedním z faktorů, které omezují nabídku vzdělávacích akcí v rámci dalšího vzdělávání gymnaziálních učitelů geografie, je nedostupnost odborníků v geografii a didaktice geografie v Karlovarském kraji, kteří by mohli působit jako lektori v kurzech dalšího vzdělávání pro učitele geografie. Na základě této skutečnosti a zaznamenaného zájmu učitelů o další vzdělávání, které by mělo formu soustavného studia, byl návrh koncepce dalšího vzdělávání učitelů geografie v Karlovarském kraji sestaven formou distančního vzdělávání, u kterého se nepředpokládá přítomnost lektora na vzdělávacích akcích. Na základě podrobného studia programové nabídky vzdělávacích kurzů pořádaných Národním institutem pro další vzdělávání bylo zjištěno, že forma distančního vzdělávání se uplatňuje v některých vzdělávacích kurzech pro pracovníky vedení škol (týkajících se personálního řízení škol), ale nejedná se o vzdělávání pouze distanční formou, ale dochází ke kombinaci forem prezenčního studia, samostudia a distančního vzdělávání.

V následujících dílčích kapitolách je distanční vzdělávání charakterizováno z hlediska jeho podstaty a organizace, výhod a nevýhod, v posledních dvou dílčích kapitolách je představen návrh koncepce dalšího vzdělávání v podobě cílů, organizace a očekávaných výstupů, a to formou distančního vzdělávání i prezenčních vzdělávacích kurzů.

Pro úplnost je uveden v dílčí kapitole 11. 5 návrh koncepce dalšího vzdělávání formou prezenčních vzdělávacích kurzů, forma distančního vzdělávání představuje ale v Karlovarském kraji reálnější řešení problému nedostatečné nabídky dalšího vzdělávání pro gymnaziální učitele geografie.

11. 1 Organizace distančního vzdělávání

V prostředí české společnosti je pojem distančního vzdělávání nezřídka chápán jako vzdělávání kombinované (tzv. dálkové) realizované při zaměstnání, kdy student kombinované formy vzdělávání studuje mimo školu, ale pravidelně (např. v pravidelném dvoutýdenním intervalu) se účastní celodenních přednáškových cyklů a cvičení. Distanční forma vzdělávání se od formy kombinované zásadně liší. Zatímco v průběhu kombinovaného studia dochází poměrně často (nikoliv však denně) k setkání vzdělavatelů a vzdělávaných, je „distanční studium řízené samostatné studium, při kterém jsou vzdělavatelé (autoři studijních pomůcek, konzultanti a administrátoři studia) v průběhu vzdělávání převážně nebo trvale odděleni od vzdělávaných.“ (Míka, Průcha, Zlámalová 2003, s. 3) Podstatou distanční formy vzdělávání je využití multimediální techniky (počítač, internet, e-mail,

videokonference atd.), která slouží nejen k prezentaci studijních materiálů pro samostudium, ale i k prověřování znalostí, plnění zadaných domácích úkolů a komunikaci s osobou vzdělavatele. Pojem „e-learning“ se rozumí „vzdělávání, které je poskytováno elektronicky, nezbytným prostředkem je počítač se softwarem a prohlížečem, který umožňuje pracovat v síti (internet i intranet), součástí je i multimediální platforma založená na CD-ROM nebo DVD.“ (Dvořáková, Eger 2003, s. 9); pojem má tedy úzkou souvislost s distančním vzděláváním. Student a jeho vzdělavatelé jsou během distančního vzdělávání v úzkém kontaktu po celou dobu vzdělávání, ale nescházejí se osobně, komunikují společně v maximální možné míře prostřednictvím multimediální techniky.

Vzdělávací instituce připraví studijní texty, případně další studijní materiály, které jsou podle předem dohodnutého harmonogramu rozesílány účastníkům studia. Student po prostudování určitého objemu učiva vypracuje domácí úlohy, které zašle tutorovi (tutorům) k opravě (tutorem je odborný konzultant, jehož úkoly jsou vymezeny v dílčí kapitole 11. 2). Odesílání a následná korekce zadaných domácích úloh probíhá také na základě stanoveného harmonogramu.

V rámci distančního vzdělávání mohou být realizovány jak krátkodobé kurzy, tak souvislé studium. Pro využití distanční formy v dalším vzdělávání gymnaziálních učitelů geografie by bylo vhodnější souvislé studium, které přináší možnost hlubšího porozumění dané problematice, trvalejšího osvojení nových metod a přístupů a změnu v celkovém pojetí geografického vzdělávání.

11. 2 Účastníci distančního vzdělávání

Předpokladem pro distanční studium je počítačová gramotnost účastníka (ve smyslu uživatelské úrovně dovedností práce s počítačem a další technikou), která se ale v současné době předpokládá u všech gymnaziálních učitelů.

Účastníci distančního vzdělávání musí disponovat silnou osobní motivací pro studium a musí být připraveni na to, že přestože získávají úzký kontakt na vzdělavatele (administrátora studia), je nutné, aby každý účastník převzal plnou zodpovědnost za průběh svého studia i studijní výsledky (Míka, Průcha, Zlámalová 2003). V případě dalšího vzdělávání učitelů by forma distančního vzdělávání umožnila každému účastníkovi zvolit individuální tempo práce a určit si vymezený čas na studium, čímž by byl částečně nebo zcela odstraněn problém s absencí učitele ve škole, jejíž příčinou je účast na vzdělávací akci organizované mimo školu.

Studijní materiály pro distanční studium jsou upraveny tak, aby plně umožňovaly samostudium, z tohoto důvodu se jedná o zcela odlišný typ studijních materiálů, než které

jsou používány u klasické prezenční formy soustavného studia či jednorázových vzdělávacích akcí. Předností distanční formy vzdělávání je nezávislost (autonomie) učení, proto je tato forma vzdělávání výrazně závislá na didaktickém zpracování materiálů, které musí být sestaveny tak, aby kompenzovaly chybějící osobní kontakt mezi vzdělavatelem a vzdělávaným (Dvořáková, Eger 2003).

Každý účastník distanční formy vzdělávání má k dispozici svého tutora, jehož prvořadým úkolem není vyučovat, ale úspěšně provázet účastníka studiem, seznámit s obsahem vzdělávání, hodnotit plnění studijních výsledků, vést tzv. tutoriály – občasné (1–3x v průběhu 1 semestru) setkání účastníků se svými tutori, případně několikadenní nebo týdenní tzv. letní školy (upraveno podle Míka, Průcha, Zlámalová 2003).

Tutor zaujímá k účastníkům specifické postavení, v maximální možné míře podporuje samostatnost účastníků, rozvoj jejich sebedůvěry, sebereflexe a podněcuje jejich studijní úsilí. Během tutoriálů, které představují občasné několikahodinové setkání skupiny účastníků se svým tutorem, je organizována diskuse nad studovanou problematikou, řešení praktických cvičení, vzájemná výměna zkušeností. Účastníci se mají možnost vzájemně poznat, navázat kontakty a do určité míry osvojovat a prohlubovat svoje sociální dovednosti. Důvodem zařazení tzv. letních škol je potřeba souvislé praxe v laboratořích či speciálních učebnách, případně osvojení komunikačních dovedností apod., které nelze realizovat formou komunikace tutora s účastníkem pomocí multimediální techniky. Zařazení tzv. letních škol do distančního vzdělávání závisí na povaze vzdělávacího procesu.

V případě úspěšného absolvování studia (splnění všech studijních povinností – odevzdání domácích úloh, splnění účasti na tutoriálech, úspěšného absolvování předepsaných zkoušek) získává každý účastník osvědčení vydané pořádající institucí, které slouží jako potvrzení zájmu o profesní rozvoj učitele.

11. 3 Výhody a nevýhody distančního vzdělávání aplikovaného v dalším vzdělávání učitelů geografie

Jako u každé jiné formy vzdělávání, lze i u distančního vzdělávání hodnotit jeho výhody a nevýhody. Mezi hlavní výhody patří dostupnost studia, možnost aktivního studia v průběhu zaměstnání, efektivnější naplnění studijních potřeb vzdělávaného, možnost sebereflexe účastnickových pokroků ve studiu i obsahová a časová pružnost studia.

Z hlediska možnosti využít formy distančního vzdělávání jako dalšího vzdělávání gymnaziálních učitelů geografie v Karlovarském kraji je největší výhodou dostupnost studia (případně jednorázových vzdělávacích akcí), která se na základě provedeného

výzkumu jevila jako jeden z nejvýznamnějších faktorů, které limitují DV učitelů geografie. Dostupnost distančního vzdělávání učitelům geografie v Karlovarském kraji se projeví ve snížení objemu finančních prostředků, které jsou školami vydávány na vedlejší náklady související s dalším vzděláváním učitelů organizovaným mimo školu (cestovní náhrady včetně ubytování a stravování). Nelze ale konstatovat, že přechodem od „klasické“ formy DV spojené s výjezdy učitelů mimo školu k distanční formě dojde celkově k výraznému snížení objemu výdajů škol na další vzdělávání, a to z několika důvodů. Finanční náročnost u souvislého studia distanční formou je vyšší než u jednorázových prezenčních kurzů v rámci DV učitelů, což souvisí s intenzitou distančního vzdělávání a náročností práce tutora a dalších konzultantů ve studiu. Další výdaje může představovat nutnost zakoupení potřebného technického vybavení do škol a potřeba finančního ohodnocení učitelů, kteří se zapojí do distančního studia.

Obsahová pružnost distanční formy vzdělávání by se mohla projevit rychlými změnami jeho obsahového vymezení, které by bezprostředně reagovaly na měnící se potřeby společnosti v oblasti geografického vzdělávání. Účastník má možnost rozhodnout o době, kterou vymezí pro další vzdělávání, proto dalším vzděláváním formou distančního studia nedojde k narušení pracovních povinností učitele a nebudou muset být řešeny problémy s organizací školních rozvrhů apod. V souvislosti se zapojením učitele do distančního studia je nutné uvažovat, že učitel se studiu bude věnovat na úkor svého volného času, což by mělo být v jeho práci oceněno.

Mezi nevýhody distančního vzdělávání patří větší finanční náklady na pořízení studijních pomůcek (počítač a další související technika), nutnost uživatelské dovednosti práce s počítačem a velká vzájemná izolovanost účastníků vzdělávání, která neumožňuje osvojování sociálních dovedností – dovednosti týmové spolupráce, skupinového řešení problémů, stejně jako nemožnost realizovat laboratorní práce a činnosti vyžadující speciální vybavení učebny (upraveno podle Míka, Průcha, Zlámalová 2003).

V současné době se již nevýhoda v podobě velkých finančních nákladů vynaložených na pořízení studijních pomůcek stává bezpředmětnou, protože většina škol disponuje dostatečným technickým vybavením, které může být učitelům k dispozici pro další vzdělávání. Chybějící uživatelská dovednost práce s počítačem může být překážkou zejména u starší generace učitelů, ale v souvislosti s tím, že většina učitelů absolvovala prezenční vzdělávací kurzy zaměřené na práci s počítačem, postupně i tato překážka ztrácí svůj význam. Absence možnosti osvojování sociálních dovedností formou navazování kontaktů, vzájemné výměny zkušeností a diskuse musí být v distanční formě vzdělávání tolerována, představuje

totiž ve srovnání s velkou výhodou dostupnosti distančního vzdělávání relativně zanedbatelný problém (částečnou náhradou osobního setkání během studia je užití tzv. videokonferencí).

Zároveň vzniká potřeba diskutovat o otázce možnosti osvojit si formou distančního vzdělávání nové pojetí geografického vzdělávání, které představuje zásadní změnu v oblasti postojů a hodnot učitelů geografie. Ke změně celkového pojetí gymnaziální výuky geografie by ve velké míře přispěly zejména interaktivní a zážitkové formy dalšího vzdělávání, které lze kombinovat s distanční formou vzdělávání tak, že tutoriály by se konaly formou vícedenní akce (např. dvoudenní), na které by mohlo dojít prostřednictvím intenzivní spolupráce účastníků distančního studia s tutori a dalšími konzultanty ke změně postojů a hodnot účastníků dalšího vzdělávání, čímž by byl naplněn cíl v podobě změny pojetí geografického vzdělávání u gymnaziálních učitelů.

11. 4 Návrh organizace dalšího vzdělávání gymnaziálních učitelů geografie

v Karlovarském kraji formou distančního vzdělávání

Na základě výhod distančního vzdělávání představených v dílčí kapitole 11. 3 a na základě potřeb gymnaziálních učitelů geografie v Karlovarském kraji zjištěných provedením kvalitativního výzkumu byl sestaven návrh organizace dalšího vzdělávání. V předloženém návrhu koncepce, který je z důvodu větší přehlednosti zpracován tabelárně, jsou, vedle popisu cílové skupiny a organizační formy dalšího vzdělávání, představeny obecné cíle dalšího vzdělávání a cíle, ke kterým by měly směřovat dílčí části vzdělávání zaměřené na jednotlivá témata.

Cíle dalšího vzdělávání týkající se konkrétních vzdělávacích oblastí a témat, která byla navržena gymnaziálními učiteli jako naléhavá, jsou zpracovány podobným způsobem, jako jsou zpracovány očekávané výstupy pro žáky v Rámcovém vzdělávacím programu pro gymnázia. V tomto případě jsou v návrhu stanoveny „očekávané výstupy“ pro učitele, tedy úrovně, kterých mají dosáhnout všichni účastníci vzdělávací akce (zde souvislého studia) po jejím absolvování.

Tabulka 4: Návrh koncepce dalšího vzdělávání gymnaziálních učitelů geografie v Karlovarském kraji

Organizace dalšího vzdělávání	<ul style="list-style-type: none"> • místo konání: Karlovarský kraj • období: říjen-prosinec, únor-duben (souvislé studium); kratší kurzy v době tzv. vedlejších prázdnin • organizační forma: distanční vzdělávání (e-learning) • tutoři: vysokoškolští pedagogové, popř. učitelé základních a středních škol
--------------------------------------	--

<p>Obecné cíle dalšího vzdělávání gymnaziálních učitelů geografie</p>	<ul style="list-style-type: none"> • změna pojetí výuky geografie (odklon od „encyklopedičnosti“ znalostí studentů a přesun ke komplexnímu pochopení vzájemných vztahů mezi fyzickogeografickými a socioekonomickými složkami krajiny s důrazem na vyšší intelektovou náročnost) • upevnění, rozšíření a aktualizace geografických znalostí a dovedností získaných během vysokoškolského studia, které vedou k naplnění očekávaných výstupů stanovených v Rámcovém vzdělávacím programu pro gymnázia • kritický přístup ke zdrojům informací; možnost jejich využití ve výuce geografie • začlenění nových didaktických metod v souladu s naplňováním očekávaných výstupů a osvojováním klíčových kompetencí zakotvených v Rámcovém vzdělávacím programu pro gymnázia s důrazem na možnosti jejich využití ve výuce • využití nových pomůcek ve výuce geografie a zhodnocení vhodnosti jejich využití při výuce konkrétního tematického celku • zahrnutí výuky průřezových témat zakotvených v Rámcovém vzdělávacím programu pro gymnázia do výuky geografie • porozumění problematice současných gymnaziálních studentů z hlediska pedagogicko-psychologických věd a poznání přístupů k řešení problémů s žáky
<p>Obsahové zaměření dalšího vzdělávání učitelů geografie a jeho cíle</p>	<p>1. Nové pomůcky ve výuce geografie</p> <ul style="list-style-type: none"> • učitel zhodnotí relevantnost internetových zdrojů • učitel ovládá počítačové programy vhodné pro výuku • učitel do výuky zapojuje práci s GIS • učitel vytváří kvalitní prezentace • učitel koncipuje výuku vybraných témat prostřednictvím práce žáků s počítačovými programy a internetem • učitel aktivně a smysluplně používá interaktivní tabuli • učitel kriticky posuzuje vhodnost využití dané pomůcky ve vyučovací hodině <p>2. Geopolitika</p> <ul style="list-style-type: none"> • učitel vybírá a vhodně koncipuje témata pro výuku geopolitické problematiky • učitel se orientuje v tištěných a internetových zdrojích vhodných pro výuku geopolitických témat • učitel zařazuje do výuky prvky mediální výchovy • učitel žáky vede ke kritickému myšlení a kritickému posuzování informací z různých informačních zdrojů • učitel se orientuje v současných světových konfliktech, jejich příčinách a důsledcích • učitel porozumí dělení světa na makroregiony na základě různých hledisek • učitel je schopen integrovat výuku geopolitických témat s výukou základů společenských věd <p>3. Socioekonomická geografie České republiky</p> <ul style="list-style-type: none"> • učitel mění pojetí výuky socioekonomické geografie České republiky (téma vyučuje v souvislostech) • učitel porozumí současnému socioekonomickému postavení České republiky v Evropě a ve světě, vysvětlí jeho příčiny a důsledky • učitel je připraven s žáky diskutovat o současné socioekonomické situaci v České republice • učitel kategorizuje státy Evropy z hlediska porovnání jejich socioekonomické situace se situací v Česku • učitel porozumí prognózám vývoje České republiky z hlediska socioekonomické geografie • učitel zahrnuje do výuky průřezové téma Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

	<p>4. Rozvoj pedagogicko-psychologických dovedností učitele</p> <ul style="list-style-type: none"> • učitel zaujímá k žákovi postoj partnera ve vzdělávacím procesu • učitel zná příčiny problémového chování současných žáků • učitel analyzuje chování žáka a stanoví na základě toho opatření • učitel vede efektivně s žáky adaptační pobyty a třídnické hodiny ve smyslu posilování vzájemných vazeb v kolektivu třídy • učitel efektivně komunikuje s rodiči v případě problémů týkajících se žáků • učitel aktivně spolupracuje s kolegy v učitelském sboru za účelem zlepšení klimatu třídy a školy
--	--

Zdroj: vlastní zpracování

11. 5 Návrh organizace dalšího vzdělávání gymnaziálních učitelů geografie v Karlovarském kraji formou vzdělávacích kurzů

Návrh koncepce dalšího vzdělávání gymnaziálních učitelů geografie, který je v dílčí kapitole 11. 4 zpracován formou distančního vzdělávání, by mohl být realizován ve stejném rozsahu obecných cílů i obsahového zaměření dalšího vzdělávání a jeho cílů i formou prezenčních vzdělávacích kurzů, které představují v prostředí Česka běžnější formu dalšího vzdělávání učitelů.

Další vzdělávání formou prezenčních vzdělávacích kurzů je pro učitele časově méně náročné, ale v Karlovarském kraji realizačně náročnější, což vyplynulo z provedeného výzkumu. Nabídka obou forem dalšího vzdělávání pro gymnaziální učitele geografie v Karlovarském kraji by však představovala výzvu pro široký okruh učitelů geografie, protože by měl každý učitel možnost volby formy dalšího vzdělávání na základě svých potřeb a časových, resp. organizačních možností. Následně by mohlo dojít k vytvoření systému certifikátů, které by získávali účastníci dalšího vzdělávání (formou distanční či formou prezenčních vzdělávacích kurzů), čímž by došlo ke zvýšení motivace gymnaziálních učitelů geografie dále se vzdělávat.

12. Závěr

Provedením kvalitativního výzkumu byly nalezeny odpovědi na výzkumné otázky stanovené v úvodu diplomové práce. Přes počáteční nedůvěru oslovených účastníků k prováděnému výzkumu se podařilo na závěr provést výzkum, kterého se zúčastnily (až na dvě výjimky) všechny instituce, které mají úzkou souvislost s dalším vzděláváním gymnaziálních učitelů geografie v Karlovarském kraji.

Kvalitativní výzkum byl proveden formou polostrukturovaných rozhovorů, které byly vedeny s pracovníky jednotlivých institucí – Krajského úřadu Karlovarského Kraje, Národního institutu pro další vzdělávání, pracoviště Karlovy Vary a jednotlivých gymnázií na území kraje, přičemž na gymnáziích byl výzkum zaměřen na pracovníky vedení škol a učitele geografie na čtyřletých gymnáziích, resp. na vyšším stupni osmiletých gymnáziích. Do výzkumu bylo zahrnuto 9 z 10 škol, které ve školním roce 2010/2011 poskytují vzdělávání v oborech gymnaziálního typu, výjimku představuje škola, která přes veškeré úsilí spolupráci při prováděném výzkumu odmítla. Další institucí, která nebyla zahrnuta do výzkumu, je soukromá organizace PECKA – Centrum celoživotního vzdělávání Karlovy Vary, o.p.s., a to ze stejného důvodu.

Během výzkumu byl získán rozsáhlý soubor dat (zvukové záznamy z rozhovorů o celkové délce 320 minut), který byl podroben kvalitativní analýze, prostřednictvím níž byly jednak nalezeny odpovědi na stanovené výzkumné otázky, současně analýza přinesla možnost sestavit návrh koncepce dalšího vzdělávání učitelů geografie v Karlovarském kraji. Velký význam lze přikládat i celkovému poznání a zhodnocení situace dalšího vzdělávání učitelů geografie, které je podrobně rozvedeno ve výzkumné zprávě v kapitole 10 (Výsledky výzkumu).

Odpovědi na výzkumné otázky lze formulovat následujícím způsobem. Možnosti dalšího vzdělávání gymnaziálních učitelů geografie jsou na území Karlovarského kraje nedostatečné. Hlavním omezujícím faktorem je chybějící nabídka vzdělávacích kurzů organizovaných Národním institutem pro další vzdělávání, pracovištěm Karlovy Vary, zaměřených na další vzdělávání gymnaziálních učitelů geografie. Za účelem změny této skutečnosti přistoupil Krajský úřad Karlovarského kraje realizací rozsáhlého projektu ke zřízení Krajského vzdělávacího centra, které ve školním roce 2010/2011 poskytuje prostřednictvím vzdělávacích akcí organizovaných na pobočkách v Sokolově, v Chebu a v Karlových Varech další vzdělávání učitelům všeobecně vzdělávacích předmětů všech stupňů škol. Projekt Krajského vzdělávacího centra v Karlovarském kraji je v počátcích svého působení, a proto nebyly zatím doposud nabízeny vzdělávací akce pro učitele geografie. Lze předpokládat, že nabídka Krajského vzdělávacího centra bude rozšířena i o další vzdělávání učitelů geografie. Souvisejícím problémem, charakteristickým pro Karlovarský kraj, je nízký počet gymnázií a něj plynoucí úzký okruh případných zájemců o další vzdělávání v oblasti geografie.

Mezi další limitující faktory dalšího vzdělávání učitelů geografie lze zařadit problematiku organizační a finanční. Zejména u malých gymnázií, na kterých působí úměrně nízký počet učitelů, představuje velkou překážku zajištění náhradní výuky v případě nepřítomnosti učitele z důvodu účasti na organizovaných kurzech dalšího

vzdělávání. Problém nedostatku finančních prostředků, které by byly poskytovány na další vzdělávání gymnaziálních učitelů geografie ze strany vedení škol, nebyl provedeným výzkumem potvrzen. Výrazně zavádějící je však shrnutí finančních prostředků určených k dalšímu vzdělávání učitelů a finančních prostředků určených k nákupu učebních pomůcek do jedné rozpočtové položky školy. V případě, že by byly finanční prostředky určené k dalšímu vzdělávání učitelů odděleny od položky určené k financování učebních pomůcek, bylo by zřetelné, jaký objem finančních prostředků daná škola vydává za účelem dalšího vzdělávání učitelů, což by mohlo být například zohledňováno při hodnocení školy jejím zřizovatelem.

Na základě provedeného výzkumu nelze jednoznačně konstatovat nedostatečný zájem o další vzdělávání ze strany učitelů geografie, neboť zájem o další vzdělávání je úměrný nabídce vzdělávacích kurzů v Karlovarském kraji a s ní spojené nutnosti účasti na dalším vzdělávání mimo Karlovarský kraj, což přináší řadu organizačních problémů.

Míra využitelnosti znalostí, dovedností a metod osvojených během vzdělávacích akcí v rámci dalšího vzdělávání učitelů geografie (organizovaných zejména mimo Karlovarský kraj) ve výuce se pohybuje v rozmezí 10–50 %. Nízkou hodnotu míry využitelnosti znalostí, dovedností a metod ve výuce geografie odůvodňují gymnaziální učitelé odchýlením obsahového zaměření vzdělávacích kurzů od reality v geografickém vzdělávání na gymnáziích.

Z důvodu možnosti hloubkového studia problematiky dalšího vzdělávání byla zvolena metoda kvalitativního výzkumu, jejímž důsledkem je nemožnost zobecnění získaných výsledků. Závěry plynoucí z provedeného výzkumu jsou platné pouze pro zkoumané území v daném čase, představují ovšem významný a svého druhu unikátní soubor využitelných informací, a to zejména proto, že takto úzce specifikovaný hloubkový výzkum, který by se zaměřoval pouze na gymnaziální učitele geografie a jejich další vzdělávání, nebyl na území Karlovarského kraje dosud zpracován.

Předložená diplomová práce přináší celkový náhled na problematiku dalšího vzdělávání gymnaziálních učitelů geografie v Karlovarském kraji, a to formou propojení výchozích teoretických znalostí s praktickou stránkou realizace dalšího vzdělávání učitelů geografie na území kraje. Výzkumná zpráva i předložený návrh koncepce dalšího vzdělávání učitelů geografie v Karlovarském kraji, plynoucí z analýzy získaných dat, by mohly najít své využití u institucí poskytujících na území kraje další vzdělávání učitelům jako možné rozšíření nabídky dalšího vzdělávání a k dosažení souladu mezi poptávkou učitelů geografie a nabídkou organizovaného dalšího vzdělávání.

Diplomová práce slouží současně jako představení potřeb gymnaziálních učitelů geografie v oblasti dalšího vzdělávání a nahrazuje tím absenci hodnocení vzdělávacích

akcí prostřednictvím tzv. evaluačních dotazníků předkládaných učitelům na každé vzdělávací akci.

V diplomové práci byla v souvislosti s provedeným výzkumem představena metodika kvalitativního výzkumu formou mnohonásobné případové studie – vedení polostrukturovaných rozhovorů s dotčenými osobami a následné podrobné analýzy získaných dat, což může být přínosem jako model pro provádění podobně zaměřených výzkumů v didaktice geografie.

Výzkum, který by navazoval na výsledky předložené v této diplomové práci, by mohl být zaměřen na podrobnější studium využití znalostí, dovedností a metod osvojených během různých forem dalšího vzdělávání v gymnaziální výuce geografie. Současně by mohla být problematika dalšího vzdělávání gymnaziálních učitelů geografie v Karlovarském kraji studována v rámci jednotlivých kategorií účastníků s větší mírou podrobnosti, což by představovalo zejména zahrnutí většího počtu gymnaziálních učitelů geografie do výzkumu.

Použitá literatura

- DVOŘÁKOVÁ, E., EGER, L. (2003): Centrum celoživotního vzdělávání. Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava, Ostrava, 70 s., elektronická verze. Dostupný z: <http://rccv.vsb.cz/>.
- HAVLÍK, R. (1999): Profesní „kariéra“ a další vzdělávání v názorech a postojích učitelů. *Pedagogika*, 49, č. 1, s. 147–155.
- HENDL, J. (2005): Kvalitativní výzkum. Portál, Praha, 407 s.
- HYNEK, A. (2002): Výzvy helsinského sympozia IGU pro české geografické vzdělávání. *Geografie – Sborník české geografické společnosti*, 107, č. 4, s. 396–406.
- KLÁNOVÁ, M. (2008): Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy Karlovarského kraje 2008. Krajský úřad Karlovarského kraje, Karlovy Vary, 42 s., elektronická verze. Dostupný z: <http://www.kr-karlovarsky.cz/>.
- KOHNNOVÁ, J. (2004): Další vzdělávání učitelů a jejich profesní rozvoj. Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, Praha, 182 s.
- Kolektiv autorů (2001): Národní program rozvoje vzdělávání v České republice – Bílá kniha. Ústav pro informace ve vzdělávání – nakladatelství Tauris, Praha, 98 s., elektronická verze. Dostupný z: <http://www.msmt.cz/>.
- Kolektiv autorů (2007): Rámcový vzdělávací program pro gymnázia. Výzkumný ústav pedagogický v Praze, Praha, 100 s., elektronická verze. Dostupný z: <http://rvp.cz/>.
- Kolektiv autorů (2010): Programová nabídka pro další vzdělávání pedagogických pracovníků II. Národní institut pro další vzdělávání, Praha, 255 s.
- KÜHNLOVÁ, H. (1997): Zeměpis by měl být především o kvalitě prostředí na Zemi. *Geografické rozhledy*, 7, č. 2, s. 34–35.
- KULDOVÁ, S. (2008): Image geografie v edukačních dokumentech: příspěvek k diskusi nad textem revize Mezinárodní charty geografického vzdělávání. *Geografie – Sborník české geografické společnosti*, 113, č. 1, s. 61–73.
- LAZAROVÁ, B. a kol. (2006): Cesty dalšího vzdělávání učitelů. Paido – edice pedagogické literatury, Brno, 230 s.
- MÍKA, J., PRŮCHA, J., ZLÁMALOVÁ, H. (2003): Příručka pro zájemce o celoživotní vzdělávání a distanční studium. Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava, Ostrava, 27 s., elektronická verze. Dostupný z: <http://rccv.vsb.cz/>.
- PRŮCHA, J. (2003): Jak psát učební texty pro distanční studium. Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava, Ostrava, 29 s., elektronická verze. Dostupný z: <http://rccv.vsb.cz/>.
- ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. a kol. (2007): Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Portál, Praha, 377 s.
- VAŠUTOVÁ, J. (2004): Profese učitele v českém vzdělávacím kontextu. Paido – edice pedagogické literatury, Brno, 190 s.

Akademie für Lehrerfortbildung und Personalführung, Dillingen, <http://alp.dillingen.de>, [cit. 4. října 2010]. Dostupný z: <http://alp.dillingen.de/>.

Bayerisches Verwaltungsportal: Bürgerservice Bayern-Recht Online, www.gesetze-bayern.de, [cit. 2. října 2010].
Dostupný z: <http://www.gesetze-bayern.de/>.

Centrum dalšího vzdělávání – Technická univerzita v Liberci, www.cdv.tul.cz, [cit. 25. listopadu 2010]. Dostupný z: <http://www.cdv.tul.cz/>.

Gymnázium Cheb, www.gymcheb.cz, [cit. 1. října 2010].
Dostupný z: <http://www.gymcheb.cz/>.

Informační portál Karlovarského kraje, www.kr-karlovarsky.cz, [cit. 30. září 2010].
Dostupný z: <http://www.kr-karlovarsky.cz/>.

Inspekční zprávy – Česká školní inspekce, www.csicr.cz, [cit. 24. listopadu 2010].
Dostupný z: <http://www.csicr.cz/>.

Krajské vzdělávací centrum, www.kvcso.cz, [cit. 1. října 2010].
Dostupný z: <http://www.kvcso.cz/>.

Kultusministerium Bayern, www.km.bayern.de, [cit. 2. října 2010].
Dostupný z: <http://www.km.bayern.de/>.

Landesinstitut für Lehrerbildung und Schulentwicklung – Hamburg, www.li-hamburg.de, [cit. 18. září 2010]. Dostupný z: <http://www.li-hamburg.de/>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, www.mpsv.cz, [cit. 30. října 2010]. Dostupný z: <http://www.mpsv.cz/>.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, www.msmt.cz, [cit. 1. října 2010]. Dostupný z: <http://www.msmt.cz/>.

Národní institut pro další vzdělávání, www.nidv.cz, [cit. 30. září 2010].
Dostupný z: <http://www.nidv.cz/>.

Offizielles Stadtportal für die Hansestadt Hamburg, www.hamburg.de, [cit. 18. září 2010]. Dostupný z: <http://www.hamburg.de/>.

Pedagogické a vzdělávací centrum, o.p.s., www.pckvary.cz, [cit. 2. října 2010].
Dostupný z: <http://www.pckvary.cz/>.

První české gymnázium Karlovy Vary, www.gymkvary.cz, [cit. 1. října 2010].
Dostupný z: <http://www.gymkvary.cz/>.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Rozhovor Aa – příklad rozhovoru s pracovníkem Krajského úřadu
Karlovarského kraje

Příloha č. 2: Rozhovor B – příklad rozhovoru s pracovnící Národního institutu pro další
vzdělávání, pracoviště Karlovy Vary

Příloha č. 3: Rozhovor Ce – příklad rozhovoru s pracovníkem vedení školy

Příloha č. 4: Rozhovor Db⁴ – příklad rozhovoru s učitelkou geografie

Příloha č. 5: Abecední seznam kódů

Příloha č. 6: Kategorizovaný seznam kódů

Příloha č. 7: CD s kompletními přílohami diplomové práce

⁴ V tištěných přílohách jsou uvedeny z důvodu rozsahu diplomové práce pouze přepisy 4 vybraných rozhovorů, přepisy všech rozhovorů jsou uloženy na CD, které je součástí příloh diplomové práce.

Rozhovor Aa – příklad rozhovoru s pracovníkem Krajského úřadu Karlovarského kraje

Rozhovor probíhal ve velmi příjemné atmosféře. Účastník výzkumu znal osobně autorku práce, proto jsou výpovědi částečně neformální nebo se výpovědi nevztahují k tématu výzkumu. Z tohoto důvodu jsou části rozhovoru z přepisu vyjmuty. Účastník výzkumu se soustředil na rozhovor, věnoval rozhovoru dostatek času a nabídl pomoc při oslovení dalších účastníků výzkumu.

1. Jakým způsobem jsou přerozdělovány finanční prostředky z krajského rozpočtu na jednotlivá gymnázia v kraji?

Takže (.) financování školství víš, že jde.., že jsou dvoje peníze, jedny jdou přímé, jedny jdou nepřímé, takže tady na krajském úřadu máme odbor financí, na tom odboru financí mám vynikající, velmi chytrou paní (xxx), která v podstatě dělá všechny ty transfery peněz, takže, hhm, my máme některé vázané prostředky, některé nevázané, prostě tak to je (...)

A jde to podle počtu žáků nebo podle..?

Tam je několik cest, jakým způsobem se to nechá dělat a protože jsou.. něco jde přímo ^{použitelné finance} za žákem, některé peníze, třeba takových třicet tisíc na gymnázium jde přímo za žákem a pak jsou ještě další rozpočtové věci typu, kde se třeba dělají určitá vyrovnání ve vztahu třeba k věkové struktuře učitelů ve škole.. třeba zrovna karlovarské gymnázium je jedno z nejstarších co se týká skladby kantorů, a protože ti kantoři tím věkovým automatem jsou ve vyšších třídách, takže tam se do té školy musí jakoby v uvozovkách přisypávat více peněz, protože tam je starší sbor, tudíž potřebují více peněz. (...)

2. Kdo přerozděluje finanční prostředky na daném gymnáziu na jednotlivé výdaje školy?

*^{přerozdělení financí}
No, to dělá ředitel s ekonomkou.*

3. V případě, že o přerozdělování financí na konkrétní výdaje školy rozhoduje ředitel školy nebo školská rada, musí být rozpočet školy zároveň schválen Karlovarským krajem jako zřizovatelem školy?

Hhm, takže v Německu je to tak, že tam v podstatě dostává ten ředitel kompletní hotové noty, to byla diskuse minulý týden právě v Chebu na integrované škole, kdežto tady ten

*^{přerozdělení financí}
systém umožňuje v podstatě tomu řediteli do určité míry nakládat s těmi penězi tak, jak chce.*

*^{přerozdělení financí}
Kolik se dá na pomůcky, kolik se dá do toho, kolik se dá do toho.*

A už to nemusí předkládat zpětně Vám, jakožto krajskému zřízení?

*^{zásah kraje}
Ne, my už mu to neschvalujeme. On odpovídá za kompletní hospodaření školy, že tam ^{přerozdělení financí} neudělá malér, manko nebo podobné věci, ale to už je potom jeho vnitřní skladba.*

4. Jaký důraz je kladen ze strany Karlovarského kraje na další vzdělávání učitelů? Je nějakým způsobem zdůrazňován jeho význam?

význam DV

kvalifikovanost

Stoprocentně, my jsme krajem, který má jednu z nejnižších vzdělaností v České republice v průměru někde 63-70 %. Jsme absolutně poslední a ta doba, co jsem tady, ty dva roky,

projekty

tak je spousta i projektů a dalších věcí dalšího vzdělávání učitelů v kraji. Můžeš klidně napsat, že

význam DV

na to dávám poměrně velký důraz. Hned ti vysvětlím jednu věc, po ročním jednání od 4. září na pedagogické škole v Karlových Varech je, hhm, zatím tedy celoživotní vzdělávání učitelství pro 1.-5. stupeň, to jsou učitelky které měly třeba jenom maturitu na pedagogické škole, na gymnáziu, učí dneska na národní škole v uvozovkách a dodělávají si vzdělání. Prvních 45 nastoupilo 4. září, tam jsem to odstartoval a chceme to udělat v příštím roce tak, že bychom chtěli otevřít jakoby konzultační středisko pro angličtinu a IT obory.

5. Existuje v rámci Karlovarského kraje celokrajský systém dalšího vzdělávání učitelů? Kdo ho financuje? Existují střediska ve všech okresních městech?

Tady k tomu bych ti tam dal pana (xxx), my máme teď takové celokrajské projekty, že vlastně

organizace DV

v Karlových Varech na gymnáziu, v Sokolově a v Chebu máme taková střediska dalšího vzdělávání, už určitě o tom víš, a tam jde poměrně o velké peníze a tam si myslím, že to bude důležité včetně toho portálu, to už taky víš. Chebské gymnázium, tam vlastně je

projekty

ohromný projekt skoro 40 milionů, kde vlastně chceme celokrajský portál pro všechny učitele, kde budou mít odborné věci včetně diskusí, možností.

Učitelé všech stupňů?

DV učitelů zeměpisu

Všech stupňů, ale hlavně.. jo prostě odborných předmětů, zeměpis a všech. A tam na tom portálu potom najdeš všechno, aktuality, potom tam najdeš až do přípravy třeba hodin, zkušenosti a další věci pro všechny učitele v kraji.

6. Jaké jsou možnosti dalšího vzdělávání gymnaziálních učitelů zeměpisu v Karlovarském kraji? Kdo provozuje kurzy dalšího vzdělávání v kraji?

(otázka vynechána)

7. Jsou jednotlivá gymnázia hodnocena a porovnávána Karlovarským krajem jako jejich zřizovatelem?

Neexistuje žádná oficiální struktura soutěžení nebo hodnocení, hhm, každý rok vedení školy předkládá výroční zprávu, mám samozřejmě všechna hodnocení pravidelná od České školní inspekce, ale neexistují.. žádná oficiální kritéria hodnocení té školy podle umístění žáků,

hodnocení škol

podle toho. Prostě to není, že bychom tu dělali nějaký žebříček.

8. Má kraj jako zřizovatel většiny gymnázií možnost zasáhnout nějakým způsobem do personálního složení školy?

hodnocení učitelů

Do personálního.. možná že by měl, ale zásadně to nedělá.

Takže o tom rozhoduje ředitel školy?

hodnocení učitelů

Hhm, zcela v kompetenci ředitele školy, já mám teď jednoho nového ředitele školy (xxx), jsem s ním moc spokojený.

9. Jaká je spolupráce kraje s Českou školní inspekcí? Jak často probíhají inspekce na gymnáziích?

spolupráce s ČŠI

Já osobně mám vynikající spolupráci s Českou školní inspekcí, protože se známe dlouhá léta, jsem s nimi tak v kontaktu minimálně jednou za tři neděle, velmi pečlivě čtu všechny inspekční zprávy a pro mě to je důležité právě protože my jako zřizovatel máme jeden pohled na tu školu a já беру ty jejich zprávy z toho odborného hlediska, takže pro mě je spolupráce velmi důležitá, druhá podotázka?

Jak často probíhají inspekce na gymnáziích?

Hhm, inspekce na gymnáziích. Česká školní inspekce má plán. Podle zhruba 3-4letého

četnost inspekci

plánu tady všechna zařízení v kraji, takže zhruba jednou za 3-4 roky vždy do toho gymnázia přichází inspekce. (...)

10. Má možnost kraj ze svého rozpočtu dotovat další vzdělávání gymnaziálních učitelů zeměpisu? Jsou udělovány speciální (účelové), jednorázové dotace? Kým jsou financovány projekty týkající se rozvoje dalšího vzdělávání učitelů v Karlovarském kraji?

Takže že bychom přímo ten zeměpis, prosím tě, to bych tě ještě tady seznámil. Tady je ústav dalšího vzdělávání. Takže přes ně existují různé projekty jednotlivých předmětů, to, co nám třeba chodilo do školy, různé odborné přednášky a podobně, ale to víceméně záleží na těch učitelích, jestli se do toho přihlásí. (z)

Takže to speciálně nedotuje?

použitelné finance

Jako že bychom speciálně dávali přímo peníze na... ne.

11. Jaké jsou možnosti zřízení pobočky pedagogické fakulty v Karlovarském kraji?

organizace DV

V současném okamžiku pobočka je velký problém, protože tím, že byl poměrně velký malér na právech v Plzni, tak, hhm, pobočka jako taková v Karlových Varech nepřipadá v úvahu, ale

organizace DV

jak jsem ti říkal, máme konzultační středisko právě pro ten 1.–5. ročník nahoře na pedagogické škole. Dneska z pohledu vývoje vysokých škol to vypadá, že zřídit pobočku

lektori DV

by bylo moc těžké. Ale spolupráce s fakultou je vynikající, paní děkanka, paní proděkanka.. to všechno tady prostě funguje, já jsem tam zhruba tak jednou za dva měsíce v Plzni u nich. Konečně paní děkanka tady byla u mě asi třikrát.

12. Jaká je finanční podpora center pro další vzdělávání pedagogických pracovníků? Kdo je jejich zřizovatelem?

Toto jde trochu mimo mě, jak jdou, tady do toho jak jsou peníze, to ti přesně neřeknu.

použitelné finance

To bude z rozpočtu ministerstva školství do těch center, s tím my jako kraj v podstatě zase tak moc nemáme společného. To není naše ani příspěvková organizace, nám akorát patří pedagogicko-psychologické poradny, ty jsou naše.

13. Jakým způsobem kraj zasahuje do činnosti institucí pro další vzdělávání učitelů?

Další vzdělávání učitelů kraj, je to otázka.. ještě jednou?

Jakým způsobem kraj zasahuje do činnosti institucí pro další vzdělávání učitelů?

zásah kraje

No, hhm, přímo nezasahuje, naopak je to o spolupráci. Vím stoprocentně, že třeba z odboru

lektori DV

školsví chodí... tak chodí třeba na přednášky, právní poradna... technické věci, metodické věci, to jako spolupracujeme.. si myslím, že velmi dobře. Třeba i u zkoušení, když získávají ředitelé různé kredity a podobně, tak tam si myslím, že to funguje. Už jsem byl také u předávání nějakých diplomů, to co mají třeba ředitelé v povinnostech, jo, když musí mít taková ta různá školení a podobně, tak to funguje.

14. Chtěl byste zdůraznit nějakou oblast, která byla předmětem tohoto rozhovoru?

Tak to bude mimo zápis. (smích)

15. Chtěl byste se na něco zeptat Vy?

Také mimo zápis. (smích)

Rozhovor B – příklad rozhovoru s pracovnící Národního institutu pro další vzdělávání, pracoviště Karlovy Vary

Účastnice výzkumu byla velmi vstřícná, celý rozhovor se odehrál ve velmi příjemné atmosféře. Jednalo se o časově velice náročný rozhovor, a to i proto, že účastnice výzkumu autorku diplomové práce osobně zná a jejím cílem bylo proto poskytnout autorce co nejvíce informací použitelných v diplomové práci.

1. Jak dlouho existuje pracoviště Národního institutu pro další vzdělávání v Karlových Varech?

Tak.. pracoviště NIDV v Karlových Varech v podstatě, vezmeme-li to od počátku této organizace DV

instituce, existuje již od roku 2000, kdy vznikla po.. na základě vlastně reformy úřední.. státní správy a samosprávy zanikly školské úřady, které kdysi mívaly vlastně funkci také dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků, a vznikla Pedagogická centra – v každém kraji jedno, která jsou jako přímo řízené organizace ministerstva školství. Pedagogické centrum v Karlových Varech existovalo v Karlových Varech až do roku 2004, kdy z popudu paní ministryně Buzkové byla všechna Krajská pedagogická centra jako.. která existovala jako subjekty vlastní.. zrušena a zůstalo pouze Pedagogické centrum Praha a k němu připojené jakoby pobočky organizace bez vlastní subjektivity. A k 1. 4. 2005 potom z toho Pedagogického centra Praha vznikl Národní institut pro další vzdělávání, který má své pobočky v každém kraji.

Takže tady u nás jen jednu?

Tady je jenom jedna. V každém kraji jedna.

2. Jakým způsobem a jak často jsou organizovány kurzy dalšího vzdělávání učitelů?

Takže semináře a vůbec programy se nabízí učitelům v tzv. programové nabídce, jsou dělány pro pololetí, tzn. září až leden a únor až červen, nebo až srpen, protože tam začínají vlastně učitelé v tom posledním týdnu chodit do školy, takže i tam se nabízí semináře, hhm,

to jsou většinou semináře, dalo by se říci, ne jednodenní, ale několikahodinové. nejmenší dotace je 6, nejvíce 8 hodin, a pak to jsou semináře, které mohou být třeba i dvoudenní.

Kromě toho se nabízí učitelům také studia, kde si mohou zvyšovat nepřímo tedy kvalifikaci, protože ještě tady není nastaven ten standard toho učitele, ale.. dalo by se říct, na takovém

vyšším.. třeba různé funkce, třeba koordinátor autoevaluace, koordinátor školního vzdělávacího programu pro střední i základní školy, mohou si zvyšovat kvalifikaci, hhm, kompetence výchovných poradců pro základní i střední školy. Další studia, která jsou nabízena, nejsou nabízena přímo středním školám, ale možnosti třeba, hhm, účastníkům, klientům, kteří mají zájem jít učit na střední školy nebo střední odborná učiliště, dělat tam třeba mistra odborného výcviku, čili na základě toho, jakého dosáhli vzdělání, tak potom na tom postu mohou dále pokračovat na té střední škole. Hhm, jsou tu i semináře nebo jsou to tzv. kolokvia pro učitele nebo pro ředitele, které jsou třeba dvoudenní, kde jsou takové různé přednášky plus workshopy a (pauza) to je myslím.. Já jenom, abyste to pochopila, v podstatě ty oblasti toho vzdělávání jsou rozděleny asi do sedmi.. nebo to vzdělávání nabízené učitelům je rozděleno do sedmi oblastí, tou první je právě management, kdy vlastně se vzdělávají řídicí pracovníci škol

třeba v legislativě, v různých věcech, které souvisí s řízením, s ekonomikou atd., potom máme předškolní a základní vzdělávání, pak je samostatná oblast střední vzdělávání, pak je oblast cizí jazyky, pak je právě to kariérní vzdělávání, kde vlastně můžou studovat buď pedagogiku, nebo funkční studium pro ředitele škol a školských zařízení.. tzn. vy víte, že podle školského zákona vlastně každý ředitel, který nastoupí do své funkce, musí splňovat kvalifikační předpoklady, a ty si splní buď tříletým studiem magisterského oboru Management školy nebo nabízíme dvousemestrální studium kvalifikačních studií tady při pedagogickém centru, hhm, kdy vlastně oni získají vlastně certifikát, složí zkoušku, napíší závěrečnou práci, absolvují určité penzum studia, hhm, a to jim v podstatě stačí k tomu, aby mohli vykonávat funkci ředitele nebo zástupce ředitele školy. No, v těch kvalifikačních studiích.. tam jich je několik těch studií.. hhm, výchovní poradci, studium pedagogiky, studium asistence pedagoga atd. No, a pak je to vlastně ICT, ta poslední kategorie.. a ještě oblast dalšího vzdělávání, to je taková ta neutrální oblast, kam nemůžete to zařadit, jako třeba, ohledně třeba agresivity dětí a mládeže, čili jako kde jsou takové ty obecnější pojmy. Každý ten účastník získává osvědčení, které předkládá svému

hodnocení učitelů

nadřízenému, tzn. ten by si měl vést ten ředitel školy takovou agendu, jak se mu ti učitelé vzdělávají, protože jak je tedy pořádek.. není nastaven ten standard učitele a ten jeho kariérní růst, tak si alespoň může ředitel školy udělat takový ten obrázek, který z kantorů se jak chce dále vzdělávat, chce získávat nové informace a samozřejmě máme zpětnou vazbu, jakým způsobem jim vlastně ty semináře uděláme.. jestli se jim vlastně ten lektor a vůbec ta

spokojenost

nabízená služba líbí, ve smyslu nejen, že se tady cítí dobře, ale samozřejmě co do kvality toho, jak to bude pro jeho další práci užitečné. Není to jednoduché, protože sehnat

lektori DV

lektory.. taký je užší výběr, zejména třeba když vy byste se chtěla specializovat na ten zeměpis, takže se musí sehnat takový lektor... aby byl opravdu pro ty účastníky zajímavý, aby tam jenom to neodseděli a neposlouchali to, co už dávno znali. Ještě jsem chtěla doplnit, že kromě těchto vzdělávacích oblastí, o kterých jsme teď mluvili, vlastně NIDV poskytuje

projekty

prakticky dlouhodobé vzdělávání v rámci projektů, ať už se jedná o grantové projekty, o které jednotlivé kraje mohou žádat.. o dotaci v rámci Operačního programu Vzdělání pro

dotace

konkurenceschopnost, který se financuje z ESF, a potom v rámci takových individuálních národních projektů, které se žádají na ministerstvu školství nebo nějakých individuálních projektů nebo ostatních projektů.. tady v podstatě vloni a letos třeba takovým stěžejním

nabídka DV

projektem je aktivita CISKOM, kterou organizuje NIDV v rámci toho programu Příprava podmínek maturitní zkoušky.. proškolení zadavatelů, hodnotitelů a maturitních komisařů pro obě části maturitní zkoušky. Potom v podstatě běžel veliký projekt autoevaluace, tzn. příprava učitelů nebo vedení škol pro.. ono vlastně ze zákona vyplývá, že si každá škola musí dělat vlastní hodnocení školy, na to vlastně musí být ti lidé nějakým způsobem připraveni a vzděláni, takže tento velký projekt autoevaluace v současné době.. vybraní účastníci té autoevaluace jsou potom proškolení jako koordinátoři autoevaluace pro tu jednotlivou školu. Nebo probíhaly velké jazykové projekty – zrovna v Karlovarském a Královéhradeckém kraji.. Brána jazyků otevřená, protože, jak sama víte... je tu stále velké procento učitelů cizích

kvalifikovanost

jazyků, kteří nemají splněny kvalifikační předpoklady, takže v podstatě si mohou doplnit jazykové i metodické znalosti, takže za tím účelem běžela, nebo ještě běží v Hradci

Králové. Potom tady máme projekt Personální řízení na podporu managementu škol v oblasti práce

s lidskými zdroji a řízení lidí ve škole. Pak tady... co ještě tady máme... KLIL – to je zase na podporu vlastně jazykového vzdělávání, jestli jste o tom neslyšela, to je takový projekt, spíš bych až řekla metodika nebo filozofie, kdy se zavádí vlastně kombinovaná integrovaná výuka nějakého odborného předmětu a cizího jazyka. (...) To je takový trend, který k nám jde ze západní Evropy, zatím je jen bázlivě přijímán, ale i v tomto vlastně běží jeden národní individuální projekt celostátně. Musím říct, že tyto všechny projekty běží celostátně, jsou centrálně řízeny, a co je důležité, když už jsme zmínili konkurence v uvozovkách,

organizace DV v podstatě.. NIDV je vlastně jediná přímo řízená organizace ministerstva školství, která je vysloveně zaměřená na zajišťování dalšího vzdělávání učitelů, hhm, a to tak, že vlastně se zaměřuje především na prioritní témata a vlastně priority nebo to, co to ministerstvo v té jazykové vzdělávací politice vlastně má za cíle, tak vlastně implantuje do té učitelské veřejnosti prostřednictvím Pedagogických center, která využívají právě tu výhodu, že sice jsou řízena centrálně, ale mají dosah v podstatě do těch škol konkrétně, protože mají svá místní pracoviště a ten kontakt mezi námi a školami je naprosto bezprostřední a my jsme

nabídka DV schopni připravovat pro školy i programy na klíč atd.. (...) My jsme proškoliili k maturitě v republice e-learningovým způsobem asi 32 000 účastníků školení a v rámci prezenčního studia vlastně jsme proškoliili na těch jednotlivých kurzech asi 37 000 lidí, takže o tom se moc nemluví... (...) Ale právě tady se nejvíce ukazuje, a to mohu říct ve srovnání třeba se základní školou, že učitelé základní školy a mateřské školy jsou daleko otevřenější tomu nechat se dále vzdělávat než učitelé středních škol. To je poznatek z vlastní praxe, protože

motivace učitelé středních škol prostě neradi. Je to pro ně práce navíc.. opravdu, je to tak. (...)

3. Je Národní institut pro další vzdělávání jedinou institucí organizující další vzdělávání učitelů v Karlovarském kraji?

Jak už tady bylo zmíněno, takže takové to know-how bylo paní ředitelky (xxx) pro to Pedagogické centrum a když tedy byl.. vznikala tato národní instituce, tak byla požádána, aby vedla tuto, protože měla ty výborné zkušenosti a někteří kolegové se jaksí odnožili a udělali si to Pedagogické centrum jako svoji, hhm, soukromou společnost, takže jako trošičku jako.. my to nechceme brát.. jako že nemáme rádi konkurenci, ale bohužel tam to velké know-how odešlo a dělají prostě spoustu seminářů.

A kolik je takových soukromých organizací, je to jenom tato zmíněná?

organizace DV Jenom tato jedna je u nás na Karlovarsku.

A více jich tedy není, v Chebu, Sokolově apod.?

Není, ale ono to totiž stačí potom, abyste ten odliv.. já neříkám, opravdu, jestli mají nebo nemají koncepci, ale když jsme se dívali na jejich stránky, tak je to tak podobně řízené jako je to u nás a některé programy jsou i duplicitní, protože ono akreditovaný program, který už je, není problém zkopírovat. Ale my jsme přímo řízená organizace ministerstvem školství a mělo by to mít nějaký řád a měli by právě.. o co naše paní ředitelka usiluje, aby ta krajská pracoviště jela jednotně v těch programech, aby ti učitelé dostávali to vzdělání opravdu současně a ve stejných tématech, to je jasné. (...)

4. Jaký podíl všech akcí pořádaných Vaší institucí je zaměřen na další vzdělávání gymnaziálních učitelů zeměpisu?

(smích) Tak, to je otázka hodně na tělo a je to taková ta otázka, která, řeknu na rovinu, nabídka DV

je nulová. Hhm, když my jsme dělali semináře zaměřující se na historii, třeba Pražské jaro, druhá světová válka, český jazyk a literatura, tak se přihlásí 4–5 učitelů. Jako jenom jsem k tomu chtěla říci, když si třeba vezmete naši programovou nabídku, tak tam není nabídka konkrétních jako oborů (...), ale jsou tam i témata, která jsou nad rámec oborů. Takže konkrétně teď že bychom udělali pro zeměpisáře seminář nějaký, moderní trendy ve výuce

organizační problémy

zeměpisu, že bychom udělali pro češtináře... hhm, tak toto v podstatě v současné době.. jsme vzhledem k těm úkolům – maturita, školní vzdělávací programy, chystá se autoevaluace, k tomu potřebuje mít ředitel tým lidí.. a potom trendy, které jsou v současné době na středních školách, gymnáziích, je stále více lidí se specifickými potřebami v učení, vzdělávacími potřebami, ŠVP – to hýbe celou střední školou, jestli chceme nebo nechceme a.. v podstatě co se týče i obecných metod a přístupů k výuce

motivace

(...) A vím, že cokoli má přijít na střední školu, tak velký distanc (...)

5. Jaká je spolupráce institutu s vysokými školami? Jsou ochotny zabezpečit kvalifikované školitele pro kurzy dalšího vzdělávání učitelů zeměpisu?

lektori DV

Naprostě běžně.

Ve všech oborech?

lektori DV

Ve všech oborech. Jakékoli obory většinou lovíme právě mezi lektory, kteří jsou vlastně odborníky na vysoké škole nebo učili na vysoké škole a teď už to dělají na tom, že lektorují.. že si udělali.. že neučí už nikde a že jen lektorují. Já si myslím, že čerpáme hlavně.

A konkrétně, z kterých škol Vám sem proudí nejvíce lektorů?

Z pedagogické fakulty z Ústí nad Labem, plzeňské pedagogické fakulty, z Hradce Králové. A protože vlastně máme celorepublikové propojení, tak vlastně my když akreditujeme nějakou akci nebo když se ty akce konají někde, tak nám naši kolegové třeba z Jihlavy doporučí, že tento lektor je ochoten sem opravdu přijet. Jo, protože to jsou prostě.. prostě přijali za své, že budou také vzdělávat, oni si to vlastně připsují na vrub svým atestacím, takže s tím problémy nemáme a myslím si, že se nám daří i pro ta kvalifikační studia spolupráci velice dobře nastavit a máme jen dobré zkušenosti.

A co pražská pedagogická fakulta?

Tak z Prahy.. ona je tak strašně vytížená tou Prahou, protože v Praze je nejvíce vlastně těch středních škol v té oblasti Praha a střední Čechy. Ale nejde o to, že by nešli, to určitě ne, máme tam také pár takových výjimek, určitě.. teď vám neřeknu, kteří to jsou, ale opravdu není problém, takhle když oslovíte, hhm, a víte, že ten určitý lektor má tu problematiku v malíčku a dokáže... opravdu máte informace, že je vynikající, tak kolikrát spíše máme problém, abychom se jim trefili do termínu, protože jsou tak zaneprázdnění, že opravdu ten dobrý, výborný a velmi dobrý lektor je hodně vytížen a musíme si ho někdy objednávat i rok dopředu.

6. Lektorují v kurzech dalšího vzdělávání také učitelé ze základních a středních škol?

lektori DV

Ano.

A konkrétně tady z místních základních a středních škol?

Ano, dokonce i z mateřských škol. Dokonce i ředitelky z mateřských škol lektorují také samy a dokáží předávat ty zkušenosti, které mají vynikající, těm ostatní. Lektorují nám dokonce

lektori DV

nejen učitelé, ale lektorují nám třeba místní odborníci třeba přes právo, lektorují nám třeba z krajského úřadu z odboru školství a finančního – zrovna to funkční vzdělávání učitelů, z pedagogicko-psychologických poraden, z různých speciálních.. prostě odborníky bereme.. nejen, že bychom se zaměřili na ty z té akademické sféry, ale si myslím, že některé semináře jsou zaměřené tak, že i zkušený učitel ze základní nebo střední školy, jazykáři jsou vlastně z našich škol, vlastně z regionu. (...)

7. Kdo dává podněty pro oblasti, kterých by se mělo další vzdělávání učitelů týkat?

Tak je to v podstatě, když jsme celostátní instituce, tak máme pro každou vzdělávací oblast takového garanta, který koordinuje nebo měl by koordinovat činnost. Každý pracovník má na starosti tu jednu nebo dvě nebo případně i tři oblasti vzdělávání, protože nás je tady poměrně málo a vlastně oni mívají vždycky tak jednou za půl roku schůzku, jsou v kontaktu

obsah DV

přes email, kdy se domlouvají, jaké téma vlastně je nosné právě pro tu danou oblast. Jo, prostě, dají hlavy dohromady, oni se domluví na tom, jaké téma by se mělo v té programové nabídce objevit.. takže v současné době budou chystat na příští pololetí (...)

A ty kurzy se opakují, třeba po roce že by došlo k opakování stejného kurzu?

Po roce až tak ne, ale třeba takovou periodu 2-3 roky máme. Protože to jsou většinou ti stejní kantoři (...)

8. Je možné, aby skupina vyučujících zeměpisu požádala institut o zorganizování kurzu dalšího vzdělávání týkajícího se problematiky vybrané učiteli z praxe a bylo jí vyhověno?

nabídka DV

Určitě, hhm, my děláme tzv. objednávky pro školu (...) Ale takto specifické, jako je třeba zeměpis, dějepis atd. tyto impulzy dostáváme většinou z tzv. evaluačních dotazníků, že třeba když tady jsou na semináři, tak oni tam mohou připsat, co by si třeba přáli v naší nabídce a podobně, hhm, aby se.. tak z těchto potřeb vycházíme, ale.. to musíme vycházet z potřeb všech středních škol, protože ten zeměpis se opravdu učí jen na těch gymnáziích a obchodních akademiích, je to tak specifické, že někdy je i docela problém, aby ten ředitel

organizační problémy

třeba ty 3 zeměpisáře na ten seminář pustil (...) Bylo by velice vhodné, jako se kdysi dělávalo, že jsou tzv. jarní prázdniny a takhle.. tak vám tady zorganizujeme seminář, se mine účinkem, protože většinou jako.. i když míváme i o prázdninách semináře, tak oni nepřijdou. Oni mají 12 dnů volna, ale jde o to, že když půjde o zeměpis, tak ne každý ředitel je tak prozíravý, že tedy upraví rozvrhy tak, že by tam nikde zeměpis nebyl, hhm, takže se těch lidí

motivace

tak moc nesejde. Bylo by to geniální, kdyby ti lidé třeba opravdu vytvořili nějaký požadavek, tak to jsme schopni prostě jim vyjít velmi vstříc. Já vám ještě v této souvislosti chci říct jednu

EVVO

věc, že v současné době chystáme.. kvalifikační studium pro koordinátory environmentální výchovy a vzdělávání na školách, to je ten projekt EVVO, který tedy původně bylo zamýšleno, že by mohl probíhat v každém kraji, nakonec to vypadá tak, že ho budeme otevírat jenom tady. Koordinátor EVVO – to bude specializovaná

činnost, která třeba jednou, hhm, v tom kariérním systému bude vyžadovat alespoň tu první atestaci a bude ohodnocena nějakým tím finančním příspěvkem, poskytovaným, který mu bude náležet až do smrti, v podstatě, nebo do důchodu tomu učiteli... a máme s tím takovou zkušenost, že my jsme vlastně ten program nabízeli i s tím, že krajský úřad to podpoří polovinou finančně tedy, a přesto se nám ze začátku nehlásil vůbec nikdo. To je pro zeměpisáře jako dělané, v podstatě, ta environmentální výchova. Nicméně my jsme udělali ještě znovu dodatečný nábor, hhm, nabírali jsme, prezentovali jsme to na poradách ředitelů a zdá se, že tak tu skupinu kolem těch 15 lidí nakonec mít budeme včetně učitelů základních škol. Hlásí se lidé, mají o to zájem a tady je ten problém ještě jeden velký, na který jsme vlastně mohli narazit

organizační problémy

hned na začátku, že učitelé by se vzdělávali, ale jsou dva determinující důvody, proč ne. Buď ta škola nemá už dost peněz, aby to těm lidem zaplatila nebo se těm lidem ta informace o tom, že se to koná, nedostane, protože my vlastně posíláme nabídku... jednak si to mohou najít na internetu, ale jak víme, ne všichni prostě jsou přáteli s ICT a za druhé, my posíláme nabídky na školy a víte, jak to na některých školách chodí. Obezřetní ředitelé to předají zástupci, který to vyvěsí a je to fajn, učitelé chodí, ptají se, jestli se mohou vzdělávat, jestli jim to škola zaplatí a hlásí se. A pak jsou taková vedení, která buď to vůbec ani nevyvěsí nebo to prostě hodí do sborovny, někdo to sbalí a pak už to tam nevrátí, takže ten učitel kolikrát ani neví, že se akce koná. To jsou momenty, které ovlivňují účast na těch

motivace

vzdělávacích akcích. Nemohu říct, že by učitelé jenom neměli a priori zájem, mají, více na těch základních a mateřských školách, méně často nám chodí totiž... tam totiž připravit vzdělávací akci pro střední školy, to už není vlastně pro doplnění kvalifikace nebo aprobační nebo něco takového, tam jde o to, vytvořit tak zajímavý program, který by těm učitelům dal něco více, než vystudovali, protože u středních škol předpokládáme, že tam jsou kvalifikovaní učitelé, jo, takže tam doplňovat... ale není to pokaždé (...) Pak třeba se mi trochu ani nelíbí jedna věc, kdy tedy přece já se nevzdělávám jenom proto, aby mi to platil stát, ale vzdělávám se také proto, že chci, tzn. když si někdo... tak si to může zaplatit i sám, ale učitelé vám pořád řeknou, že 450 korun je prostě i pro ně moc, když je to malý seminář, když je to vzdělávání, studium, tak to jde samozřejmě i do tisíců, třeba 6000–8000 (...)

9. Jaké jsou náklady pro účastníka kurzu dalšího vzdělávání?

finanční náklady

To, jak jsem říkala, od těch 400, 450 korun, záleží, kolik tam.. to se všechno dělá na akreditaci, když je akreditace, tak vlastně tam se musí ten program celý akreditovat, na to máte přímo i finanční kolonky, a z toho vyleze na konci číslo, kolik ten seminář.. za jakou cenu bude (...) Samozřejmě ty dvoudenní, to se násobí, a když to třeba bývá s nějakým výjezdním zasedáním, tak tam je i přespaní atd., tak tam samozřejmě jde o to, že tam je hrazeno i to ubytování a třeba snídaně, ale to ostatní si hradí z cestovného ti účastníci, a studium, to je tak, že když se někdo rozhodne na studium koordinátorů nebo asistenta pedagoga, tak je otázka, jak ho potřebuje škola. Pokud škola koordinátora ŠVP potřebuje, tak mu to zaplatí, ale samozřejmě to studium je poměrně náročné finančně – 8000 korun, tak si to škola musí smluvně ošetřit. (...)

10. Co všechno zahrnuje poplatek, který učitel uhradí za kurz dalšího vzdělávání? (otázka vynechána)

11. Jakou formou je nejčastěji organizováno další vzdělávání učitelů zeměpisu ve Vaší instituci?

časová dotace

Tak většinou to bývají ty jednodenní akce v pracovní den, bývá to dopoledne, někdy od dopoledne do odpoledních hodin, tzn. když je to osmihodinové. Měli jsme takovou

motivace

zkušenost, že když jsme to udělali na odpoledne, nikdo se nehlásil. Takže opravdu se osvědčil od 9:00 ten začátek toho semináře a má to tedy 6–8 hodin a... kurzy jsou samozřejmě pravidelně každý týden třeba 2 vyučovací hodiny, potom samozřejmě ta studia a kvalifikační studia, to se koná většinou jednou za 14 dní celodenní akce, někdy jsou i dvoudenní s tím, že přijdou i v sobotu ti učitelé – pátek a sobota (...)

12. Jaké je obsahové zaměření kurzů dalšího vzdělávání učitelů zeměpisu?
(otázka vynechána)

13. Jaký cíl si kladou kurzy dalšího vzdělávání pro učitele zeměpisu (zdokonalování vědomostí, didaktických nebo pedagogicko-psychologických dovedností)?

obsah DV

To záleží na tom, jak je zvoleno téma, když už vysloveně máte téma zaměřené na nové metodické postupy třeba při výuce češtiny atd., tak samozřejmě cílem je zdokonalení, poskytnout těm účastníkům prostě maximálně metodické vzory, nápady, náměty... naučit je nějakou novou techniku, třeba vyučovací, a když je třeba o legislativní věci, tak cílem je seznámit.. nebo sondáž do legislativy, tak tam je to hlavně odborné, odborné znalosti. (...) Ale zajisté, kdyby byl třeba v zeměpisu obor, který je nový a vyučoval se nově a ti učitelé by

nabídka DV

s tím neměli zkušenost, ale samozřejmě.. my potřebujeme tu zpětnou vazbu, protože my to samozřejmě až takto nesledujeme, jestli jsou nové nějaké oblasti v zeměpisu, které se dále učí. Je potřeba buďto zpětnou vazbu z těch škol.. a teď nějak sedíme a přemýšlíme, jak dostat z těch středních škol tu zpětnou vazbu, abychom věděli, co je pálí a bolí (...)

14. O jakou oblast mají gymnaziální učitelé v rámci dalšího vzdělávání největší zájem?

Co si pamatuji, tak třeba u té výuky cizích jazyků, tam třeba se sešli na nějakých akcích na gymnáziu nebo si to dokonce zorganizovali sami nebo přes nějaké nakladatelství a sešli se

zájem

tak jednou za rok třeba na nějaké akci. Tam asi ta oblast toho jazyka byla nejožehavější, protože tam se jich nejvíce vzdělávalo. (...)

15. Jakým způsobem do činnosti Národního institutu pro další vzdělávání zasahuje Karlovarský kraj?

zásah kraje

Hhm, nezasahuje. Že by nějak direktivně, na to nemá v podstatě síly a páky, protože my jsme přímo pod tím ministerstvem, které do nás může zasahovat, nicméně musím říct, že velmi pozitivně spolupracujeme. Spolupracujeme, opravdu nám lektorují třeba, nebo nás zvou na porady ředitelů, diskutují s námi, využívají našeho lektorského potenciálu, berou nás jako rovnocenné partnery, opravdu ta spolupráce tam je na výborné úrovni.

16. Chtěl byste zdůraznit nějakou oblast, která byla předmětem tohoto rozhovoru?

Tak já myslím, že jsem řekla opravdu všechno, já jenom bych to uzavřela tím, že kantořina je náročná a dělat jí není lehké, ale je to jako jakákoliv jiná práce a myslím si, že vlastně ti učitelé, ať vydávají ze sebe cokoliv, tak když tu práci chtějí dělat, tak se opravdu musí

motivace

vzdělávat a teď si musím říct, jestli to opravdu chci dělat nebo jestli půjdu dělat něco jiného, vždycky si můžu říct i to druhé, jestli mě to pořád naplňuje, když tedy potom

slyšíte ta obrovská negativa, tak si řeknu, proč tu práci děláš, když jako tam pořád vidíš více a více těch negativ, takže to je ta otázka, kdy tedy se.. něco je v těch žácích a něco je třeba ve mně, tak v tom se musím zlepšit i já jako ten učitel. (...) My, jako NIDV, jim chceme být nápomocni.

17. Chtěl byste se na něco zeptat Vy?

Co očekáváte od učitelské profese? Jak budete připravena na vstup před žáky?

Rozhovor Ce – příklad rozhovoru s pracovníkem vedení školy

Rozhovor byl proveden ve velice příjemné atmosféře, účastník byl velmi milý a vstřícný. Snažil se poskytnout autorce maximum informací, které by mohly být použity v diplomové práci. Účastník výzkumu věnoval dokonce mnohem více času, než o kolik byl požádán, zajímal se o studium autorky a cíle její diplomové práce.

1. Jak je ze strany vedení gymnázia vnímána potřeba dalšího vzdělávání učitelů zeměpisu?

Pokud učitelé potřebují se vzdělávat, mají vnitřní potřebu, tak jim to samozřejmě ^{podpora vedení} je umožněno. Ale je to na učitelích, ^{motivace} my jim nic nenakazujeme.

2. Jak je další vzdělávání učitelů a náklady s ním spojené zaneseno do rozpočtu školy?

Stejně jako ostatní náklady, tzn. jsou to peníze na provozní výdaje, je to stejná hromádka jako cestovní výdaje, pomůcky atd. (...) ^{použitelné finance}

3. Jak ředitel školy jedná při nutnosti udělit učiteli volno, pokud má zájem se zúčastnit kurzu/školení/konference v rámci dalšího vzdělávání?

V tom není žádný problém, pokud učitel chce někam jet a není to vyloženě v rozporu s jeho

aprobací, tak je mu to umožněno bez problému. ^{volno pro DV} ^{omezení DV} A pokud jsou na to peníze, tedy ještě.

4. Má učitel, který se aktivně dále vzdělává, nějaké zvláštní ohodnocení ve své práci?

*^{Ocenění DV}
Zatím ne.*

Ani v rámci odměn?

Ne, ne. Zatím ne. Protože další vzdělávání pedagogických pracovníků je jejich povinnost

ze zákona o pedagogických pracovnících. To by byla spousta financí, vy ho tam pošlete, zaplatíte mu tam ubytování, zaplatíte mu tam cestovné, suplování za něj a ještě dostane ^{použitelné finance}

odměnu. ^{omezení DV} To bychom asi neuřídili finančně.

5. Kdy je učitelům udělováno 12 dnů volna, které ze zákona přísluší pro využití v dalším vzdělávání?

Ty dny volna nejsou samozřejmě nárokové, což je základ. To záleží pouze na řediteli, pokud chce, tak je udělí, když nechce, tak je nemusí udělit.. Jsou samozřejmě přednostně dávány

na různá ředitelská volna pro žáky, případně tedy na prázdniny, tzn. podzimní prázdniny atd. ^{volno pro DV}

6. Jak často probíhají hospitace ze strany vedení školy ve výuce konkrétního vyučujícího zeměpisu?

Vloni proběhly hospitace tak, že ve vedení jsme tři a u každého učitele jsme byli minimálně jednou. hospitace

7. Kdy na škole naposledy proběhla inspekční činnost České školní inspekce?

Podle toho, jaká. V srpnu, další na jaře, další v únoru. V únoru 2010 proběhla komplexní inspekce. Ty tady byli asi týden nebo 14 dní. Chodili do hodin. četnost inspekci

8. Schází se vyučující zeměpisu s předsedou předmětové komise v zeměpisu proto, aby vzájemnou výměnou vědomostí, dovedností, metod a zkušeností přispívali k dalšímu vzdělávání?

To netuším (smích). To se musíte zeptat paní (xxx), protože oni mají svoje schůzky, co na nich probírají, to my sice víme ze zápisu, ale zkušenosti si vzájemně vyměňují spíše někde na chodbě nebo v kabinetu. předmětová komise

9. Jaká část vyučujících zeměpisu na vyšším gymnáziu se účastní specializovaných kurzů dalšího vzdělávání?

*účastníci DV
Skoro všichni, podle mě.*

Kolik jich tu je?

Čtyři učitelé zeměpisu na vyšším gymnáziu. Téměř všichni se aktivně účastní dalšího vzdělávání. účast na kurzech zájem

10. Jsou v učitelském sboru učitelé, kteří jsou sami lektory v kurzech dalšího vzdělávání organizovaných přímo na škole nebo mimo školu?

*lektori DV
Pro zeměpis ne, obecně ano.*

Jakých předmětů se to týká?

Biologie, matematika, chemie a na poslední si nevzpomenu.

A to se týká projektu na vaší škole?

Ano, to je ten projekt krajského vzdělávacího centra, my máme v hlavní činnosti vzdělávání projekty

děti i dospělých od loňského roku. My pořádáme workshopy, vychází to tak na 2 workshopy za 14 dní pro učitele jednotlivých oborů. Takže my máme v podstatě.. ty workshopy někdy vedou naši učitelé, někdy ne, a někteří z toho jsou ještě metodiky pro okresní metodické centrum, které zřizujeme při Integrované střední škole v Sokolově. organizace DV

A ty workshopy se týkají všech předmětů?

Postupně všech. Už se konají. (...) Začalo to teď v září. Akce se konají většinou přímo tady ve škole. organizace DV

A v jakou dobu se akce konají?

Je to.. ty workshopy, protože je to financováno z projektu Evropské unie, tzn. je to na dopoledne, je to.. od osmi do dvou hodin. Ve všední den. použitelné finance časová dotace

11. Kterou část školního roku preferuje vedení školy pro účast učitelů na kurzech dalšího vzdělávání?

nabídka DV

Těžká otázka. Ale na to jsme malí páni, protože podle toho, kdy ty kurzy jsou, tak se jim musíme přizpůsobit.

A kdy by se vám to nehodilo?

preferované období

Nehodí se to v době maturit, to vůbec, to je nepustím nikam. A jinak je to v podstatě na nich.

Takže ta nabídka kurzů v květnu je zbytečná?

nabídka DV

Ano. To se nedá určit.

12. Kdo kurzy dalšího vzdělávání organizované mimo školu hradí?

úhrada DV

Je to povinnost, musíme to zaplatit my. Učitelé se nepodílí na úhradě.

13. Kdo hradí vedlejší náklady spojené s dalším vzděláváním vyučujícího zeměpisu organizovaném mimo školu (doprava, ubytování, stravování)?

úhrada DV

Pokud je na to nárok, tak také škola.

A existuje nějaký finanční limit, nad který by škola nemohla jít?

Takto.. my nestanovujeme nějaký limit. Ale vím, že některé školy přesně stanovují limit pro jednotlivé předměty. To my neřešíme, protože samozřejmě někdo na to vzdělávání jezdit chce, někdo na to vzdělávání jezdit nechce. Otázka zní, když absolvujete čtyři

význam DV

vzdělávací kurzy, bude z vás lepší učitel? Někdo neabsolvuje ani jeden. To znamená.. my toto jako nějak

omezení DV

neřešíme striktně, ale v podstatě ve chvíli, kdy ty peníze ještě máme, tak jim to umožníme. No, a když pak ke konci roku už ty peníze nejsou, tak samozřejmě se to omezí. Ale neexistuje žádný limit.

14. Je vyučujícím zeměpisu hrazena literatura, kterou si zakoupí za účelem dalšího vzdělávání?

úhrada literatury

Pokud si nějakou zakoupí, tak jí kupují v podstatě pro školu, tak ano. (...)

15. Jaké faktory omezují další vzdělávání učitelů zeměpisu na této škole?

omezení DV

Co omezuje? No, tak zájem či nezájem samozřejmě, no a pak když si vezmete, že většina zeměpisářů má aprobaci s tělesnou výchovou, tak je to to, když oni pojedou někam se vzdělávat, pak jedou na ligu škol, pak jedou na lyžařský kurz, pak jedou na letní kurz atd.,

organizační problémy

tak nejsou skoro ve škole. To je jediný problém – organizačně je to špatné.

A co motivace učitelů, když jste se o ní zmínil?

omezení DV

Ta motivace? Podle mě ten zájem by byl, ale ti lidé jsou přetížení. A to je obecně problém všech asi škol, všech učitelů na všech stupních (...) Představa, že jde ještě někam se vzdělávat.. někdy ti lidé už prostě nemůžou. Fyzicky i psychicky už nemůžou. Ale.. většina těch lidí, co chce, tak si samozřejmě svoje vzdělávací kurzy najde. Vyhledávají si je.

nabídka DV

My jim samozřejmě nabídky, které přijdou, tak jim je předáváme, aby se podívali. Tam problém není. (...)

16. Co by přispělo k většímu rozvoji dalšího vzdělávání učitelů zeměpisu na této škole?

Nevím, co na naší škole, ale vím, co asi tak obecně. Jako, když si vezmete, že se neustále,

faktory rozvoje

již několik let, připravuje kariérní systém učitelů, který není stále dořešen, tak další vzdělávání pedagogických pracovníků je sice hezké, ale z pohledu učitele to má tu jednu stránku, že se něco dozví, ale to ještě není jistota, že se to dozví. Někdy ty kurzy jsou

spokojenost

hrozné, přijedou zpět a jsou naštvaní, že tam jeli. Druhá věc je ta, že on sice dostane

organizační problémy

zaplaceno kurzovné a cestovní náhrady, ale zase myslíme na to, že třeba ztratí hodiny výuky, protože ne vždy se jim to podaří přehodit. Ztratí den.. měli by např. nadúvazkové hodiny, o které přijde, protože je neodučil, a ona ta ztráta je potom veliká. Když by jezdili pořád.. a to aby bylo ještě na odměny, tak je to přesně o tom, že by musel každý ředitel velice dobře posoudit to, jestli to, že někdo absoluuje tři nebo čtyři kurzy, tak jestli to z něj

význam DV

využití DV

lepšího učitele udělá. Jestli to taky použije, co se tam naučil.

17. Chtěl byste zdůraznit nějakou oblast, která byla předmětem tohoto rozhovoru?

Ne.

18. Chtěl byste se na něco zeptat Vy?

Ne.

Rozhovor Db – příklad rozhovoru s učitelkou geografie

Přístup účastnice výzkumu byl velmi otevřený, podávala široké odpovědi a zajímala se celkově o diplomovou práci. Byla cítit snaha co nejvíce autorce práce pomoci, provedení výzkumu bylo věnováno dostatek času. Rozhovor s účastnicí byl veden v přátelské atmosféře, přestože autorka účastnici výzkumu předem neznala.

1. Kolik let vyučujete zeměpis na vyšším gymnáziu?

délka praxe

26 let. Včetně mateřské dovolené.

2. Jaké podmínky Vám dává škola k dalšímu vzdělávání?

podpora vedení

Ideální. Kamkoliv bych chtěla na seminář, tak mě pustí.

3. Scházíte se jako skupina vyučujících zeměpisu za účelem diskuse a vzájemné výměny zkušeností, dovedností, nových metod a vědomostí, které by přispěly k Vašemu dalšímu vzdělávání?

předmětová komise

Ano. Určitě.

A vy jste předsedkyně předmětové komise?

Nejsem.

A máte tady pro každý předmět svojí komisi?

předmětová komise

Ano, ale zeměpis je spojen s tělesnou výchovou, protože všichni zeměpisáři kromě mě mají kombinaci s tělesnou výchovou. Zrovna teď jsme byli na jednom semináři všichni zeměpisáři. Teď v pondělí.

4. Jak často byla ve Vaší výuce zeměpisu hospitace ze strany vedení školy, případně České školní inspekce?

hospitace

Byla, byla.. ze strany vedení školy naposledy vloni.. když se vyměnilo vedení. A školní inspekce tady byla, to také není tak dlouho. Teď si nejsem jistá, jak je to dlouho. Z vedení školy chodí každý rok hospitace, to je standardní. Do každého předmětu, který vyučuji.

A jak často chodí inspekce?

Možná jednou za 4 roky. To je jako hloubková inspekce, zajímá se o všechny předměty.

5. Využíváte pro své další vzdělávání hospitací ve vyučovacích hodinách svých kolegů? Přicházejí do Vašich hodin zeměpisu hospitovat Vaši kolegové?

Hhm, vloni jsme to zkusili poprvé, bylo to navrženo vedením školy, takže jsme to začali dělat, ale my jsme hodně ve spojení. V podstatě se domlouváme, co třeba budeme v těch hodinách učit nebo na různých pomůckách společných. Žádný problém. Vzájemně si

hospitace

hospituje v hodinách zeměpisu. Stalo se mi, že jsem měla hospitaci kolegy ve své hodině zeměpisu.

6. Je Vám školou hrazena literatura, kterou si zakoupíte za účelem svého dalšího vzdělávání?

No, některá určitě. Samozřejmě, že se nejdříve zeptám, jestli si to mohu koupit. Nebudu si kupovat knihy za tisíce, pak je nosit do školy, to ne. To já se nejprve zeptám, jestli je dobré třeba... i CD, DVD. Nejdříve se zeptám. Nezaznamenala jsem žádný problém s vedením.

úhrada literatury

Vždy mi to škola uhradila.

7. Kdy čerpáte 12 dnů volna, které ze zákona přísluší dalšímu vzdělávání učitelů?

volno pro DV

No, tak buď jezdím na semináře.. ve všední den nebo když mají děti volno.

8. Kolikrát jste se během doby, kdy působíte jako učitel zeměpisu na vyšším gymnáziu, zúčastnil kurzů dalšího vzdělávání organizovaných mimo školu?

(...) Kolikrát nedokáži říct. To bylo mnohokrát. V průběhu jednoho roku se kurzů v rámci

zájem

organizační problémy

zeměpisu zúčastním přibližně třikrát. Protože člověk zase myslí na to, aby moc nechyběl.. (...)

9. O jaké akce se jednalo? Jak byly časově, resp. finančně náročné? Kde se akce konaly?

organizace DV

No, tak jedna se konala v Poděbradech – třídní akce. Finančně nevím, jak byla náročná. (...) Ted' jsem byla v Českých Budějovicích na školení, ale to nám škola dovolila, to bylo přes

organizace DV

školu. To byla jednodenní akce, to jsou většinou semináře o zajímavých tématech, ted' to byla globalizace. Já učím i geopolitiku, zvláštní seminář, tak si vyhledávám témata, protože na geopolitiku neexistuje učebnice, takže pro mě je to přínosné.

10. Co limituje Vaši účast na kurzech dalšího vzdělávání mimo školu?

organizační problémy

No, takhle. Já bych řekla, spíše abych nechyběla. (smích). Aby se nenarušila výuka. Protože já mám.. já vlastně mám 4. ročníky seminář i geopolitiku, jenom já učím semináře, takže já bych nerada chyběla, protože by jim to chybělo do přijímacích zkoušek.

Neomezuje vás nějak škola?

podpora vedení

Ne, určitě ne.

11. Jaké důvody Vás vedly zapojit se do organizovaného dalšího vzdělávání mimo školu?

motivace

Zajímá mě to, baví mě to. (smích)

12. Kdo hradí náklady na Vaše další vzdělávání mimo školu?

úhrada DV

Škola. Klasické cestovní náhrady plus kurzovné.

13. Organizuje škola sama formou setkání učitelů zeměpisu další vzdělávání?

organizace DV

(pauza) No, my tady máme ted' pedagogické centrum, takže jestli se dá říct, že ano, tak ano. Od letošního roku se budeme moci setkávat tady.

14. Preferujete další vzdělávání ve škole nebo organizované mimo školu?

preferovaná organizace

(pauza) Mimo školu. Já jsem pak v centru toho dění, člověk se soustředí jenom na ten kurz. Když je to ve škole, tak první hodinu např. musím učit, pak půjdu na kurz, ještě stíhnu sedmou hodinu. Takhle bych to brala.

15. Do jaké míry Vaše absence ve škole ovlivní výuku zeměpisu?

organizační problémy

No, neovlivní, protože si to zorganizuji tak, abych to stihla příště. Když ten kurz bude v den, který se mi nehodí, tak nejedu. Když mám seminář, tak nejedu. To už by muselo být hodně výjimečné, abych odjela.

16. Čemu byste se chtěl naučit v rámci kurzů dalšího vzdělávání?

preferovaný obsah

Já potřebuji informace, na internetu je hodně informací, ale já potřebuji informace hlavně.. další a další aktuální informace, novinky i čísla novější, třeba. Někdy na tom internetu najdete všechno možné, ale liší se to od sebe. A potom asi práci s počítačem, mapami, GIS. I nové metody výuky.

17. Co očekáváte od kurzů dalšího vzdělávání? Se kterými tématy byste se rád setkal v rámci kurzů dalšího vzdělávání?

preferovaný obsah

No, to je to, co už jsem řekla. Všechno přes tu geopolitiku. To znamená jakékoli problémy ve světě, myslím ty geopolitické, nebo.. do toho patří i konflikty, globalizace, třeba index lidského rozvoje. Bylo by toho hodně. (...)

18. Jakou formou by podle Vašeho názoru měly kurzy dalšího vzdělávání probíhat? Jak by měly být časově, resp. finančně náročné?

preferovaná organizace

organizace DV

Mně vyhovuje, když ten kurz je celodenní. Od rána do čtyř hodin. Ne, když je v Plzni pěkný kurz a začíná od dvou do pěti. Mně jede autobus 1x denně do Plzně, takže musím být v Plzni stejně od rána. Já jezdím pouze na ty celodenní. A střídala bych různé formy. (...)

preferovaná cena

Nebráním se ani interaktivní výuce ani přednáškám. Když by to stálo za to, tak si kurz uhradím, i když by byl dražší. Téma, o které stojím, jsem ochotná si zaplatit. Už jsem v tom školství hodně

motivace

dlouho a pořád mě to ještě baví. (smích)

19. Do jaké míry ovlivnilo/ovlivňuje další vzdělávání Vaši výuku zeměpisu?

využití DV

No, tak, určitě přispívá k výuce, když se dozvím něco nového.

20. Předáváte svoje znalosti a dovednosti osvojené během dalšího vzdělávání svým kolegům?

předmětová komise

Předáváme, protože když získám materiál, tak si ho buď kopírujeme nebo pošleme e-mailem. Nejezdíme všichni, jede jeden na nějaké téma, a předá to dalším. (...)

21. Jaké znalosti a dovednosti osvojené v rámci dalšího vzdělávání jste aplikoval do výuky? Uveďte konkrétní příklady činností ve výuce.

využití DV

Hhm, no v té geopolitice spousty. Měla jsem dovolené třeba.. když jsem byla na semináři o terorismu, tak mapy, závěry z toho. To jsem mohla i ve výuce použít, to jsem měla i dovolené. Samozřejmě nešířit dále, ale poslali mi prezentaci na počítači a ty mapy jsem mohla využít ve výuce seminářů. Mnohokrát.

22. Jaké kladete nároky na organizované kurzy dalšího vzdělávání učitelů zeměpisu?

Já si nekladu nároky.. když se mi téma líbí, tak..

A poznala jste kurz, na kterém byste si řekla, že lektor byl nekvalitní?

No...já si vybírám. Je to o těch lidech, protože ty lektory už celkem znám, takže musím říct, že ta Plzeň mi vyhovuje absolutně. Koná se to tam na pedagogické fakultě. Mají třeba dvoudenní akce, že se vyjíždí jeden den, v sobotu, do terénu, třeba do Českého lesa. Ta Plzeň mi vyhovuje.

23. Kdybyste měl možnost navrhnout obsah 3 jednodenních kurzů dalšího vzdělávání, čemu by se kurzy věnovaly a jakým způsobem by byly organizovány?

Vyhovovaly by mi více kurzy tady v kraji. To je jasné. Tak za prvé by tam určitě bylo téma těžby. Stoprocentně. Rozšíření těžby, rekultivace, jakým způsobem.. specifikum kraje. To by mělo být spíše dvoudenní, aby mohlo zahrnovat terénní výuku. Druhé téma by byla skladba obyvatelstva v kraji i v celé republice.. obyvatelstvo určitě, národnostní menšiny (...) A třetí téma – mě zajímá cokoli přes tu geopolitiku, takové ty konflikty současné, náboženské problémy.

24. Jaké máte časové preference pro absolvování kurzů dalšího vzdělávání?

(pauza) Prázdniny by nevyšly, to by se ani nezorganizovalo, protože jsou lidé pryč. To vůbec ne. Jinak je mi to jedno. Když je ta terénní část, tak je to také přes sobotu. A nevadí mi to. Ani víkend by mi nevadil.

25. Co byste ve své výuce zeměpisu/v gymnaziální výuce zeměpisu obecně chtěl změnit?

(pauza) Všude se dá něco zlepšovat. Změnit, no.. jestli se nám povede více se naučit pracovat s technikou – interaktivní tabule, počítače. Máme techniku, pokoušíme se, ale pořád existují zábrany. Nejsme v tom tak zběhlí. Já osobně zde cítím nedostatky. Nejsem si všude jistá. (...) Ta technika jednoznačně.

26. Které obecné pedagogické dovednosti byste u sebe chtěl zdokonalit?

Tady necítím problém.. komunikace s žáky asi problém není, to byste se musela zeptat žáků (smích) (...) Já jsem dělala ve škole preventistu.

A vybrala byste si mezi kurzy dalšího vzdělávání i kurzy zaměřené na rozvíjení pedagogicko-psychologických dovedností?

Vybrala, ale nejezdím na ně. Protože už nemám tolik času.. aby člověk nechyběl. Raději si vyberu zeměpis. (...)

27. Mohl byste procentuálně vyjádřit, jaký podíl oborových, didaktických a pedagogicko-psychologických znalostí a dovedností osvojených během kurzů dalšího vzdělávání jste použil ve výuce zeměpisu?

Procentuálně? To vůbec nedokážu odhadnout. V té geopolitice jsem jich využila řadu. V těch seminářích, v hodinách zeměpisu na to není tolik času. Ten zeměpis je tři roky

po dvou hodinách, tam tolik času není, ale na těch seminářích se s tím dá pracovat více. Je to kurz

organizace DV

od kurzu, ale řeknu 20-25 %. Když si třeba představím poslední seminář, tak čtvrtinu.

preferovaný obsah

Někde se stane, že méně. Já hlavně sháním nová čísla, nové informace.. (...)

28. Myslíte si, že by měli být učitelé, kteří se aktivně dále vzdělávají, zvláště oceňování?

ocenění DV

Myslím si, že ano. Protože ta výuka pak stagnuje. (...) Když bych se v zeměpise dále

význam DV

nevzdělávala, zůstanu v roce.. (smích). To by bylo hodně špatné.

29. Jaká je Vaše osobní motivace dále se vzdělávat?

motivace

Baví mě to. (smích) Zajímá mě to.

30. Uvažujete o tom, že byste se stal lektorem v kurzech dalšího vzdělávání organizovaných mimo školu nebo sám organizoval další vzdělávání pro své kolegy – učitele zeměpisu na této škole?

lektori DV

Ne, nejsem organizační typ.

31. Chtěl byste zdůraznit nějakou oblast, která byla předmětem tohoto rozhovoru?

Ani ne.

32. Chtěl byste se na něco zeptat Vy?

(...)

Příloha č. 5

Abecední seznam kódů

Kód	Výskyt kódu
budoucnost	Ab4, Ab6, Cb16, Cd16, Dd25, Dd26, De25, Df25
časová dotace	B2, B11, Ce10, Da9, Db22, Dd9
četnost inspekcí	Aa9, Ab9, Ca7, Cb7, Cc7, Cd7, Ce7, Cf7, Cg7, Ci7Da4, Db4, Dc4
délka praxe	Da1, Db1, Dc1, Dd1, De1, Df1
dotace	Ab10, Ab11, Ab13, Ac10, Ac12, B2
DV učitelů zeměpisu	Aa5
EVVO	Ab10, B8, Df2
faktory rozvoje	Ca16, Ce16, Cf16, Cg16
finanční náklady	B9, Da9
hodnocení škol	Aa7, Ab7
hodnocení učitelů	Aa8, B2
hospitace	Ca6, Cb6, Cc6, Cd6, Ce6, Cf6, Cg6, Ci6, Da4, Da5, Db4, Db5, Dc4, Dc5, Dd4, Dd5, De4, Df4, Df5
kvalifikovanost	Aa4, Ab4, Ab10, Ac10, B2, Cc1, Ci4
lektoři DV	Aa11, Aa13, Ab11, Ab13, Ac12, B2, B5, B6, Ca10, Cb10, Cc10, Cd10, Cd15, Ce10, Cf10, Cg10, Ci10, Da22, Da30, Db22, Db30, Dc22, Dc30, Dd17, Dd30, De17, De30, Df11, Df17, Df30
motivace	Ab11, B2, B4, B8, B11, B16, Cb3, Cb11, Cb15, Cc4, Cc16, Ce1, Da11, Da25, Da29, Db11, Db18, Db29, Dc19, Dc29, Dd11, Dd29, De29, Df29
nabídka DV	B2, B4, B8, B13, Ca1, Ca16, Cd15, Ce11, Ce15, Cf9, Cf16, De8, Df2, Df8
náklady na DV	Ab10
obsah DV	B7, B13, Da11, Da23, Df8
ocenění DV	Ca4, Cb4, Cb6, Cb11, Cc4, Cd4, Ce4, Cf4, Cg4, Ci4, Da28, Db28, Dd28, De28, Df28
omezení DV	Ca15, Cb15, Cc15, Ce3, Ce4, Ce13, Ce15, Ci15, Da10, Da14, Dd7, Dd10, De10, Df6, Df10, Df17
organizace DV	Aa5, Aa11, Ab4, Ab6, Ab10, Ab11, Ac5, B1, B2, B3, Ca16, Cc16, Cd1, Cd15, Ce10, Cf9, Da8, Da9, Da13, Db9, Db13, Db18, Db22, Db27, Dc9, Dd9, Dd13, Dd16, De13, Df8, Df9, Df13
organizační problémy	Ab4, Ab10, B4, B8, Cb15, Cc3, Cc10, Cc11, Ce15, Ce16, Ci1, Db8, Db10, Db15, Dc15, Dd15, De15
personální složení	Ab8
podpora DV	Ca1
podpora vedení	Ca3, Da2, Cb1, Cb2, Cb3, Cb11, Cc1, Cd1, Cd15, Ce1, Cf1, Cg1, Ci12, Db2, Db10, Dc2, Dd2, Ci1, De2, De6, Df2
použitelné finance	Aa1, Aa10, Aa12, Ab1, Ab3, Ac1, Ac3, Ca2, Cb2, Cc2, Cd2, Ce2, Ce4, Ce10, Cf2, Cf15, Cg2, Ci2
preferovaná cena	Da18, Db18, Dc18
preferovaná organizace	Da14, Da18, Da22, Db14, Db18, Db22, Db23, Dc14, Dc18, Dd14, Dd18, De14, De18, Df14, Df18
preferované období	Ca11, Da24, Cb11, Cc11, Cd11, Ce11, Db24, Dc24, Dd24, Df24
preferovaný obsah	Da16, Da17, Da23, Cb11, Db16, Db17, Db23, Db25, Db26, Db27, Dc11, Dc16, Dc23, Dc25, Dd16, Dd23, De14, De16,

	De23, Df16, Df17, Df23, Df26, Df29
projekty	Aa4, Aa5, Ab1, Ab4, Ab11, Ac10, B2, Cb10, Cd2, Cd15, Ce10
předmětová komise	Ca8, Da3, Cb8, Cc8, Ce8, Db3, Db19, Dc3, Dc20, Cf8, Cf14, Cg8, Dd3, Dd20, Df3, Df20
přerozdělení financí	Aa2, Aa3, Ab1, Ab2, Ab3, Ab10, Ac1, Ac2
reflexe výuky	Da25, Df16, Df29
spokojenost	B2, Da11, Da19, Ce16, Dd9, Dd17, De14, Df17
spolupráce s ČŠI	Aa9, Ab9
účast na kurzech	Ce9, Da8, Dd8
účastníci DV	Ab10, Cb9, Cc9, Cd9, Ce9, Cg9, Ci9, De8
úhrada DV	Ca12, Ca13, Cb11, Cc2, Cc12, Cc13, Cd12, Cd13, Cd15, Ce12, Ce13, Cf12, Cg3, Cg12, Cg13, Ci1, Ci2, Ci12, Ci13, Da9, Da12, Db12, Dc12, Dd12, De18, Df9, Df12
úhrada literatury	Ca14, Da6, Cb14, Cc14, Cd14, Ce14, Cf14, Cg14, Ci14, Db6, Dc6, Dd6, De6, Df6
volno pro DV	Ca5, Cb5, Cc3, Cc5, Cd3, Cd5, Ce3, Ce5, Cf3, Cf5, Cf11, Cg3, Cg5, Cg11, Ci3, Ci5, Ci11, Da7, Da15, Dd7, Db7, Dc7, De7, Df7
využití DV	Cb15, Ce16, Da19, Da21, Da27, Db19, Db21, Db27, Dc21, Dc28, Dd17, Dd19, Dd27, Df17, Df19
význam DV	Aa4, Ab4, Ce13, Ce16, Cg4, Db28, Dc19, Df10
zájem	B14, Ca11, Cd15, Ce9, Cf4, Cf15, Cg15, Ci1, Ci16, Db8, Db17, Dc8, Dc9, Dd2, Dd6, De8, Df8, Df10, Df11
zásah kraje	Aa3, Aa13, Ab4, Ab13, Ac2, Ac3, Ac5, Ac12, B15, Ca2

Zdroj: vlastní zpracování

Kategorizovaný seznam kódů

BUDOUCNOST

budoucnost; faktory rozvoje; projekty

EVALUAČNÍ ČINNOST

četnost inspekcí; hodnocení škol; hodnocení učitelů; hospitace; spolupráce s ČŠI

FINANCOVÁNÍ

dotace; finanční náklady; náklady na DV; použitelné finance; přerozdělení financí; úhrada DV; úhrada literatury

ORGANIZACE

kvalifikovanost; lektoři DV; nabídka DV; obsah DV; organizace DV; personální složení; zásah kraje

PREFERENCE UČITELŮ

preferovaná cena; preferovaná organizace; preferované období; preferovaný obsah

ÚČAST

časová dotace; délka praxe; DV učitelů zeměpisu; EVVO; omezení DV; organizační problémy; předmětová komise; účast na kurzech; účastníci DV; volno pro DV

VYUŽITÍ V PRAXI

reflexe výuky; využití DV

VZTAH K DALŠÍMU VZDĚLÁVÁNÍ

motivace; ocenění DV; podpora DV; podpora vedení; spokojenost; význam DV; zájem